

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Generalibus Principiis Amoris Et Morum - Prolegomena septem,
Librosque undecim complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Prolegomenon II. De remediis Ethices laxioris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73187](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73187)

contra legem, vocant benignam; omnem verò quæ favet legi contra libertatem illam, vocant odiosam, severam, rigidam: cum sæpè maligna, rigida, & odiosa sit opinio favens tali libertati contra legem; sæpè ex adverso benigna, quæ legi favet contra libertatem.

111 Et ideò favorabilis & benigna est interpretatio, quæ dubia, nos ipsos concernentia, dum agitur de adhibendo malis nostris remedio, pejorem in partem interpretamur, prout interpretari nos oportet, juxta S. Thomam 2. 2. q. 60. a. 4. dicens quòd circa seipsum homo debet dubia interpretari in pejorem partem, secundum illud Job. 9. *Verebar omnia opera: eo quòd cum debemus malis nostris adhibere remedium, expedit ad hoc, ut securius remedium apponatur, ut supponatur id quod est deterius.* Si expedit: id igitur favorabilius est. Et si ita est, cum debemus malis nostris remedium adhibere; consequenter ita est, in dubiis obligationibus omnibus, quæ Deum, vel animæ nostræ salutem concernunt. Ut enim benè notat Petrus de Ancharano apud Fagnanum in cap. *ne imitaris* n. 200. *Licet in aliis (legibus humanis) facienda sit benigna interpretatio, ne quis sit obligatus in dubio, ut L. Arrianus de act. & obligat. & cap. ex litteris de probat. tamen in obligationibus qua concernunt Deum, tutius est presumere quem ligatum, quam solutum.* Et ideò Innocentius in cap. *cum in* de testibus, amplectendam dicit in foro externo partem benigniorem, in interno tutiorem, seu (ut alii) deteriorem. Cujus rationem optimam dat Glossa in cap. *unicum*, de scrutinio, dicens, in aliis judicandis potius bonum quam malum præsumendum; in nobis verò, in conscientia foro, ubi vertitur animæ periculum, præsumendum deterio-

rem in partem. Quia licet deterior videatur, tamen melior & tutior est, atque adeò benignior & favorabilior (ait Illustrissimus Fagnanus n. 203.) cum longè melius & favorabilius sit, tutà quam periculosa incedere viâ, & qui amat animam suam, debet eam perdere. Quam rationem approbat Panormitanus in cap. *juvenis*, de sponsalibus, dicens: *In concernentibus periculum anime, debemus in dubiis semper tenere quod certius est, & quod sine periculo anime explicari potest. Unde in istis illa pars est mitior, quæ est tutior.*

Benigna itaque opinio, illa est, quæ rationem 112 habens humanæ fragilitatis, illi sic attemperat legem, ut immoderatam non tribuat licentiam, nec valeat ad evitendam christianam disciplinam, nec ad periculum animæ creandum, sed habeat rationem salutis, pietatis, ac fructus legis, qui est, continere in officio fideles, concupiscentiamque coercere, charitatem ædificare, Christianique sectatores, Christo & Evangelio ipsius conformare.

Laxa opinio, illa est, quæ sic habet ratio- 114 nem humanæ fragilitatis, ut magis faveat concupiscentiæ, quam legi ac pietati, valeatque ad evitendam christianam disciplinam, dum pro moderata libertate, effrænem in mores Christianorum inducit licentiam.

Severa denique opinio, est, quæ sic habet 115 rationem pietatis ac legis, ut non habeat rationem humanæ fragilitatis, sed, ob immoderatum rigorem, injeicit (etiam timoratis pro humana fragilitate conantibus) transgressionis necessitatem.

Quoad maximam illam: *In dubio melior est conditio possidentis*, quantum eâ abutantur noviores Caluistæ, quantaque ex isto abusu ipsimet absurda derivent, manifestabimus to. 2. l. 1. p. 3. c. 28. 29. & 30.

PROLEGOMENON SECUNDUM.

De Remediis Ethices laxioris.

CAPUT PRIMUM.

Sapiens investigator remediorum adversus Ethicem laxiorem, scire ante omnia debet, principium veræ Sapientia esse, parùm credere humanæ rationi suæ, ob ingentem defectum & pronitatem ipsius in errores. Cujus argumentum primum petitur ex discrimine humanæ rationis, in hoc statu naturæ corruptæ, ab ea quæ fuisset in statu innocentia.

1 **S**I prima causa radixque primordialis laxioris Ethices, est nimia præsentia, liberiorque usus rationis humanæ, antecedentis Oracula Dei, & Sanctorum, prout superiore Prolegomeno demonstravimus: igitur ante omnia, securis ad radicem istam apponenda est. Ad hoc verò præstandum, abjectâ illâ præsentia, persuasum habere debet

sapiens instructor hominis christiani, rationem illam humanam nimis erraticam esse, ut ejus ductui christianam animam committat, nihilque proinde tam consonum esse rationi, veræque sapientiæ, quam parùm rationi illi credere, ob ingentem defectum, pronitatemque ipsius in errores. Cujus argumentum multiplex hæc & in sequentibus capitibus operæ præ-

tium

tium est exhibere; ut sapiens quique tanto fortius persuadeatur, parum illi credere.

2 Primum argumentum ingentis defectus & pronitatis humanæ rationis in errores, petitur ex discrimine rationis humanæ in hoc statu naturæ corruptæ, ab ea quæ fuisset in statu innocentia, in quo non fuisset obnoxia errori, & deceptioni, prout modò. Ad cuius evidentiam, sciendum, quòd fuit ista rationis felicitas, ante primi hominis peccatum, quòd nunquam homines in errorem vel deceptionem induxisset: ut enim angelicè tradit Angelicus Doctor I. p. q. 94. a. 1. *Primus homo sic institutus est à Deo, ut haberet omnium scientiam, in quibus homo natus est instrui. Et hæc sunt omnia illa, quæ virtualiter existunt in primis principis, per se notis, quæcumque scilicet homines naturaliter cognoscere possunt. Et quia ad gubernationem vitæ propriæ & aliorum, non solum requiruntur cognitio eorum, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam eorum quæ naturalem cognitionem excedunt; eo quòd vitæ hominis ordinatur ad quemdam finem supernaturalem... & de his supernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanæ, secundum statum illum. Alia verò, quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationem vitæ humanæ, primus homo non cognovit, sicut cogitationes hominum, futura contingentia, &c.*

3 Neque tamen circa ista, vel alia habere potuit existimationem falsam. Quia (prout idem S. Doctor a. 4. prosequitur) *manifestum est, quòd sicut verum est bonum intellectus, ita falsum est malum ejus, ut dicitur in 6. Ethicorum. Unde non poterat esse, quòd innocentia manente, intellectus hominis alicui falso acquiesceret, quasi vero: sicut enim in membris corporis erat quidem carentia perfectionis alicujus, scilicet claritatis, non tamen malum aliquod inesse poterat: ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicujus, nulla tamen poterat ibi inesse existimatio falsa. Quòd etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet.*

4 Unde quæstione 18. verit. a. 6. omnem opinionem falsam ab eo statu removel; *non solum in statu innocentia non potuit error esse, sed nec qualiscumque falsa opinio. Immo quamlibet opinionem, seu veram, seu falsam, ab eodem statu subsequenter excludit, dum inter rationes, ob quas opinionem falsam ab eo secludit, hanc ponit: Quòd item patet ex hoc quòd semper contingit inordinatio, quando aliquid movetur non à proprio motivo: sicut si voluntas moveatur à delectabili sensu; cum debeat tantummodo moveri ab honesto. Proprium autem motivum intellectus, est verum, id quòd habet infallibilem veritatem. Unde quandocumque intellectus movetur ab aliquo fallibili signo, est aliqua inordinatio in ipso, sive perfecte, sive imperfectè moveatur. Unde cum nulla inordinatio in statu innocentia, in intellectu hominis esse potuerit, nunquam intellectus hominis magis inclinatus fuisset in unam partem, quam in aliam, nisi*

ab infallibili aliquo motivo. Ex quo patet, quòd non solum in eo nulla falsa opinio fuisset, sed penitus nulla opinio in eo fuisset.

In eo proinde statu, de unaquaque re semper aut verum mentis iudicium futurum fuisset, ut de rebus cognitis; aut nullum, ut de rebus prorsus incognitis; aut suspensum, ut de rebus animo quidem oblati, sed incerti, aut ambiguis, ait sapienter Estius in 2. dist. 23. §. 7.

Sed ex quo protoparentis peccato humanæ naturæ secuta est corruptio, non jam contingit nobis esse tam felices. Quatuor namque vulnera homini inflata sunt per peccatum. Nam & ignorantia obscurat intellectum, & malitia pervertit voluntatem, & infirmitas partem irascibilem enervat, & cupiditas partem concupiscibilem sensibili delectatione infatuat, ut nihil interim dicam de corporis miseris. Luctuosis itaque tenebris obscurata mens hominis, ad veritatis intelligentiam stupida facta est, in tantaque facultatum confusione, tot inter passionum æstus, & intestinos tumultus, magis magisque addensantur tenebræ intellectus, quibus humana ratio obscurata, primæque scientiæ illa destituta, sæpè approbat falsa pro veris, aut improbat vera pro falsis, aut habet incerta pro certis, aut certa pro incertis. In moralibus etiam sæpè dicit malum bonum, & bonum malum, tenebras lucem, & lucem tenebras, &c.

Hinc videmus tot & tantas Scholarum, doctorumque & indoctorum hominum dissensiones, opiniones & rixas, ex offusis humanæ menti tenebris ortas: quamcumque enim materiam elegeris, haud invenies hominem cum homine sentientem ex toto, imò invenire est complures dissentientes ferè in omnibus, dum aliis falsa videntur, quæ aliis vera, & quæ aliquibus vel certa videntur vel probabilia, ab aliis incerta vel improbabilia censentur.

Hinc denique tot errores, de quibus partim in superioribus, partim in sequentibus capitibus. Horum tamen errorum, dissensionum, opinionum, & rixarum Authoribus sua cuique opinio rationabilis videtur, sua cuique humana ratio bona videtur & recta, quamvis reverà falsa & erronea.

Atque utinam homines, tantis in tenebris, totque errandi, atque in scopulos, per visam sibi rationem, impingendi periculis constituti, imitarentur homines in commemorato statu innocentia constitutos, in hoc quòd tam proni non essent ad iudicandum definiendumque de quibuslibet animo oblati, quamlibet incerti vel ambiguis! non utique quadraret in ipsos censura August. in l. adversus Priscillianistas & Origenistas c. 11. dicentis, *magis culpandam temerariam presumptionem incaute errantis, quam tantam ignorantiam.* Verum (ut idem Doctor sanctissimus prosequitur l. 6. Music. c. 11.) *hodie sequuntur nonnulli phantasmata sua, tam precipites, ut nulla sit alia materies omnium falsarum opinionum, quam habere phantasias vel phantasmata pro cognitis.*

Monita & exempla Sanctorum adversus istas iudicii præcipitationes, temerariaeque de rebus incertis & ambiguis definitiones, vide infra c. 8.

CAPUT II.

Secundum argumentum ingentis defectus rationis humana, petitur ex insufficientia ejusdem ad assequendas ipsas, etiam minimas, naturales & philosophicas veritates, sine multiplicium errorum admixtione.

- 10 **N**iniam exaltatorum humanae rationis in ea praesidentiam multiplex experientia palpabiliter confundit, experientia utique innumerabilium errorum, in quos foedè prolapsi sunt Philosophi Gentiles, & ipsimet eorum Principes, quamvis acutissimi, quamvis subtilissimi, quamvis ingeniorum stupores; utpote qui, cum omni acumine ingeniorum suorum, cumque omni subtilitate humanarum rationum suarum, inciderunt in scopulos nedum putidissimorum errorum circa Deum & divina, circa finem hominis ultimum, mediaque ad illum (de quibus postea) sed & circa obvias etiam & minimas, uterque naturales ac philosophicas veritates, cum omnique studio & labore suo, earumdem veritatum certitudinem parùm admodùm promoverunt.
- 11 Ad cujus evidentiam sciendum est, tres olim fuisse primarias scholas Philosophorum. Prima fuit Academicorum, nihil credentium, nihil opinantium, nihil definitium; utpote quibus turpe visum est viro sapienti, in hac rerum caligine, aliquid opinari, vel alicui rei assensum præbere. Aiebant enim impossibile esse veritatem à nobis inventi, à falsitateque discerni, eaque de causa sapientiam collocabant in inquisitione, seu investigatione veritatis, non in illius perceptione, utpote impossibili: ex quo conficiebant, cohibendum à sapiente assensum omnem, utpote expositum periculo erroris, quem extremum vocabant malum sapientis.
- 12 Secunda schola fuit Pythagoricorum, omnia ex adverso credentium, seu omnia ut vera admittentium, quæ vera cuiquam apparerent, etiam utramque partem contradictionis, dum una uni, altera alteri vera appareret. Veritatem quippè in apparentia collocabant.
- 13 Duas hæc scholas innumerabilium errorum parentes fuisse, ex sola earum enarratione satis apparet. Nam qui omnia credit & approbat, innumerabiles errores approbat & credit; qui autem nihil approbat & credit, sed veritatem tamquam inventu impossibilem semper inquirat, valdè imprimis fatuus est, rem inventu impossibilem quærendo, oleumque & operam in perquisitione rei invenibilis amittendo. Deinde stultissimam sibi obligationem imponit nihil agendi, nihil omittendi, omniaque proinde simul agendi & omittendi, dum non magis scit quid sibi agendum, quàm quid omitten-

dum, nec contra: nec quæ sibi sit ratio agendi quàm omittendi, vel contra: sine ratione verò nihil agere, nihil omittere debet rationalis homo.

Ad hoc quidem evadendum, dixerunt probabile, seu verisimile, absque assensu, sufficere ad agendum vel omittendum. At quomodò probabile aliquid iudicabant, qui nihil iudicabant? quomodò probabile quidpiam esse poterat iis, quibus nihil erat approbabile, seu qui nihil approbare poterant; cum probabile & approbabile idem sint? Quomodò cognoscere poterant, quid esset verisimile, seu simile vero, prope verum, propius vero, &c. qui nihil unquam verum cognoverant, nec cognoscere poterant? non magis quàm cognoscere quispiam possit Petrum in facie esse similem Paulo, qui Pauli faciem nec actu nec potentiam cognoscit.

Sed & si nihil admittebant ut verum, nullum ergo admittebant primum nec ulterius probandum principium. Omnia igitur probare debebant & demonstrare; utique probationis probationem, & istius probationis probationem, & sic sine fine. Immo simul omnia probare, demonstrare debebant, & nihil probare. Omnia probare quidem, utpote nihil admittentes ulterius non probandum. Nihil verò probare debebant, quia nihil probare poterant, qui probationem finire non poterant, nec invenire veritatem, ad quam invenendam omnis probatio tendit. Quo argumento conficitur, quòd sicut in causis deveniendum ad aliquam primam causam incausandam, sic in probationibus, seu rebus probandis, deveniendum ad aliquam primam non probandam, sive ad aliquod primum, probandorum omnium principium ulterius non probandum.

Nec ibi finis stultitiæ ipsorum: dum enim nihil credere affectabant, plus omnibus credebant; utpote, qui non credendo credenda, credebant non credenda. Ideò quippè ea non credebant, quia credebant non esse credenda. Fidem itaque credendis negando, ne deciperentur, plus omnibus decipiebantur, ipsorumque nolle decipi, erat reverà decipi. Quisquis enim fide digna, credit non esse digna fide, procul dubio decipitur, in eoque plus aliis decipitur, quòd nullo fundamento fide digno ad id credendum moveatur. Quod in Academicis tanto verius erat, quòd fundamenta omnia, magna, parva, minima, ipsis videbantur indigna, quibus ad fidem seu ad credendum moverentur.

Vanissimè proinde sibimetipsis prudentes videbantur, prorsusque indigni erant, qui tales haberentur. Tum quia admitti non debebant ut prudentes, qui nihil admittendum volebant. Tum quia admitti non debet ut prudens, qui in nullo fidem nec audientiam meretur: in nullo verò fidem merebantur, qui omnem aliis fidem negabant: nec in ullo audiendi erant, qui (ex supradictis) nihil erant probaturi. Tum quia sicut ceteri videbantur ipsi impru-

imprudentes, in eo quod crederent non credenda; sic ceteris ipsi merito videri debebant imprudentes, in eo quod non crederent credenda. Tum quia imprudentes sunt, qui carent prudentiâ ad omnem humanæ vitæ rationem necessariâ: ad omnem verò humanæ vitæ rationem seu moralem, seu civilem, necessariū est nec omnia credere, nec nihil; sed aliqua credere, aliqua non credere. Tum denique, quia vanissimum imprudentissimumque erat fundamentum ipsorum. Siquidem idè nolebant credere, quia multi credendo decipiuntur. Verum hoc ipsum argumentum credere debebant: quia multi etiam non credendo decipiuntur. Denique simili fundamento conficerentur, neminem debere manducare, nubere, navigare: quia multi comedendo contrahunt morbum, nubendo conjiuntur se in multiplex periculum, navigando pereunt, &c.

- 18 Academicis ex parte confenserunt Heraclytus & Cratylus, scilicet in nihil credendo; sed diverso ex principio. Quia scilicet non solum putabant verum non esse invenibile, sed quod amplius est, verum nihil esse. Verum, eo ipso, suo se ore iudicabant, fatendo verum non esse quod dicebant, sibi que loquelam interdicens: cum non liceat scienter loqui, seu dicere esse quod non est, vel non esse quod est.
- 19 Tertia schola fuit Peripateticorum, seu Aristotelicorum: qui in eo quidem circumspetiores fuere, quod nec omnia crederent, nec nihil; sed aliqua crederent, aliqua non crederent, de aliquibus dubitarent. Ceterum aliunde impegerunt in errores tam cæcos, ut de Aristotele eorum Principe Theodoretus de curand. Græcor. affect. serm. 5. pronuntiat: *haud sanè meliorum, sed multo peiorum dogmatum auctorem existisse*. Mundum quippe ab æterno statuit, ex futili planè fundamento; ex eo verò errore sequitur, vel animas hominum mortales esse, vel infinites de corporibus in corpora transmigrasse, vel infinitum jam numerum animarum existere. Et mortalem quidem hominis animam statuisse censet Theodoretus, solumque ad lunam usque Dei gubernationem pertingere: cætera fato esse subiecta. Nec certè negari potest, ipsum, circa animarum immortalitatem varium fuisse, solumque ad lunam usque Dei providentiam extendisse, cum Theodoro communis est sententia Patrum, Ambrosii 1. offic. 13. Epiphani in Compendiar. fid. doct. Nazianzeni or. 33. Clementis Alexand. l. 5. Strom. Laërtii in vita Aristotelis, &c.
- 20 Pergamus, humanamque rationem, sibi relictam, etiam in rebus obvis ac minimis passim cæcutire, naturaliumque de iis veritatum certitudinem post omnem conatum summorum ingeniorum, per triginta jam sæcula, parum admodum promovisse, sensibiliter ostendamus. Nec verò alio ad id opus exemplo, quam compositionis festucæ v. g. circa quam, à tribus annorum millibus, tot sunt, tam obscuræ, tamque difficiles sententiæ, ut post omnia, quæ prima mundi ingenia, à tanto

Tom. I.

tempore hac de re excogitarunt ac scripserunt, humana ratio nondum inveniat exitum. Uti nec circa innumeras alias philosophicas veritates, circa quas ejusdem rationis cæcitatem insufficientiamque perspicuam faciunt innumera & continua Scholarum Doctorumque de iis dissensiones, rixæ & contentiones, à tribus pariter annorum millibus perdurantes.

Enimverò tamen Philosophia naturalis, intra capacitatē humanæ rationis, præ ceteris esse videatur, nihilominus Clemens initio recognitionum deplorat, quod de ea nihil aliud videre sit, nisi dogmatum assertiones & impugnationes, ac sine fine certamina, nec tam qui veram sententiam defendit, quam qui acrius subtiliusque disputat, vincere solet: neque sententia ac definitiones rerum pro natura sua, ac veritate causarum, sed pro ingenii defendentium, falsa imaginantur aut vera.

De eadem Michaël de Elifalde in lib. cui titulus *Forma vera Religionis*, &c. "vix quidpiam (inquit n. 120) prorsus firmum in ea invenio. Nam materia illa prima, quæ prima reliquorum est basis, nullo certo principio demonstratur, & meliora fortè sunt, quæ contra eam, & illius Auctorem Aristotelem, Justinus Martyr quondam allegaverat. Quod ex tribus principiis, & non pluribus, nec paucioribus, omnia fiant, defenditur magis quam ostenditur. Privationem, quæ nihil est, esse principium, vix unquam satis: cum manifestius sit illud, non entis nullas esse proprietates. Jam deinde, cum Aristoteles entis continui, vel integralis, infinita inducat principia, quæ vocat infinita in potentia, & non actu; cur simile commentum non invehatur in compositum essentiale: mox, ex his tribus principis, duo convertit in causas. Hinc multorum remorsus, vix intelligentium, ea, ex quibus res componitur, causas esse compositi. Inde difficultas causam in communi definiendi, dum in causarum numerum adscita sunt elementa, ex quibus res fit à causis suis. Reliqua octo librorum fundantur in quibusdam ex mota sumptis principiis. Quod non sit motus omnium possibilium tardissimum, nec item velocissimum, haud assequor demonstratum ab Aristotele, quibus sublati, omnia labascunt. Video ex his principiis itum esse ad falsissima, scilicet ad æternitatem mundi, ad tollendam Deo libertatem, atque similia. Ducimur etiam ad partem capilli, quæ divisa compleat cælos: quod ipse, nisi à Deo reveletur, credere nunquam hominibus potero. Quomodo etiam in refractione & condensatione eadem non aucta quantitas plus vel minus loci occupet, liceat ignorare nec credere. Quid tempus sit & locus, nihil ex Aristotelis Philosophia intelligo: veriora & altiora visa sunt Augustini de tempore documenta. Potissima operationum omnium principia, calor & frigus cum designentur, videmus carnes, cum in ferventi olla, magnoque igne tam serò absumuntur, citius multo in alia converti in debili stomacho: & item ipsas sto-

E

„ machi teneras carnes haud absumi; fortissimas
 „ alias, immixtas absumi quantocius. Aurum nun-
 „ quam in fornace, de facili in quadam aqua col-
 „ liquefieri; in illa plumbum, tam resolutu fa-
 „ cile metallum, haud eliquari, perfacile verò in
 „ alia aqua. Sexcenta invenias hujusmodi, sine
 „ solutione, sine exitu. Cogimur passim ad oc-
 „ cultas qualitates, ad latentès & ignotas causas
 „ in obvius & quotidianis effectibus refugere. Alii
 „ mox, pro omnium supplemento, ad causam
 „ primam aufugiunt. Unde Philosophia hæc seip-
 „ sam fateor ignorantissimam. Propter quæ & si-
 „ milia fateor ingenue mihi suspectam videri hanc
 „ Aristotelis, quam terimus, viam, & vix quid-
 „ quam firmis animo impressum meo. . . Idem
 „ porro fuisset de Philosophia morali, atque de
 „ metaphisica, si de bono & malo, de fine &
 „ mediis, . . de divinis & altissimis ac futuris re-
 „ bus, Deus noster haud dignatus esset nos la-
 „ culenter instruere. „ Hactenus vir ille sapien-
 „ tissimus.

23 Alios veterum Philosophorum errores, alias
 cæcitates, alias ineptias memorat Augustinus 8.
 Civit. 2. ut Thales Milesi, qui aquam posuit
 rem principium. Anaximandri, qui non ex una
 re, sicut Thales ex aqua, sed ex suis principiis,
 res quasque nasci putavit, iisque infinitis, ex
 quibus mundi innumerabiles gignerentur, qui
 modo dissolverentur, modo iterum gignerentur.
 Anaximenis, qui omnes rerum causas æ-
 ri infinito dedit. Anaxagoræ, qui dixit, ex
 infinita materia, dissimilibus inter se partibus
 constante, rerum omnium genera, pro mo-
 dulis & speciebus propriis singula fieri. De
 quibus aliisque ejusmodi videri potest August.
 tum ibi, tum capitibus ac libris sequentibus.

24 Libet aliam Philosophorum sectam nuper
 resuscitatam commemorare, Aristotelicæ dia-
 metraliter adversam, quæ ferè in totum exsi-
 bilis, quæ tum ipse, tum innumeri post ip-
 sum Philosophi, a tringenteseculis, de materia,
 forma, tribus rerum naturalium principiis, ac-
 cidentibus, animâ brutorum, &c. scripserunt.
 Nec tamen veriora vel solidiora ipsi tradunt,
 sed fidei principiis minus consona, deque mul-
 ticiplici errore admodum suspecta, inter quæ
 varia quoque sunt paradoxa, Democritique &
 Epicuri fragmenta, quæ Ecclesiæ Patres semper
 averfati sunt, quæque Lactantius Firmianus jam
 dudum solidè confutavit, explositque. Et ideo
 Renati Cartesii (antiquatæ illius sectæ Novæ-
 toris) opera notavit & circumfripit Ecclesiæ,
 dum ea in indicem librorum prohibitorum
 Alexandri VII. jussu retulit.

25 Ex memoratis itaque Philosophorum sectis,
 opinionibus & erroribus, jam videt, quisquis
 sapit, adeò cæcutire rationem humanam, di-
 vino magisterio destitutam, etiam in minimis,
 rebusque ob oculos nostros constitutis, ut
 tota ferè Philosophia incerta sit, vel erroribus
 obnoxia, dum sola humana ratione philoso-
 phicæ veritates investigantur. Ita ut mirandum
 sit, multumque mirandum, tot homines vi-
 dere, suæ prudentiæ, in ea sola fundatæ,

adeò innitentes, homines sui cerebri, usque
 adeò adorantes quascumque suæ mentis cogi-
 tationes, quasi ratio (falli nescia) cum ipsis
 nata, monitoraque sit, nec SS. Patrum, vel
 aliorum Sapientum indigeant in magisterio, vel
 auxilio; sed ex ipsis omnia facile assequi pos-
 sint; cum tamen istorum humanæ rationis exal-
 tatorum maximus Aristoteles (quem multis
 pro Christo, & Averroem pro Petro esse,
 Melchior Canus olim deploravit) cum sua illa
 ratione toties lapsus fuerit, tam modicamque
 lucem philosophicis tenebris atulerit, ut præ-
 cipua laus ipsius obscuritas sit, tuncque mo-
 dicam etiam difficultatibus lucem dedit, ubi
 majorem dare debuit.

Enimverò ubi clarior esse debuit Aristoteles, 26
 nisi ubi primum, nec ulterius probandum,
 omnium proinde principiorum clarissimum
 principium explicandum suscepit? eo tamen ipso
 loco, ubi id suscepit, pro tota explanatione,
 tres attulit illius conditiones. Primam, ut con-
 tra illam mentiri sit impossibile. Secundam, ne-
 gativam, cui sexcentas similes assignare potuis-
 set. Tertiam, ut sit notum cunctis. Verum in
 prima vel petit principium, vel idem explicat
 per idem. Quamvis enim omne, contra quod
 scitur impossibile esse mentiri, sciat non in-
 digere probatione; quisquis tamen ignorat quid
 sit ita firmum, ut probatione non egeat, pariter
 ignorat, quodnam illud sit, contra quod men-
 tiri seu errare impossibile sit. Per secundam,
 utpote negativam, tenebræ non dissipantur.
 Quia per negationes nihil positivum ritè expli-
 catur. Cum enim homo v. g. tam sit non
 equus, non leo, & sexcenta hujusmodi, quàm
 non lapis: natura hominis non magis explica-
 tur dicendo quòd sit non lapis, quàm dicendo
 quòd sit non equus, &c. Tertia conditio vel
 sola sufficit, vel non est idonea; cum pluri-
 ma non probanda à plurimis ignorentur.

Si dicas, prima principia ea esse, quæ con- 27
 grue explicata, sine probatione ab omnibus
 acceptantur. Optime. Sed (præterquam quòd
 hoc solum absque aliis conditionibus sufficiat)
 Aristoteles ignoravit rationem, ob quam ne-
 cessariò verum est principium, quod, ritè ex-
 plicatum, absque probatione, accipitur ab om-
 nibus. Non solum ignoravit, sed nec eam da-
 re potuit, qui naturam sublunarem à Deo fieri
 gubernarique pernegavit. Quòd enim princi-
 pium, ab omnibus absque probatione recep-
 tum, sit necessariò verum; vera unicuique ra-
 tio est, quia quod ab omnibus, absque pro-
 batione, ut verum recipitur, hoc natura do-
 cet. Quod autem natura docet, hoc Author
 naturæ docet, qui nec falli nec fallere potest,
 ut demonstravi to. 1. de Deo dist. 2. n. 57.
 58. 72. & 73.

Si autem natura sublunaris à Deo non est, 28
 nec à Deo dirigitur (prout ex communi Pa-
 trum narratione Philosophus sensit) non est
 consequens à Deo doceri, quod natura do-
 cet. Si verò quod natura docet, à Deo non est,
 natura profectò, sine Deo, tam errare potest

quàm ego; ut perspicuè ibidem demonstratum est. Igitur nullum est in homine principium necessariò verum, in opinione Aristotelis. Nihil igitur firmum in tota Philosophia illius, nisi corrigatur. Ecce quomodò (cum humana sua ratione tam præcellenti) cæcutiit Philosophorum maximus.

CAPUT III.

Ingens humana rationis defectus, tertio demonstratur, palpabiliter ostendendo, quàm insufficientis & erratica sit circa Deum & divina.

- 29 **Q**uòd si minimis & obviis in rebus adeò pateat cæcitas, defectuositas, & fallibilitas humana rationis, doctrinaque in ea sola fundata; inde à fortiori concluditur ingens cæcitas, defectuositas, erraticaque fallibilitas ipsius circa Deum, ac divina; vehementerque proinde decipi humana rationis exaltatores, qui Theologicas veritates ad ipsius penè solius stateram appendunt, sacrasque de iis auctoritates ad præscriptum ejusdem inflectunt.
- 30 Ingens quippe defectus & insufficientia rationis humanae Theologicis ac divinis in rebus palpabiliter ostenditur, 1°. Quia solemnè est principium, ab omnibus, ipsis quoque Gentilibus receptum, quòd humana ratio se habeat ad Deum & divina, sicut noctua ad solem, ut tradunt Plato, Pythagoras, Aristoteles 2. Metaphys. Trismegistus, & alii humana sapientia Principes, apud Cyrillum nostrum Alexandr. l. 2. contra Julianum. Manifesta verò est debilitas & defectuositas noctuæ ad cognoscendum solem.
- 31 2°. Eandem defectuositatem evidenter demonstrat infinita Dei elevatio ac distantia à mente nostra, præsensque incapacitas nostra ad Deum aliter cognoscendum, quàm per species imagineque creaturarum, quibus infinitè dissimilis est.
- 32 Eandem manifestat experientia innumerabilium errorum, in quos sædè prolapsi sunt Philosophi Gentiles, quotquot Deum ac divina solâ humanâ ratione investigarunt. Humana quippe ratio, cui nimium creduli fuerunt, ipsis imprimis persuasit, se à seipsis, non à Deo, esse sapientes & bonos, etiam illis qui non negarunt se à Deo, non à seipsis factos homines. „ Virtutem „ (ait Romanus Orator ac Philosophus, communi Philosophorum Ethnicorum nomine) „ nemo unquam à Deo acceptam retulit. Propter virtutem enim jure laudamur, & in virtute rectè gloriamur. Quod non contingeret, si id à Deo donum non à nobis haberemus. „ L. 3. de natura Deor. & infra. „ Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à seipso sumentem esse sapientiam. „ Consonat præstantissimus Græcorum Orator ac Philosophus Isocrates: „ quod à Deo datur, esse bonam fortunam; quod à nobis ipsis, bonum consi-

Tom. I.

lium. „ Similiter Horatius moralis Poëta epist. ad Lollium.

Sed satis est orare Jovem, qui donat & au-

fert;

Det vitam, det opes; æquum mi animum ipse parabo.

Deinde Aristoteles, quo nullus amplius fedit ingenio suo, nullus ratione & ingenio plus valuit, nullus Majorum auctoritatè minori in pretio habuit, nullus etiam, divinis in rebus, tam turpiter erravit, ut n. 19. vidimus. Quid de ipso, aliisque Philosophis dicam, qui plusquàm decem sæculis Christum præcessere? Ut omnes agnosceremus, quàm defectuosa & insufficientis sit ratio purè humana, ad Deum & divina cognoscenda, nisi accedat doctrina divina; Dei providentiâ factum est ut ingeniosissimi, acutissimi, subtilissimique Philosophi, assiduo improboque labore in divinis explorandis defudarent. Quàm parùm verò profecerint, testis est Tullius l. 1. de nat. Deor. dicens: „ De natura Deorum tam variæ sunt doctissimorum hominum, tamque discrepantes sententiæ, ut magno argumento esse debeat, causam, id est, principium Philosophiæ esse nescientiam, prudenterque Academicos à rebus incertis assensionem cohibuisse. „ Qui deinde, expositis pugnantibus Philosophorum placitis, Deos ac providentiam ponentium & negantium, aliisque pluribus, nec parvis disceptans, de figura, loco, sedibus, actione, & otio Deorum, subdit: „ quorum opinionès, cum tam variæ sint, tamque inter se dissidentes; alterum profectò fieri potest, ut earum nulla; alterum certè non potest, ut plus una vera sit. „ Refutatisque omnibus, tandem acutissimus ipse prudenti simulque satius existimavit academizare, quàm in tanta incertitudine aliquid definire.

En palpabilis demonstratio deficientis rationis summorum ingeniorum post tam improbum tot sæculorum studium. Eant igitur profusi humanae rationis adoratores, humanamque rationem extollant, ut lubet. Dimittendi quippe sunt, ut desipiant, si tam palpabili exemplo proficere nolint ut sapiant.

Nec dicant, à nobis ipsis to. 1°. dist. 2. ratione naturali demonstratam Dei existentiam, probatumque, quòd notitia Dei insita sit hominibus cum natura ipsa. Quamvis enim ita sit, ipsa tamen humana ratio, sibi relicta, contra illam ipsam Dei existentiam, sic demonstratam, sic per se quodammodo notam, mox ex adverso tot suscitât lites, totque & tam difficiles quæstiones, ut iis implicata secum ipsa pugnet, nec exitum inveniret, nisi fides succurreret, ipsaque humana ratio, caelesti fulciretur corrigereturque magisterio.

Et idèd S. Thomas 2. 2. q. 2. a. 4. docet necessarium esse credere, non solum ea quæ sunt supra rationem, sed etiam ea quæ per rationem cognosci possunt. Et ad 1. quòd investigatio naturalis rationis non sufficit humano generi ad cognitionem divinarum, etiam quæ ratione naturali ostendi possunt. Cujus rationem triplicem assi-

E 2

gnat in corpore, quarum tertia est, ut sequitur: ratio enim humana, in rebus divinis, est multum deficiens. Cujus signum est, quia Philosophi de rebus humanis naturali investigatione perscrutantes, in multis erraverunt, & sibi ipsis contraria scripserunt. Ut ergo esset indubitata, & certa cognitio apud homines de Deo, oportuit quod divina in eis per modum fidei traderentur, &c.

37 Enimvero si quis contra Dei existentiam objiciat: Si Deus est infinite perfectus: est immutabilis & liber. Sed non est immutabilis & liber. Si enim liber: sua ei volitio adesse potest & abesse. Velle autem Dei, utpote Deus ipse, a Deo abesse non potest. Si autem immutabilis: non potuit non esse quod est. Non potuit ergo non esse volens v. g. creare mundum, nec proinde in hoc volendo esse liber.

Si hoc (inquam) quis objiciat: humana ratio implicatur; nec certum invenit exitum, nisi dicendo: ratione quidem naturali, Dei existentiam demonstrari; sed objecta, quae per rationem ex adverso fiunt, non posse sola ratione naturali certo dissolvi, sed ad id opus esse adminiculo fidei.

38 Nihil enim rationi tam consonum, quam hominem, sibi relictum, agnoscere suam ad divina exploranda, & inoffenso pede expedienda insufficientiam, uti n. 30. 31. & 32. demonstratum est. Par ergo est ut de divinis a Deo ipso instruamur, demonstrataque per humanam rationem existentia Dei, Deum de caetero audiamus, ne quassati difficultate questionum, ex adverso occurrentium, impellamur in scopulos eorum, vel in dubitationem de ipsamet re demonstrata inducamur.

39 Quia tamen fides non probet res creditas, sed credat, est tamen rector & moderatrix humanae rationis, ne impingat in scopulos erroris, certificando de principiis cavendis, deque veritatibus contrariis. De quibus humana mens certificata, cavet errores, nec difficultatibus in illos ducentibus cedit, sed solutiones & exitus quaerit & invenit, alias non inventura.

40 Atque hinc innotescit non modicum fieri adminiculum ad scientiam, firmando intellectum, ne se, per objectas difficultates, a rebus scitis retrahi patiatur; quas utique difficultates fides certificat non esse nisi apparentes, illusorias & sophisticas. Quod non intelligeremus, nisi crederemus; propter quod Itai. 7. dicitur: *Nisi crederetis, non intelligeretis.*

41 Ista etiam causa est, ob quam Christiani Doctores de rebus divinis certissime, subtilissime, consequentissime, profundissime, subtilissimeque philosophantur, de illis etiam, in quibus acutissimi Gentilium, tamen non impares ingenio, cum omni acumine rationis suae humanae, defecerunt. Et quid dico? ista eadem causa est, ob quam nullus Philosophorum Gentilium, ne divinus quidem Plato, nec Peripateticorum Princeps, dignus est, qui cum minimo Christianorum Doctore compareretur in philosophando de Deo, divinitate

attributis, de unitate, simplicitate, cognoscibilitate, scientia, providentia, libertate, potentia, infinitudineque Dei, necnon de ultimo hominis fine, ac mediis ad illum conducentibus, ita ut Augustinus serm. 187. de tempore, merito exclamet: *O Christiane! qui tibi videris nihil scire... considera, quantum super istos habeas scientiam.*

Nec tamen in Doctoribus Christianis scientia provenit ex viribus & acumine solius rationis humanae, sed ex concursu fidei, conjunctioneque doctrinae divinae cum illa, ut manifestum facit experientia. Quippe ubi ratio humana sola fuit (ut in Sapientibus Gentilitatis, quos Christiani nec ingenii acumine, nec rationis naturalis vigore praecellunt) defectum suum insufficientiamque prodidit.

Ampliusque manifestatur ex eo quod, in sola humana ratione sistendo, absque ullo fidei praesidio, moraliter impossibile foret hominem non errare, circa divinam providentiam, justitiam, sanctitatem, &c. Quamvis enim ratione naturali divina illa attributa demonstrantur; tot nihilominus, tantaeque hominibus in sola ratione sistens occurrunt seque ingerunt ex adverso difficultates, ut iis expediendis impar esset humana ratio, sine doctrinae divinae subsidio.

Etenim occurrunt imprimis continuae probiorum humiliationes, afflictiones, cruciatus, usque ad immanissimam mortem; pessimorum econtra prosperitates, tyannorum exaltationes, innocentium oppressiones, nocentium liberationes, &c. ex quibus humana ratio, sibi relicta, cum Aethis, Epicureis & Manicheis concluderet, vel Deo curam non esse de hominibus, vel Deum non esse justum.

Nec difficultatem evacuat demonstrata per rationem naturalem immortalitas animae, tum quia (teste S. Thoma) non de facili, sed difficulter sustinetur immortalitas animae, si resurrectio mortuorum non est: hanc autem ratio naturalis non demonstrat. Tum quia, si Deo cura est de hominibus, justitiam servare debet hominibus, non solis animabus, cum hominum alii pii sint, alii impii, quorum isti prosperantur in presenti saeculo, illi affliguntur. Hoc autem in presenti vita non apparet: futuram vero hominum vitam, ratio naturalis non assequitur. Immo principii loco Philosophi naturales dixerunt, "A privatione ad habitum non datur recursus."

Occurrit deinde magna naturae humanae inordinatio, quam omnes experimur, inclinatio utique major in vicia, quam in virtutes, in contraria fini, quam in finem, ad quem homo ordinatur; tanta quoque appetitus sensitivi rebellio adversus rationem, ut ratio quae, secundum naturae ordinem, dominari debet, velut nobilior ignobiliori, penè ut captiva inferviat. Occurrit denique tanta peccandi necessitas, ut non magis in mundo sit, qui non peccet (quantum humanitas cognoscitur) quam ignis qui non comburat. Hinc rursus contra

divinam providentiam, bonitatem & sanctitatem arguitur sic: Si Deus Author est hominum, naturæ Author est humanæ. Naturæ verò tam inordinatæ Author esse non potest Deus bonus, & sanctus, nec necessitatis peccandi Author esse potest, qui nequit Author esse peccatorum. Vel ergo Deus non est Author & Provisor hominum, vel non est bonus & sanctus.

47 Quid ad hæc humana ratio sibi relicta? tentare & suggerere aliquid poterit, non exitum certum invenire, ut patet, tum ex eo quòd nullus hominum, quibus doctrina revelata non illuxit, certum exitum invenire poterit. Tum ex eo quòd nec nos certum invenimus exitum, nisi ope duplicis doctrinæ relevatæ, quæ ex una parte certificat nos de mortuorum resurrectione, vitæque hominum sempiternæ; ex alia parte certificat nos de originali peccato, sine quo non fuissent miseriæ illæ, illæ inordinationes, illæ peccandi necessitates. Sic itaque divinam salvamus providentiam, justitiam, bonitatem, sanctitatem, ut eam solâ humanâ ratione non demonstramus perfectè, & sufficienter ad certam argumentorum omnium in contrarium solutionem, sed imperfectè duntaxat, ac secundùm quid.

CAPUT IV.

Quarta demonstratio ejusdem defectus, ex eo quòd humana ratio, sibi relicta, prorsus insufficientis sit ad aliquid certò statuendum de fine hominis.

48 Post Dei cognitionem, nihil est scitu dignius, nihil homini tam necessarium, quàm finis hominis, utpotè, qui primum est movens, quo cessante, omnes humanos motus cessare necesse est. Hunc finem quamvis omnes inuito appetitu prosequamur; ad eum nihilominus cognoscendum, imparem humanam rationem esse, demonstrat omnium experientia Gentilium Philosophorum, in quibus sola ipsa fuit, non fide adminiculata, prout in nobis. De humanæ quippe rationis viribus, melius judicare non possumus, quàm per experientiam Sapientum omnium, in quibus ipsa sola fuit. Omnes verò Sapientes illi, tamen in nullo magis explicuerint omnes acutissimi ingenii sui, suæque rationis, differationis ac Philosophiæ nervos, quàm in investigando fine hominis; omnes nihilominus, tam Academici quàm Stoici, Aristotelici, Pythagorici, Epicurei, circa eundem finem in tantum delirarunt, ut hominis finem, ac beatitudinem in hac vita collocarint. Alii quidem in virtutibus, ut Stoici, consequenter asserentes virum probum esse beatum, etiam in aculeo. Alii in voluptatibus, & bonis sensibilibus, ut Epicurei. Alii in cognitione animi præstantissima, cum corporeis bonis conjuncta, ut Aristoteles.

49 Nec eorum quispiam assequi potuit, quomodo post mortem homo posset esse beatum. Immo

omnes usque adeò insipientes facti sunt, ut contra omnem rationem conjunctim asseruerint hæc duo: utique beatitudinem hominis in hac vita consistere; ac nihilominus, etiam sapientissimos, posse, illata sibi morte, ab hujus vitæ malis sese liberare. Quòd si fuerint apud ipsos poëticae narrationes de præmiis ac suppliciis alterius vitæ, fabularum fermè in loco ac pretio fuerunt. Usque adeò viri humanitè sapientissimi, tanto tempore delirarunt, Deo per factum tam evidens demonstrante, quid natura, quid ratio humana sibi relicta valerent.

Præter experientiam illam palpabilem, eundem rationis defectum demonstrat ratio duplex. Prima, quia S. Thomas 1. 2. q. 5. a. 8. ostendit, finem, seu beatitudinem hominis, alium non esse nisi Deum intuitivè visum: utpote quo solo satiari quietarique potest appetitus hominis. Intuitivam verò Dei visionem humana ratio non assequitur. Nec enim in cor hominis ascendit.

Secunda ratio, eaque patentior, est, quia hæc, non animæ solius, sed totius hominis finis inquiritur. Homo verò in hac misera vita nequit esse beatus. Beatitudinem autem hominis, in altera vita, non assequitur ratio purè humana: cum resurrectio mortuorum (sine qua homo post mortem non est homo) solâ fide sit nota. Impar est igitur ratio purè humana, ad finem hominis cognoscendum.

CAPUT V.

Demonstratur ingens defectus, insufficientiaque rationis humana, ad aeternandum de mediis, seu moribus, quibus ad finem illum pervenitur.

Demonstratur (inquam) experientiâ & ratione. Nec solum experientiâ Gentilium Philosophorum, sed & Christianorum, sicut & eorum qui legem scriptam præcesserunt. Ut enim rationis humanæ, divino magisterio destitutæ, defectum insufficientiamque patefaceret Deus, duobus annorum millibus, dereliquit homines absque doctrina legis, tempore legis natura, in quo dum in errores inciderunt, convicta est eorum superbia de defectu scientiæ, inquit S. Thomas lect. 7. in c. 3. ad Galatas.

De Gentilibus quid dicam? ipsimet eorum Procures, dum solo humanæ rationis ductu demoralibus philosophati sunt, tam crasse erraverunt, ut de Socrate Aristoteles 2. politic. 4. testetur, mulieres ac proles fecisse communes. Idipsum de Platone testatur Laërtius 1. 3. c. 20. ubi ipsum hoc modo loquentem inducit, "Matrimonia communia esse debent." "Id est talia (ut glossat Lactantius 1. 3. c. 19.)" "ut ad eandem mulierem multi viri tanquam canes confluant, & is utique obtineat qui viribus vicerit. Aut, si sapientes sunt, ut Philosophi, expectent, & vicibus tanquam lupanar obeant." Democriti apud Epiphanium in

Compendiar. fid. expl. dogma fuit; „ non oportere sapientem legibus obedire, sed liberè vivere. „ Ex positione Aristotelis, quòd in sublunaria Dei providentia non descendat, Justinus Martyr in dial. cum Tryphone, velut confectionarium infert; *licentiam faciendi quidquid collibuerit, dum nec pœna timetur, nec ullum à Deo speratur commodum.*

54 Sed & Christiani Doctores, qui laxitates ab Alexandro VII. & Innocentio XI. proscripserunt, aliasque Prolegom. I. c. 2. recensitas docuerunt, defectum in se rationis humanæ, ad determinandum de moribus, palpabiliter ostenderunt. Neque enim laxitates illas ex sacris Litteris deprompserunt, neque ex Canonibus, neque ex SS. Patribus; sed ex sola humana ratione suo ductui permessa, cui nimium indulserunt, prout eodem Prolegom. I. demonstravimus.

55 Omitto experientiam innumerarum nationum infidelium, in quibus semper apparuit, & etiamnum apparet, in quàm rædos de moribus errores deveniat ignorantia cæcitasque humani intellectus, dum sola humana ratione dirigatur.

56 Experimentalem demonstrationem illam ratio ipsa confirmat. Sicut enim humana ratio, solo suo ductui permessa, seu potius ignorantia & cæcitas intellectus humani, de humana ratione sua nimium præsumptis, radix est omnium aberrationum speculativarum tam in fidelibus quàm in infidelibus; ita & omnium aberrationum moralium. Nec mirum, quia si ad veritates speculativas, sine errorum permutatione determinandas, humana ratio, sibi relicta, insufficientis est, ut in superioribus demonstratum est; multo magis ad determinandas veritates morales. Cùm in hoc statu corruptionis, humana mens sibi relicta, minus expedita sit, ad ferendum rectum de veritatibus moralibus iudicium, quàm de speculativis: eo quòd primi parentis vitio (utpote voluntate magis quàm intellectu commisso) voluntate, quàm intellectu corruptior evaserit.

57 Et quanvis non sola voluntas, inordinato sui creaturarumque amore, vitata fuerit, verum & intellectus ad assequendam veritatem stupidus factus: ex illa tamen voluntatis corruptione, novæ intellectui accesserunt tenebræ, circa res à voluntate inordinate dilectas. Quippe inde factum, ut nusquam excæcior obscuriorque animus sit, quàm in bonis malisque rebus iudicandis: eo quòd, ibi præter nativam hebetudinem, affusus insuper ex inordinata illa dilectione tenebris offusceretur, voluntasque, inordinatæ dilectionis præstigiis, velut umbris & simulacris delusa, magis applicet intellectum ad iudicandum pro affectu suo, quàm pro veritate. Quo fit, ut intellectus ea facile prober, quæ tenebrosa voluntas malè diligit, erranteque affectu facile erret mentis oculus, juxta illud Ambrosii, l. de bono mort. c. 9. *Errat oculus, ubi errat affectus: affectus ergo deceptio, est deceptio visus.*

Itaque intellectus, offusus ex inordinata voluntatis affectione tenebris infuscatus, à recto de moribus iudicio impeditur. Quia scilicet rectum de moribus iudicium requirit appetitum rectum. Teste namque Authore libri de vera & falsa pœnit. *non potest sentire quæ lucis sunt tenebrosa voluntas.* Augustinus etiam in illud Psal. 57. *Supercecidit ignis, & non viderunt solem,* dicit quòd ignis ille concupiscentia sit, quæ impedit ne sol Justitiæ videri possit.

Et ratio petitur ex axiomate illo receptissimo, omniumque experientia notissimo, *“Qualis est unusquisque, talis finis videtur ei.”* Aristot. 3. Ethic. Abstinenti namque & temperato absurdum & turpe videtur inebriari; non item potatoribus, & crapula deditis. Unde ebrietas longè turpior apparet Hispanis & Italis quàm Germanis & Belgis. Idem videre est in reliquis virtutum vitiorumque speciebus: avaro quippe bonum apparet, augere conservareque pecuniam, non considerato ordine finis; liberali autem videtur bonum eam rationabiliter dispensare. Magnifico videtur bonum eam erogare splendide, juxta status sui magnitudinem; prodigo, eam parvis in occasionibus prodigere. Affectionis itaque vis magna est in intellectum, quæ etiam facit ut fecidissima quæque appareant pulchra; mediocritia, maxima; maxima, minima. Eadem facit ut vix fatuitas absque patrono sit, utque melior unicuique videatur lingua, vestis, cibus, modus nationis suæ, matribus filii sui omnium pulcherrimi videantur; idem nuntium, eodem tempore narratum Hispanis & Gallis, si prioribus faveat, facile credatur ab illis, non pariter à Gallis. Et sic de mille similibus. Denique ob eandem rationem, affectio partium in scholis causat dissensionem opinionum, dum scilicet, alii Aquinati, alii Scoti affecti sunt, alii aliis.

Quòd si in speculativis tantam vim in intellectu habeat affectio, longè profectò majorem in moralibus, circa quæ detinetur affectio vel aversio voluntatis. Propterea namque facilius Indis persuademus speculativas Religionis Christianæ veritates, quàm morales, quas aversatur voluntas ipsorum, v. g. ut una contenti sint uxore, abstineant à vindicta, passionnes concupiscentiasque suas ad Evangelii normam compescant. Longè (inquam) difficilius persuademus ipsis practicas hæc veritates, quàm speculativas, quòd Deus Unus sit & Trinus, quòd Verbum Incarnatum, &c. Quia licet speculativas istas veritates non capiant, eas tamen non aversatur voluntas ipsorum, prout aversatur mortificationem eorum, quibus inordinate afficiuntur.

Propterea etiam Philosophus 1. Ethic. à morali disciplina tradenda, passionatos omnes excludit, tamquam ineptissimos ad rectum de moribus iudicium. Ob eandem quoque rationem I. 1. Rhetor. c. 1. à tribunalibus arceri vult Causidicos inter perorandum facientes digressiones, quibus iudicis animum moveant ad

ad commiserationem: „ In civitate (inquit) bene instituta, omnia legibus oportet constitui, & quam minima iudiciis sunt relinquenda; quòd plerumque contingat, eos partibus litigantibus non aequaliter esse affectos. Quòdque in iudicio nihil, præter rem de qua disceptatur, proponi permittatur, ne oratione rhetorica quis in iram, invidiam, misericordiam impellendo, à recto iudicio deflectat. Ne similes ei simus, qui eam, qua usurus est, regulam prius inflectit, quam utatur. Sic enim fit, ut cum iudices amant aut odiunt... non satis queant veritatem perspiciere; sed propria vel voluptas, vel dolor, iudicia obumbret. Et hæc etiam de causa, nemo, ob immodicum sui amorem, integer est iudex causæ propria. Idem diu ante Philosophum sacræ Literæ monuerunt, dum Exodi 23. & Deuteron. 16. statuerunt, ne iudices munera accipiant, quia excæcanti oculos prudentium, ac subvertunt verba justorum.

CAPUT VI.

Non tamen ob præmissa contemnendus humana rationis usus; sed liberior usus, ne in præcipitiis ducat, corrigendus.

62 **A**gnoscat igitur suam homo pauperiem, ignorantiam, cæcitatem. Agnoscat suæ rationis insufficientiam, & in errores pronitatem. Agnoscat nihil rationi tam consonum, quam humanæ rationis luxuriam, per christianæ humilitatis, simplicitatis, modestiæ, & prudentiæ regulas coercere: non quòd contemnendus sit humanæ rationis usus, sed quòd in præcipitiis ducat liberior usus, ut vidimus, & ex subijciendis sacrarum Litterarum sanctorumque Patrum documentis, videbitur amplius.

De illorum itaque numero non sumus, qui humana ratione uti dedignantur, quique rationes philosophicas Theologicis in scholis eliminandas autumant, ac si Theologiæ adversæ forent & inimicæ. Rationem quippe naturalem solus ille contempserit, qui rationalis esse desierit; cum rationis munere Deo assimilemur, paulo minus ab Angelis minoremur, supra cæteras creaturas extollamur. Sed & impressio rationis naturalis signatura est super divini luminis, de quo Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Denique Christus in Evangelio, Apostoli in Epistolis suis, SS. Patres in scriptis, quæ nobis reliquerunt, multa è ratione naturali assumpserunt, discursuque intulerunt. Igitur rationaliter abjici nequit modus iste differendi, à Christo Domino profectus, ab Apostolis & sanctis Patribus usurpatus.

63 Utatur ergo Theologus ratione, sed ratione administra, non domina; syllogismo non præfidente, sed subserviente (ut postea declarabitur;) id enim ad scientiam & intellectum veritatis necessarium asserit S. Thomas quodlib.

4. a. 18. ubi proposita questione, *Utrum determinationes Theologica debeant fieri auctoritate vel ratione*, propositaque ratione dubitandi, ut sequitur: *Videtur quòd Magister, determinans quaestiones Theologicas, magis debeat uti auctoritatibus, quam rationibus. Quia in qualibet scientia quaestiones optime determinantur per prima principia illius scientiæ. Sed prima principia Theologia, sunt articuli fidei, qui nobis per auctoritatem immotesunt.* Proposita etiam ratione in contrarium: *Sed contra est quòd dicitur ad Titum 1. ut sit potens exhortari in doctrina sana, & contradicentes revincere. Sed contradicentes melius revincuntur rationibus quam auctoritatibus.* Quaestionem sub distinctione resolvit sic: *Respondeo dicendum, quòd quilibet actus exequendus est secundum quòd convenit ad suum finem. Disputatio autem ad duplicem finem potest ordinari. Quædam enim disputatio ordinatur ad removendam dubitationem, an ita sit: & in tali disputatione Theologica maxime utendum est auctoritatibus, quas recipiunt illi, cum quibus disputatur... Si autem nullam auctoritatem recipiunt, oportet ad eos convincendos, ad rationes naturales confugere. Quædam vero est disputatio magistralis in scholis, non ad removendum errorem, sed ad instruendum auditores, ut inducantur ad intellectum veritatis... & tunc oportet rationibus inniti, investigantibus veritatis radicem, & facientibus scire quomodo sit verum quòd dicitur. Alioquin si nudis auctoritatibus Magister quaestionem determinet, certificabitur quidem auditor, quòd ita est, sed nihil scientiæ vel intellectus acquirat, sed vacuus abscedet. Absit proinde ut subscribamus Arnoldo Villanovano, qui (apud Bzoniū ad annum 1310) inter alios errores hunc adjunxit, quòd culpavit Theologos omnes Philosophiam è Theologia non excludentes.*

*Est quidem per se perfecta Servatoris doctrina, 64 & nullius indiga (ait Clemens Alexandrinus l. 1. Strom.) cum sit Dei virtus & sapientia: accedens autem Philosophia, non veritatem facit potentiorē, sed debilem adversus eam efficit sophisticam argumentationem, & propulsans dolosas adversus veritatem insidias, vinea est sepe & vallum, eique adjicit ornamentum, necnon veritatis scientiam & intellectum, ut supra. Idèoque Augustinus (inquit Angelicus Doctor 1. p. q. 84. a. 5.) qui doctrinis Platoniorum imbutus fuerat, si qua invenit fidei accommoda in eorum dictis, assumpsit; quæ verò invenit fidei nostra adversa, in melius commutavit. Ipse quoque Doctor Angelicus (ob id à viro celebri non immeritò dictus Philosophorum Apostolus) Philosophiam, velut ancillam, vocavit ad arcem Sapientiæ, seu Theologiæ, ut ei subserviret; quæ à Philosophis convenienter scripta sunt, colligendo, & velut ab injustis possessoribus (ut Augustinus loquitur 2. doct. christianæ 40.) erepta, in obsequium fidei captivando, secundum illud 2. ad Cor. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,**

quomodo David gladium Goliath eripuit, ipsumque proprio deinde gladio jugulavit.

CAPUT VII.

Ratione liberius utuntur Philosophi, qui ita sibi in antecessum praefigurant philosophicas suas opiniones, ut deinde Spiritum Sanctum, ubi repugnare videtur, seu sacra documenta in balbutiem suam trahant.

65 **P**raesenti assertione grandis eorum abusus redarguitur, qui Philosophiam Theologiae sic praemittunt, ut, inaudita Theologia, jacent philosophica sua principia, & secundum ea deinde glossent, amplient, restringant, inflectant, torqueant principia propria Theologiae, ipsa etiam oracula Scripturae, vel testimonia Ecclesiae, saltem non expressissima. Quos quidem ratione liberius uti, nec sapientes Theologos, immo nec sapientes quidem Philosophos esse posse.

66 **P**robatur 1°. quia ratione liberius utuntur, quicumque contra rectum rationis ordinem plus ipsi tribuunt, quam par sit. At hoc ipsi faciunt. Cum enim tot argumentis supra demonstratum sit, tam erraticam esse rationem Philosophiamque pure humanam, ut in praecipitium ducat, nisi magisterio divino, seu doctrina divina corrigatur & dirigatur; contra rectum rationis ordinem est, quod corrigat, velutque dirigat eam, a qua corrigi debet & dirigi. At verò corrigit, velutque dirigit doctrinam divinam, a qua corrigi dirigi debet, dum doctrina divina in balbutiem ipsius trahitur, sive ad praescriptum ipsius glossatur, ampliatur, restringitur, inflectitur, contorquetur. Tunc enim adversus dominam ancilla, adversus Isaac Ismael insolebit, ancillaeque domina, inverso rectae rationis ordine, obsequitur; non dominatur nec praerit, sed subsequitur.

67 **2°**. Ratione liberius utuntur, qui non secundum regulas verae sapientiae. Hoc autem praedicti faciunt. Cum enim (ex supradictis) principium verae sapientiae sit, parum credere rationi suae, humanaeque rationis luxuriam per submissionem ad superiorem minusque fallibilem regulam coercere: Philosophus Christianus, secundum dictamen verae sapientiae, non debet superiorem firmioremque regulam inferiori infirmiorique, nec proinde Spiritum Sanctum (in sacris Litteris, Canonibus & sanctis Patribus loquentem) rationi Philosophiaeque suae pure humanae accommodare; sed ante omnia scrutari, quid Spiritus Sanctus dicat in sacris Litteris, &c. deinde se suamque rationem ac Philosophiam ipsi submittere, accommodare, & in obsequium ipsius captivare.

68 **3°**. Ratione & Philosophia liberius utuntur, qui eam imperare faciunt Theologiae, cum Theologia ex dictis Prolegom. 1. n. 29. 30. 31. 32. imperare debeat Philosophiae. Quisquis verò ad praescriptum Philosophicorum principiorum suorum exponit, inflectit, & tor-

quet principia Theologiae (prout antedicti faciunt) rationem & Philosophiam imperare facit Theologiae: tunc enim Theologia Philosophiae imperat, cum principia illius inflectuntur & accommodantur ad praescriptum istius.

Ex his constat, eos multo magis arguendos de liberiori rationis usu, qui ob humanam rationem, seu Philosophiam, recedunt ab auctoritate Scripturae, Canonum, vel sanctorum Patrum.

CAPUT VIII.

Ratione liberius utuntur, qui omnia sibi proposita, quamlibet incerta & ambigua, de suo, velut ex tripode definiunt, praesertim in moralibus.

Eos impetit assertio, qui de casibus dubiis, à securo aliquo duce nondum definitis, non satis cautè sententiam ferunt: quia videlicet rationi sibi occurrenti citò credunt, habentque phantasias vel phantasmata sua pro cognitivis. Judicium profectò suspensuri, vel suam etiam, de re proposita, ignorantiam humiliter confessuri, si vel contraria fundamenta, vel alia pensanda ritè pensarent, haberentque animum expurgatum ab omni praesudicio, sicut & ab omni inordinato affectu hominibus placendi, vel gloriam captandi, vel vitandi notam hominis irrefoluti, nec alio tenerentur quam veritatis Dei amore. Qui proinde, si errant, vincibiliter errant, suisque error eis imputatur; cuius periculo temerè sese exponunt, dum de male suada ratione sua nimium praesumentes, nec pensanda ritè pensantes, nec voluntariam erroris causam, dictam utique praesumptionem, vel affectus inordinationem abjicientes, iusto Dei iudicio loquuntur falsa.

Et contra eos militat exemplum doctrinae Sanctorum, qui, licet ad iudicandum ipsis magis idonei, saltem in hoc imitati sunt protoparentes in innocentiae statu, quod non tam proxi fuerint ad iudicandum de quibuslibet animo oblati, sed de rebus proteris incertis ambiguisque iudicium suspenderint, uti cap. 1. vidimus. Similiter & Sancti fecerunt in casibus ambiguis, praesertim ad conscientiam spectantibus, nec ante ipsos decisit, quos de suo decidere non sunt ausi, prout Proleg. 1. c. 7. ostendimus. Et hinc de seipso Doctor Doctorum Augustinus ep. 250. dicebat: *In multo pluribus querimus potius quid sentiendum sit, quam definiunt aliquid fixumque tenemus: & ea cautio, cum sollicitudine plena sit, multo melior est, quam temeritas affirmandi.* Et Joannes Sarsberienensis l. 2. Polit. c. 2. *Malo cum Academicis, si tamen alia via non pateat, de singulis dubitare, quam perniciosam simulationem scientiae, quod ignotum vel absconditum est, temerè definire.* Quod de Academicis ideo dicit, quia, ut ait l. 7. cap. 1. *Academici, vitantes praecipuum, in eo quidem modestiores sunt (nostris liberioribus iudiciis) quod defectum suum*

saum minimè diffidentur, & in rerum ignorantia positi, ferè de singulis dubitant; quod quidem longè tutius est, quàm incerta temerè definire.

72 Hanc Academicorum modestiam in casibus novis & ambiguis, imitati sunt Sancti, nec eos decidere sunt ausi, ne ipse quidem Hieronymus, utpote, qui de seipso in epistola ad Paulinum, istud perhibet testimonium: *Nunquam meipsum magistrum habui.* Et epist. 27. c. 12. proficitur se docuisse, quod didicerat, non à seipso (inquit) id est à presumptione, pessimo praeceptore, sed ab illustribus Ecclesiae viris. Et epist. 108. Fateor me nunquam in divinis voluminibus exponendis, propriis viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam, sed ea etiam, de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum, quanto magis de iis, de quibus anceps eram?

73 Enimverò unam ex radicibus tot propositio-
num ab Ecclesia proscripitarum, totque alia-
rum quae leguntur in operibus variorum Ca-
suisitarum, esse nimiam de moribus opinandi,
de suoque definiendi licentiam, Prolegom. 1.
cap. 7. per totum demonstravimus. Et ideò
alta mente reposita esse debent solemnia hac
de re documenta Sanctorum. *Imbecilem men-
tem* (ait Augustinus 1. Trin. 2.) *observata pie-
tas sanet, ne in opinionem noxia falsitatis teme-
ritas inordinata precipitet.* Et 1. 8. Gen. ad
lit. c. 5. *Melius est dubitare de occultis, quàm
litigare de incertis.* Nemo (inquit Bernardus
ser. 27. de divers.) *super his quae certa sunt hesi-
tet, nemo dubia pro certis admittat, nemo sibi
in dubiis iudicium venditet, precipiteve senten-
tiam.* Unde enim sunt scandala? unde turba-
tio? nisi quod propriam sequamur voluntatem,
temerè, quod volumus, in corde nostro definien-
tes.

74 Dixi praesertim in moralibus: ut enim sapien-
ter Contenton Theol. ment. & cord. to. 3. in
praeloquio: „ in aliis scientiis, salva fide, unuf-
quisque in suo sensu abundare potest, promp-
taque venia conceditur luxuriantibus Philoso-
phorum ingenii: quia sive aliquid novi dicant,
nihil profunt; sive delirent, nihil nocent. At
verò in morali totius vitae status disponitur.
Unde eo majorem cautelam & prudentiam
necessè est adhiberi, quò periculo majori
exponimur „ . . . Nullus hic errori locus
(inquit Lactantius 1. 13. c. 7.) *quia si quid
fuerit erratum, vita omnis evertitur.* Nullus
hic temeritati locus (addit. c. 13.) *in aeternum
stultitia poena subeunda est, si aut persona ina-
nis, aut opinio falsa deceperit.* Tanto proinde
de magis hic vitanda licentia casus ambiguos
de suo resolvendi, quanto periculosior & per-
niciosior est facilitas temerè definiendi.

75 Et propterea Angelicus Doctor quodlib. 9.
a. 15. monet periculosam esse resolutionem al-
terutram in partem, ubi de peccato mortali
agitur: *omnis quaestio, in qua de peccato mor-
tali quaeritur, nisi expresse veritas habeatur,
periculose determinatur.* Quia error, quo non
crediunt esse peccatum mortale, quod est pecca-
tum mortale, non excusat à toto, licet forte à
tano. Error verò quo creditur mortale esse,
quod non est mortale, ex conscientia ligat ad
peccatum mortale. Praecipue autem periculosum
est, ubi veritas ambigua est. Et tunc nihil tan-
quam certum asserendum est, neque esse, ne-
que non esse mortale, sed res declaranda est
ambigua sive incerta. Neque enim quidpiam
asserendum est certò esse vel non esse mortale,
sine certa autoritate, vel ratione.

Atque hoc sensu intelligendum est quod di-
cit Gabriel in 4. dist. 15. q. 13. a. 2. concl. 1.
“ Incautum est & malum affirmare aliquid “
esse peccatum mortale, quando non probatur “
sufficienti autoritate, vel evidenti ratione. “
Quodque Gerson ait, 3. p. l. de vit. spirit. lect.
4. litt. O. “ Doctores Theologi non debent “
esse faciles ad asserendum aliquas actiones, vel “
omissiones, esse peccata mortalia, praesertim “
sub verbo universalis, maximè cum observatio “
communis obnititur obviatque, ubi non sunt “
certissimi de re ipsa, nec talia sunt praedicanda “
populo tanquam certa (nota.) “ Nam per hujus- “
modi asseriones publicas, voluntarias, rigidas, “
duras, & nimium strictas, in rebus incertis, “
nequaquam eruuntur homines à luto peccato- “
rum, sed in illud profundius, quia despera- “
tius, demerguntur, &c.

Hæc (inquam) vera sunt, sic intellecta, ut
sicut in re incerta, non est certò (ut habet
Gerson) praedicandum mortale, quod certa
autoritate vel ratione non convincitur esse
mortale. Sic non est certò praedicandum
non esse mortale, quod certa autoritate vel
ratione non convincitur immune esse à mor-
tali. Utrumque enim periculum est, vel ad-
dendi vel detrahendi divinae legi, sive impin-
gendi in illud Deuteron. 4. *Non addetis ad
verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo.*
Ostensumque est ex Aquinate, quòd omnis
quaestio, in qua de peccato mortali agitur, nisi
veritas expresse habeatur, periculose, sive unam,
sive alteram in partem, determinatur. In eo
proinde casu, nihil sive hinc, sive inde, de-
terminandum ut certum, sed relinquendum in-
certum, vel ad summum determinandum ut
probabile, vel ut probabilius, pro ratione &
pondere fundamenti.

CAPUT IX.

Ratione liberiùs utuntur, qui plus rationi suae
privatae, quàm communi Majorum traditioni,
vel primariorum Ecclesiae Doctorum authori-
tati, in materia per Ecclesiam non definita,
cura apertam necessitatem, deferunt.

Probat 1°. quia ratione liberiùs utuntur, 78
quicumque contra regulas verae sapientiae
c. 14. comprobandas utuntur. At hoc supra-
dicti faciunt: cum una ex regulis illis sit ag-
noscere necessitatem divini luminis, magisterii-
que, ad vitandum errorem, sequique ordi-
nem à divina providentia praestitutum ad illu-
F

minationem hominum, vitandumque erroris præcipitium: qui est ut minus sapientes ad hoc dirigantur illuminenturque per sapientiores, ac maxime per sanctos Doctores. Cujus oppositum ipsi faciunt. Dum enim privatam rationem sibi visam (& idem est de privata ratione à moderno aliquo heri excogitata) præferunt communi traditioni Majorum, vel auctoritati sanctorum Doctorum, præsertim primariorum, ab Ecclesiæ approbatorum, nolunt ab ipsis dirigi, sive instrui, illuminarique, nec proinde à Deo per ipsos; sed ipsos potius instruere, velut ipsis rationabiliores, in puncto vel punctis de quibus agitur, ut videbitur n. 106. Non ergo sequuntur ordinem à divina providentia præstitutum, &c. sed ab eo se subducunt, adeoque & à divino lumine, sibi necessatio ad vitandum errorem.

79 2°. Adolescens, cui pater sapientissimum præfecit pædagogum, ad ipsum instruendum, vitandumque juvenilis ingenii ipsius præcipitium, ingenio suo & ratione liberius, nec proinde sapienter utitur, si ei se committere malit, quam instructionibus sui sapientissimi pædagogi. Similiter ergo ratione ingenioque suo liberius, nec proinde sapienter utuntur, quicumque (citra apertam necessitatem) malunt committere se lubrico ingenio suo, erraticisque rationibus per illud excogitatis, quam instructioni Majorum nostrorum, & maxime Sanctorum primariorumque Ecclesiæ Doctorum, utpote, quos Deus (Apostolo teste) nobis dedit velut pædagogos sapientissimos, *ut non cumferamur omni vento doctrinae... ad cuius conventionem erroris*, utque proinde nos instruant, dirigant, illuminent, & corrigant ingentes defectus lubrici ingenii nostri, aberrationesque insufficientis rationis nostræ. Nec solum ratione liberius minusque sapienter utuntur, hoc faciendo summis in rebus, vel supernaturalibus, verum & in philosophicis & naturalibus: cum etiam in his lubricum ingenium, ratioque nostra divino indigeat magisterio ne erret, ut probabitur c. 14. suoque Deus magisterio etiam in istis nos instruat per dictos SS. Doctores, tamquam pædagogos sapientissimos, utpote, quos etiam in istis (tametsi principaliter Theologicis in rebus) spiritu sapientiæ & scientiæ præ cæteris implevit ad instructionem nostram, corrigendamque fallacem rationem nostram, etiam in illis indigam pædagogi sapientis. Absit proinde ut subscribamus aientibus, sanctorum Doctorum auctoritatem in philosophicis exiguam esse, vel nullam, vel qui objecto sibi Augustini vel Aquinatis v. g. testimonio, respondent: *Si sanctus est, pro me oret; si Theologus, aut Philosophus, probet.* Qui enim tam liberè sentiunt, vel loquuntur, veræ sapientiæ loca ignorant, id est, ubi & apud quos vera sit sapientia, etiam philosophica; quæ cum ipsa quoque (ex dicendis cap. 14. n. 120. 121. 122.) speciale Dei donum sit, non est dubium, donum istud à Deo postulantis, & orantibus ut oportet, præ

aliis à Deo concedi; nec proinde dubium, sanctis potius Doctoribus, quam aliis à Deo tribui, utpote, qui melius quam alii postulant illud, orantque prout oportet, id est, cum humilitate cordilique puritate. Confert ergo sanctitas, confert humilitas, cordisque puritas ad veram sapientiam, etiam philosophicam, à Deo impetrandam; sicut & confert sincerum desiderium veritatis, potius quam plausus. Sancti verò Doctores, sicut veritatem, non plausum, sincerè desiderant, quæseruntque in Theologicis & in philosophicis. Quæ etiam cum aliunde in multis connexa sint cum Theologicis, si eorum auctoritati deferendum sit in istis, est & in illis: cum connexorum eadem ratio sit, & (in philosophicis etiam) multo majora altioraque intellexerint, posterisque tradiderint, quam primarii Philosophi Gentiles, sive Metaphysicam spectes, sive Moralem Philosophiam, &c.

3°. Privatam rationem suam (citra necessitatem dictam) vel communi Majorum traditioni, vel sanctorum Doctorum, maxime primariorum auctoritati præponere, est inniti prudentiæ suæ, esseque in oculis suis sapientem (ut videbitur c. sequenti.) Hoc autem recta ratio, & sapientia vetat, juxta Oracula Scripturarum, documentaque Sanctorum, ibidem referenda.

4°. Ratione liberius utitur, qui contra christianam humilitatem, simplicitatem, modestiam & prudentiam utitur. Hoc autem faciunt, qui faciunt quod christianæ illa virtutes non permittunt. Nec christiana verò humilitas, nec simplicitas, nec modestia, nec prudentia, citra perspicuam necessitatem, cuique permittit, credere vel præsumere, quod visa sibi ratio melior sit ratione sanctorum Ecclesiæ Doctorum, vel Communitatis Sapientum in contrarium, ut c. 14. probabitur.

5°. Id taliter præsumere, non tam est ratione uti, quam abuti; nec tam sequi, quam contemnere rationem, ut videbitur laudato cap. 14.

6°. Denique qui hoc præsumunt, pessimi sunt æstimatores humanæ fortis, peccato originali attenuatæ, nec satis considerant ingentem rationis suæ deficientiam, fallibilitatem, atque in errores proclivitatem, in superioribus demonstratam. Utpote quam si appendent ad pondus Sanctuarii, de se suaque ratione humilius sentirent, eandemque rationem suam suspectam haberent, stante ex adverso auctoritate primariorum Sanctorum, vel Communitate Sapientum; adeoque vererentur, ne inani rationis umbrâ deluderentur, neve lumen, quod in ipsis est, tenebræ essent; finaliterque concluderent, rectam solidamque rationem se potius sectaturos, sectando doctrinam primariorum Ecclesiæ Doctorum, communemve traditionem Majorum, quam sectando privatam cogitationem suam, vel modernam alicujus, ab illa doctrina vel traditione aberrantis, prout amplius constabit ex dicendis.

CAPUT X.

In materia Theologica, tamen non definita, citra perspicuam necessitatem, plus deferre privatae rationi suae, quam communi traditioni Majorum, vel doctrinae primariorum Ecclesiae Doctorum, est contra oracula Scripturarum, exempla & documenta Sanctorum.

84 **P**rimò, quia pro assequenda sapientia & intelligentia, ac per consequens vera solidaque ratione, Oracula Scripturarum nos remittunt ad Majores nostros, non ad nosmetipsos, visamque nobis, praeter illis, rationem. Deuter. 32. Interroga Patres tuos, & annuntiabunt tibi. Job. 8. Interroga generationem pristinam, & diligenter interroga Patrum memoriam. Quoniam (ut subjungitur c. 12.) in antiquis est scientia. Eccli. 8. Non te praeterat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à Patribus suis; quoniam ab ipsis discis intellectum. Hierem. 6. Stare super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, & ambulare in ea, & invenietis refrigerium animabus vestris.

85 **2**^o. Quia plus deferre privatae rationi suae, quam communi Majorum traditioni, vel doctrinae primariorum Ecclesiae Doctorum, est contra Oraculum Spiritus Sancti. Prov. 3. Ne innitaris prudentiae tuae, & ne sis sapiens apud te metipsum. Quod in nova lege reperit Apostolus Rom. 12. Nolite prudentes esse apud vosmetipsos. Et in Litteris sacris adeò inculcatur, ut Isaiæ 5. dicatur: *Va prudentibus apud semetipsos, & in oculis suis sapientibus.* Et I. Cor. 1. *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo.* Siquidem, prudentia sua innititur (ait V. Beda l. 1. expolit. in Prov. post Hieronymum & Augustinum) qui ea quae sibi agenda vel dicenda videntur, Patrum decreta anteponit; sapiens verò est apud semetipsum, qui in illis quae ex Patrum magisterio potuit rectè cognoscere, sese praeter ceteros quasi doctor extollit. Hoc autem reipsa faciunt, qui cumque, citra evidentem necessitatem, privatum judicium suum, communi iudicio Majorum anteponunt, plusque rationi sibi visae quam contrariis Patrum documentis deferunt.

86 **3**^o. Plus deferre privatae rationi suae, &c. est usque adeò fidere rationi sibi particulariter visae, ut, in comparatione illius, Patrum doctrina praesumatur ratione destituta, vel certè minus solidà ratione suffulta, atque eatenus visam sibi rationem, sanctorum Doctorum auctoritati magisterioque praeferre. At hoc non sobrietatis sapientis, sed superbi, arrogantis, de seque & ratione, seu prudentia sua, nimium praesumentis spiritus esse, clamant documenta Sanctorum, nedum Hieronymi, Augustini, & V. Bedae proximè relatorum, verum & Chrysostomi hom. 22. in c. 12. ad Rom. ubi Apostolicum istud, *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos*, sic veritè: *Ne suis arrogantibus apud vosmetipsos; pro eodem accipiens, esse prudentem.*

Tom. I.

dentem apud semetipsum, atque, esse arrogantem. Quia scilicet visam sibi rationem Sanctorum auctoritati magisterioque praeferebat, ut supra, atque eatenus prudens apud semetipsum, reipsa putat, suum sibi iudicium; proprii que intellectus acumen ita sufficere, ut ad veritatem assequendam non indigeat Sanctorum magisterio nec lumine. Quod arrogantis est putare. Unde laudata Apostoli verba, sic interpretatur: *Ne putetis vos sufficientes vobis ipsis. Nam & alibi Scriptura dicit: Va prudentibus apud semetipsos; &c. Nihil enim ita à reliquis avelit & abscondit, id est, contra alios singulariter sentire facit, quemadmodum si quis se sufficere sibi ipsis putaverit. Unde & ita nos Deus constituit, ut alter alterius operam indigeat. Ut ut enim prudens sis, altero tamen opus habes. Quod si te nullius operam indigere putaveris, omnibus factus es stultior & imbecillior.* Tales igitur, nedum arrogantiae, sed & stultitiae & imbecillitatis arguit Chrysostomus. Meritò quidem: quia stultitia magna est, quod homo, ob ingentem defectum rationis suae, summoperè indigens Majorum instructione, Sanctorumque magisterio, non solum putet eo se non indigere, seque sibi sufficientem esse, sed & (in materia de qua agitur) putet se Majoribus suis passim omnibus, primariisque Ecclesiae Luminaribus sapienterem esse, quod reipsa putat, qui (ea in materia) se suamque rationem & cogitationem, communi Majorum traditioni, primariorumque Ecclesiae Luminarium doctrinae & auctoritati praepont.

Tales etiam, cum citatis Patribus, superbia & praesumptionis arguit Hugo Victorinus l. 1. Miscell. c. 2. quia scilicet visam sibi rationem supra Majorum traditionem, veterumque Patrum doctrinam sic deferre, ut ista ob illam reprobetur & abiciatur, est veluti docere Magistros suos, arguere Seniores. At verò docere Magistros, arguere Seniores, imperare Majoribus, superbi spiritus est, & de ipso praesumentis.

88 Eosdem vanitatis & stultitiae arguit Richardus Victorinus, in Benjamin majore l. 2. c. 2. dicens: *Nostri temporibus surrexerunt quidam pseudo-philosophi (proinde non rationalistae, sed pseudo-rationalistae) qui volentes sibi nomen facere, putaverunt se posse facere sibi sapientiam arcam, nec indigere auxilio magisterioque Majorum, Patrumque suorum, & euntes in adinventionibus suis, tradiderunt sententias novas, à sententia Majorum & sanctorum Patrum alienas, arbitrantes secum ortam morituramque sapientiam. Sed ecce computruerunt horum omnium arcae; eo quod non essent de lignis feris, lignis videlicet impurissimis facta. Et ecce stulti facti sunt omnes principes Thaeos; eo quod stultam fecerit Deus sapientiam hujus mundi.*

Judicio itaque Richardi, & Sanctorum, 89 meritò de talibus dicitur, quod de Philosophis Gentium Apostolus Rom. 1. ait: *Dicentes, vel putantes, se esse sapientes, stulti facti*

F 2

sunt. Minus proinde sperandum de ipsis, quam de indoctis & imperitis, juxta illud Proverb. 26. *Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.* Eo quod utique nimia ipsius de se præfidentia, cauta sit, quod sapientiores audire nolit, nec ab eis instrui, dirigi & illuminari; à qua præfidentia, & consequenter indocilitate, procul abesse solent imperiti.

90 4°. Nec folis illis Patrum documentis, tales redarguuntur, sed & verbis Gelasii Papæ epist. 3. ad Honorium: *Quid tendimus ultra definita Majorum? ... numquid sapientiores illis sumus?* Et Cælestini epist. 1. c. 1. *Definat incessere novitas vetustatem.* Et Hieronimæ epist. 22. ad Possessorem: *Cur recentia cupis, & prisca deseruis?* Et rursus: *Errat à via, qui ab eo, quod Patrum electio monstravit, exorbitat.* Et B. Remigii, Lugdunensium Antistitis l. de tenenda verit. script. c. 8. *Dignum est, & æquum, ut qui anteriorum auctoritatem vituperant, suam ipsi auctoritatem apud posteros amittant, quique seniores deserunt, à junioribus & ipsi deserantur, ut in ipsis impleatur quod scriptum est: In quâ mensura mensi fueritis, remittetur & vobis.* Ut enim D. Gregorius in simili ait l. 3. Registri epistol. 12. *Justitie ac rationis ordo suadet, ut qui sua à successoribus custodiri desiderat mandata, decessoris sui sancta custodiat.* Et ut Bernardus epist. 77. dicit: *Omni in merito in se provocat manus, ejus manus contra omnes.* Hoc dicit Melissius Doctor contra præsumptuosum istud effatum Abaylardi: *Omnes sic, sed non ego sic. Quasverò (præmiserat Bernardus ibidem) novus iste novarum inventor assertionum, & assertor inventionum, invenire in hoc rationem poterit, que Sanctos latuerit.*

91 5°. Non solum documentis, verum & exemplis sanctorum Patrum edocemur, plus præfidentium Patrum auctoritati, Majorumque traditioni, quam privatae rationi cogitationique nostræ deferre. Ideo namque SS. Patres autem non sunt sibi ipsis esse Magistri, nec propriae mentis fetus aliis obtrudere, sive ex proprio cerebro, privataque ratione sua, sed ex Majorum dumtaxat sensu & traditione alios docere, ut Prol. 1. vidimus à n. 54. ad 73. Et hinc Hieronymus in epist. ad Ctesiphontem de seipso dicit: *Multi anni sunt, quod ab adolescentia usque ad hanc ætatem diversa scripsi opuscula, semperque habui studio audientibus loqui quod publice in Ecclesia didiceram, nec Philosophorum argumenta, seu philosophicas rationes, præ doctrina Sanctorum vel traditione Majorum, sectari, sed Apostolorum simplicitati acquiescere; sciens illud scriptum: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo.* Et epist. 27. c. 12. *Propter crebras postulationes ejus (scilicet Paulæ) prestavi ut docerem quod didiceram, non à me ipso, id est, à præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesie viris.*

92 Hinc etiam sanctis Doctoribus Majoribus-

que nostris persuasum fuit vetus istud proverbium: *Auatus est sensus disciplina*, sicut & quod Augustinus l. de moribus Eccles. c. 12. ait: *Quamlibet rationis acumine polleamus, natura ordo ita se habet, ut cum aliquo discimus, rationem precedat auctoritas.* Et c. 25. *Nihil in Ecclesia salubrius fit, quam ut rationem precedat auctoritas, & intelligentiam a consuetudine Seniorum.* Istum quippe esse modum assequendi rectam rationem, sapientiamque & intelligentiam, Ambrosius in Pl. 118. octonatio 15. probat ex hebraica littera samech, qua 1°. significat audi, 2°. significat firmamentum. Verba ipsius sunt: *Samech littera decima quinta, qua interpretacionem habet, audi. Est & alia eius interpretatio, qua dicitur firmamentum. ... quod cum superiore interpretacione concurrens: nisi enim unusquisque audierit quid sequi debeat, non firmatur. In officio igitur audiendi omnium firmamentum est. Quisquis ergo rectæ rationis, sapientie & intelligentie firmamentum assequi cupit, præsertim in contententibus fidem, christianique hominis officium, prius audiat Majores suos, & sanctos Doctores, eorumque auctoritatem visæ sibi rationi præferat. Disciplinam quippe nostram Pythagoricam esse dicit Nazianzenus orat. 1. in Julian. Ideoque intelligentiam & veritatem ipsius assequi cupiens, rationi præferre debet auctoritatem, utpote, qua apud Pythagoricos rationi præhabita fuit.*

Hinc denique præfidi Patres nostri Theologi- 93 cas de fide & moribus veritates auctoritate & traditione, magis quam humanâ ratione, Philosophiâque investigandas tradiderunt: non quod rationis seu Philosophiæ usum misceri prohiberint in doctrina sacra (prout hodie nonnulli prohibent, zelo fortassis bono, at non secundum scientiam) sed quod toto cælo aberrare senserint eos, qui ab auctoritate Sanctorum, traditioneque Majorum, ob visam sibi rationem, Philosophiamque suam recedunt. Isto namque sensu Tertullianus in lib. de præscript. c. 17. dicit: *Quid Athenis & Hierosolymis? quid Academia & Ecclesia? nostra insinuatio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse querendum. Viderint qui Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum Christianismum protulerunt.* Eodem sensu Isidorus Pelus. l. 4. epist. 127. alludens ad illud Apostoli; *Animales, spiritum non habentes, animales vocat, eos que ratiocinationibus, & syllogismis, & disputationibus putius inveniuntur, & se inventuros abstrahunt id quod justum est.* Et Ambrosius l. 1. de fide ad Gratian. c. 3. protestatur, quod non in Dialectica complacuit Deo saluum facere populum suum. *Regnum enim Dei, in simplicitate fides est, non in contentione sermonis.* Et Hieronymus in c. 10. Matthæi, dicit: *Evangelicos Doctores non debere humanis rationibus nitere.* Et Theodoretus in Polymorpho dial. 1. *Pelime humanis rationibus inquisitionem veritatis subicias, sed Apostolorum & Prophetarum, &*

Sanctorum qui hos secuti sunt, vestigia inquiras. Audiant hæc qui gloriantur, in omnibus se plus rationi, & Dialecticæ, quam auctoritati deferre.

CAPUT XI.

In eadem materia plus deferre privatae rationi suæ, quam traditioni Majorum, doctrinae vel auctoritati sanctorum Doctorum, est contra regulas christiane humilitatis, simplicitatis, modestiæ & prudentiæ.

94 **Q**uod sit contra regulas christiane humilitatis, probant documenta Sanctorum, quibus num. 86. 87. 88. demonstratum est non esse animi humilis, sed superbi, arrogantis, deque sufficientiæ & ratione sua nimium præsumptis, sic inniti rationi seu Philosophiæ suæ, ut plus ei deferatur, quam traditioni Majorum, auctoritatique præcorum Patrum & Communitatis Sapientum. Hoc est enim inniti prudentiæ suæ, atque in oculis suis sapientem videri. Hoc est videri sibi præcis illis Patribus, magnisque Ecclesiæ Luminaribus sapienterem, in eo in quo visa sibi ratio, conceptaque inde cogitatio, doctrinæ ipsorum antefertur. Hoc est non velle ipsos audire, nec ab ipsis instrui, docerique, sed ipsos quodammodo docere, ipsosque arguere, quasi doctrinæ ipsorum, in comparatione placens tibi cogitationis tuæ, vel sit ratione destituta, vel minus solidâ ratione suffulta. Ista verò præsumere superbi spiritus est, de seipso nimium præsumptis, ut clamant allata ibidem documenta. Est ergo contrarium humilitati, atque adeo contrarium Sapientiæ, quæ non est ubi superbia, sed ubi humilitas, Sapiente Proverb. 11. dicente: *Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia; ubi autem humilitas, ibi & sapientia.* Quia videlicet *lumen intelligentiæ humilitas aperit, superbia abscondit.* Gregor. 25. Moral. 11. *Humilitas virtus est & sublimioris Philosophiæ mater & origo.* Chryostomus homil. 39. in cap. 11. Matthæi. Propterea Christus: *Confiteor* (inquit) *tibi Pater, Domine celi & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.*

95 Quod id etiam sit contra christianam simplicitatem & modestiam, probatur quoad simplicitatem (de qua Sap. 1. *In simplicitate cordis quaerue illum*) quia proprium christiane simplicitatis est, magis credere aliis sapientioribus, quam sibi ipsi, nec in rebus fidei & morum tam inniti humanæ Philosophiæ, terrenæque sapientiæ (de qua scriptum est, *Perdam sapientiam sapientum, &c.*) quam cælesti Philosophiæ Sanctorum, quos Deus cælesti lumine perfudit ad illuminationem cæterorum; nec se sibi magistrum habere, sed alios, præsertim Ecclesiæ Doctores. Patet hoc in simplicitate parvulorum, qui magis credunt matri, quam sibi, plusque deferunt matri instructioni, quam propriae cogitationi. Unde Cyprianus l.

3. testim. cap. 53. simplicitatem opponit nimiam ratiocinationi, ad id allegans testimonium Eccl. 7. juxta Versionem 70. *Noli argumentari plusquam oportet: quod profectò faciunt, qui Sapientioribus deferre nolunt, maluntque se qui rationem sibi visam, quam magistrorum sibi cælitus doctorum auctoritatem & doctrinam.*

Probatum etiam quoad modestiam, 1.º quia 96 quisquis sapit plusquam oportet sapere, sicut non sapit ad sobrietatem, ita nec ad modestiam.) Apostolo Rom. 12. duo ista contraponente, *Sapere plusquam oportet sapere, & sapere ad sobrietatem;* cum ait: *Non sapere plusquam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem:* ubi Syrus & Chryostomus vertunt, *sed sapere ad modestiam.*) Quisquis verò, citra apertam necessitatem, præfert judicium suum, visamque sibi rationem, judicio, rationibusque SS. Doctorum, sapit plusquam oportet sapere: quia sibi videtur sapere plusquam sancti Doctores, in eo, in quo judicium suum, visamque sibi rationem præfert judicio & rationibus ipsorum; in eoque proinde sibi videtur sapientior sapientioribus se, vetustis præsertim Patribus, quibus nec nostris, nec futuris temporibus ullam parem in veritatis contemplatione speramus; ita ut in comparatione aquilarum istarum irreverberato visu solem intuentium, noctua & vespertiones simus; inquit Anselmus in Praefat. l. de Incarnat.

2.º Quia proprium christiane modestiæ, semper 97 per judicaverunt Majores nostri, non sua posteris tradere, sed à Majoribus accepta servare, ut ostendit Lyrensis monitorii c. 9. Igitur contra modestiam christianam est à Majoribus accepta rejicere; præ illisque, sua tamquam rationabiliora tradere. Quid enim? (ait Basilius l. 11. contra Eunom.) *non dabimus plus antiquitati? ... nullam rationem dignitatis eorum habebimus, qui omni spiritali gratiâ claruerunt?* Majorem habuit D. Bernardus, suoque nos exemplo docuit, eorum sententiis modestum sapientem magis acquiescere debere, quam rationibus in contrarium sibi visis, dum epist. 77. dixit: *Patrum tantummodo opponimus sententias, ac verba proferimus, absit ut visis nobis rationibus, præ illis, adhæreamus: neque enim sapientiores sumus quam Patres nostri.*

Denique quod illud ipsum sit contra christi- 98 anam prudentiam, demonstratur, quia tria sunt quoad hoc dictamina prudentiæ christiane. Primum est: Sapientiorum (præsertim cælitus afflatorum) magis stare judicio, quam proprio, quamdiu non constat illos errare. Secundum: de rebus divinis, ad salutemque & conscientiam pertinentibus, potius philosophari more sanctorum Doctorum, ab Ecclesiæ & Orbe Litteratio approbatorum, quam more hæreticorum ab Ecclesiæ & Orbe Litteratio damnatorum. Tertium: magnæ infantiæ esse, in periculum errandi non necessarium sponte se conjicere, præsertim errandi in rebus summis, vel utique divinis, vel salutem animæ concernen-

tibus, in quibus periculum illud vitandum est, quantum fieri potest. At contra tria hæc dictamina faciunt qui in ejusmodi rebus, citra cogentem necessitatem, plus deferunt visæ sibi rationi, quam communi Majorum traditioni, sanctorumque Doctorum, maxime primariorum autoritati. Igitur faciunt contra christianam prudentiam.

99 Major propositio, quod utique prudentia christiana dicet illa tria, à nullo sapiente revocatur in dubium, quoad secundum & tertium. Nec in dubium magis revocari potest quoad primum, ob Oracula Scripturarum, documentaque Sanctorum, cap. præcedenti relata. Quibus accedit & ratio, quia nimirum prudentia christiana dicat in ordine, ad assequendam veram sapientiam, intelligentiamque, servandum ordinem à divina providentia institutum, quæ sicut inferiora vult per superiora dirigi, sic & minus sapientes per sapientiores (& maxime per illustriores Ecclesiæ Doctores, qui ad modernos se habent velut cælestia corpora ad sublunaria.) Ad hoc quippe dedit, *quædam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas... alios autem Pastores & Doctores... ut non circumferantur omni vento doctrina, &c.* Ad hoc etiam voluit, vel in ipsis cælestibus ordinibus, inferiores Angelos per superiores illuminari. Ob id denique vel ipse Philosophorum Princeps (tametsi Gentilis) in lib. de divin. per somnia, dixit: „ non minus eorum qui experti sunt, „ ipsi demonstrationibus adhibere animum oportere.

100 Minor verò propositio, quod utique contra illa tria faciant, &c. probatur per singulas partes. Et imprimis quod faciant contra primum dictamen, res per se loquitur; per se namque manifestum est, illos non magis stare Sapientiorum, etiam cælitus afflatorum, judicio, quam proprio, sed e contrâ magis proprio, quam illorum, qui plus deferunt rationi cogitationique suæ, quam sapientiorum etiam illustriorum SS. Patrum doctrinæ.

101 Deinde probatur quod faciant contra secundum dictamen: quia ex una parte certissimum est ex dictis Proleg. 1. sicut & ex dictis cap. præcedenti, modum philosophandi ipsorum esse contrarium exemplis, modoque philosophandi sanctorum Doctorum, utpote quibus adeò suspectæ fuerunt rationes & cogitationes cordis sui, ut plus detulerint Majorum traditioni, priscorumque Patrum autoritati, nec suâ, sed à Majoribus, priscisque Patribus accepta posteris tradiderint. Ex altera verò parte, non minus certum est, modum philosophandi, contra quem disputamus, esse secundum modum philosophandi, & secundum exemplum hæreticorum; utpote quos constat, propter effrenem minusque sobriam ratiocinandi libertatem, quâ Dialecticam suam, visæque sibi rationes, Majorum traditioni, sanctorumque Patrum

doctrinæ prætulerunt, in tot errores, putidæque hæreses prolapsos esse, prout de Origene, Ario, Nestorio, Paulo Samosateno, Eutyche, Dioscuro, Wicleffo, Abaylaro & Lutheo ostendit Melchior Canus l. 7. de locis c. 33 & de nonnullis nos quoque ostendimus to. 1. de Deo distinct. 1. n. 41. Atque ex eodem lapsum Tatiani hæretici profluxisse narrat Eusebius l. 4. c. 27. quia scilicet *Doctores arrogantia immodicus, tamquam qui ceteris se duceret meliorem, proprium maluit quam à Veteribus traditum docendi institere stylum.*

Denique manifestè probatur, quod faciant 102 contra tertium prudentiæ dictamen: quia evidens est, quod in periculum summis in rebus errandi sponte & citra necessitatem se conjiciat, quisquis neglectâ, abjectâque securâ acutâ de rebus illis philosophandi viâ, Sanctorum utique ab Ecclesiâ approbatorum (eorum præsertim quorum tutissima inconcussaque dogmata declaravit) mavult se committere lubrico ingenio suo, erraticæque rationi suæ: cum innumeris, iisque perspicuis experimentis (c. 2. 3. 4. & 5. deductis) aperte constat, quod sicut nihil fortuitorum tam capax quam mare, sic nihil casibus tam obnoxium quam humanum ingenium, suo ductui, solisque rationalibus suis permissum. Et sicut nihil tam periculosum quam mari se committere sine perito navarcho; sic errorum naufragio nihil tam propinquum, quam summarum rerum, seu divinarum, salutemque concernentium, profundum intrare, sine securo magistro; longèque periculosius, illo abjecto, sine alioque proinde duce, quam proprio cerebro. Cum enim, præcedenti, & Prol. 1. c. 4. viderimus, hinc hæreses, hinc errores omnes hæctenus pullulasse, & quisquis, seu Catholicorum, seu Hæreticorum, hæctenus erravit, idèd errasse, quia abjectâ neglectâve traditione Majorum, doctrinâque primariorum Ecclesiæ Doctorum, magis credidit ingenio suo, visæque sibi rationi, quam venerandæ eorum canitiei: divinâ utique providentiâ nimiam eorum de se suaque ratione præfidentiam, sicut & violatâ christianiæ humilitatis, simplicitatis & modestiæ regulas, justissimè persequente; ut vel hinc discant homines, humiliter, simpliciter ac modestè sapere, nec adeò inniti prudentiæ rationique suæ. Fallit enim frequenter humana ratio, nisi cælesti fulciatur, dirigaturque magisterio, quos nos Deus instruit per Majores nostros, & maxime per sanctos Ecclesiæ Doctores. Et ipsa est, quæ non solum erraticos Catholicos, & Hæreticos, sed & Gentiles Philosophos infinites fefellit, perduxitque in scopulos innumerabilium errorum, ut evidenter in superioribus est demonstratum. Nihil proinde magis experienciâ comprobatum, quam solemne D. Bernardi proloquium epist. 87. *Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum committit.*

CAPUT XII.

Ipsemet ordo locorum Theologicorum, illumque sequendi necessitas, ostendit, in Theologicis, etiam incertis ac inevidentibus, plus sanctorum Doctorum auctoritati deferendum, quam visa cuique rationi.

103 **L**ocorum Theologicorum ordinem id ostendere, probatur: ut enim Prol. l. c. 4. n. 29. vidimus ex Melchiore Cano, „ tamen in „ reliquis disciplinis omnibus primum locum ratio tenet, postremum auctoritas; at Theologia tamen una est, in qua non tam rationis in disputando, quam auctoritatis momenta quærenda sunt, „ prout optima ratione laudatus Author ibidem comprobavit, confirmatque locorum Theologicorum ordo, communi omnium sensu receptus, quem idem Author l. 1. de locis c. 3. numero denario exhibet, quorum septem priores sunt auctoritates, 1. Verbi divini. 2. Traditio Christi & Apostolorum. 3. Ecclesiæ Catholicæ. 4. Conciliorum, præsertim Generalium. 5. Summorum Pontificum. 6. Sanctorum Patrum. 7. Theologorum & Jurisconsultorum. Octavus locus est ratio naturalis. Nonus est auctoritas Philosophorum. Decimus, auctoritas humanæ historiæ. His sic enumeratis, laudatus Author concludit sic: „ Sunt itaque hi „ decem loci, in quibus argumenta omnia Theologica delitescunt; eo scilicet discrimine, ut quæ ex 7. prioribus locis eliciuntur, propria ferè ea sint hujus Facultatis. Quæ verò ex tribus posterioribus, adscripticia. „ Atqui propria priora sunt adscripticia. Prior ergo locus deferendus Sanctorum auctoritati, posterior humanæ rationi, sicque hæc illi postponenda.

104 Nec minùs efficaciter id ipsum ostendit necessitas sequendi ordinem locorum Theologicorum. Cum enim ex una parte maximè arduum sit, verum à falso discernere in scholis, ubi omnia plena sunt dissensionibus, contentionibus, rixis & tricis, & ubi, teste D. Clemente initio recognitionum, *non tam qui veram partem defendit, quam qui acris subtilisque disputat, vincere solet, sententiaque ac definitiones rerum, non pro natura sua & veritate causarum, sed pro ingenii defendentium, falsa imaginantur aut vera;* ex altera verò parte, tot inter tracas, ac sine fine certamina, necessariae sint regulæ, seu principia discernenda veritatis inter tot & tantas dissensiones latentis, sine quibus haud minùs impossibile est veritatem scientialiter invenire, quam scientiam & artem quamlibet sine regulis & principiis scientiæ & artis adipisci. Denique cum inverso ordine regularum, regulæ jam non sint regulæ (ut enim regulæ sint, esse debent ordinatæ) necessariò servandus est inter regulas ordo; ille maximè, quem providentia divina præstituit (cum ad veritatem à falsitate tutò discernendam divino opus sit magisterio; quo destituuntur qui

negligunt vel invertunt ordinem præscriptum à Deo.) Igitur possibile non est Theologicam veritatem scientialiter invenire, sapientiamque adipisci, non servato locorum Theologicorum ordine. Utpote quorum alia ex aliis dependent, alia aliis subordinantur. Cætera namque principia subordinantur primo, quod est divini verbi auctoritas. Auctoritas quoque sanctorum Doctorum subordinatur auctoritati Ecclesiæ. Et quia Theologia ex præmissis innititur unicè, vel potissimum, doctrinæ revelatæ, cujus fideles depositarii sunt SS. Patres, ad hoc divinitus impleti spiritu sapientiæ: hinc est quòd sicut Philosophia Theologiæ, in ordine ad veritates Theologicas subordinatur; sic & ratio naturalis (propria Philosophiæ) auctoritati, tum Scripturæ, tum Ecclesiæ, tum SS. Patrum, quæ propria est Theologiæ. Maximè cum ordo à divina providentia præscriptus ad sapientiam Theologicam acquirendam, exigat minùs sapientes in ea instrui per sapientiores, & maximè per SS. Doctores, sicut inferiores Angelos per superiores, ut supra vidimus, eorumque proinde auctoritatem præferri privatæ cuiusque rationi. Unde & Theologi omnes, qui de locis Theologicis scripserunt, priorem locum tribuunt sanctorum Doctorum auctoritati, quam humanæ rationi.

CAPUT XIII.

Duplex replicatio solvitur, & utriusque solutione amplius ostenditur, rationem rectam non permittere humili, modesto, prudentique Christiano, in materia (præsertim Theologica) incerta & inevidenti, plus deferre rationi sibi visa, quam communi Sapientiorum, & maximè sanctorum Patrum doctrina.

AT (inquirunt humanæ rationis supra SS. 103 ADD. auctoritatem exaltatores) quamvis SS. Doctores Majoresque nostri, nobis absolute fuerint sapientiores, equidem homines fuerunt; adeoque potuerunt in aliquo decipi, sive aliquid minùs sapienter tradere: cum in sola Apostolica Sede, atque in Ecclesia universali auctoritas infallibilis resideat. At (inquam ego) quicumque tu es, qui ista dicis, & ipse homo es, immò in comparatione ipsorum, homuncio; in comparatione Gigantum illorum, nanus; in comparatione Aquilarum illarum, noctua & vespertilio. Si ergo potuerunt illi decipi, quia homines; multo magis tu, longè minori lumine sapientiæque perusus, majorique proinde deceptionis & erroris periculo obnoxius. In particulari ergo casu (ubi veritas in contrarium manifestè non affulget, sive per experientiam, Majoribus incognitam, sive per Ecclesiæ definitionem noviter factam, &c. quod rarissimum profectò est) si sobriè sapias, præsumere debes potius te decipi, quam ipsos, prudenterque timere, ne vanæ rationis imagine deludaris, dum male suadant rationem tuam, tantorum Virorum a-

thoritati, id est, tenebras tuas splendissimo lumini ipsorum antepone. Videri potest Augustinus l. 3. de Baptismo c. 4. ubi dicit, quod licet fieri possit, ut in rebus obscuris verius unus, vel pauci sentiant quam plures; non tamen facile pro uno vel pro paucis adversus innumerabiles ejusdem religionis & unitatis viros, & magno ingenio, & uberi doctrinâ pradios, nisi pertractatis pro viribus atque perspectis rebus, ferenda sententia est.

106 Enimverò si legitima foret exceptio, si (inquam) liceret visam sibi rationem, SS. Doctorum, quamlibet ab Ecclesia approbatorum & commendatorum, authoritati præferre, hoc titulo, quod Doctores illi, licet sancti, licet ab Ecclesia commendati, &c. fallibiles homines fuerint. Frustrâ ergo id vitio verteremus hæreticis. Frustrâ essent Oracula Scripturarum c. 13. producta. Frustrâ documenta Sanctorum. Frustraneus ordo divinæ providentiæ, ut minùs sapientes à sapientioribus, maxime à SS. Doctoribus caelesti ad hoc lumine perfusis, instruantur. Frustrâ à Deo dati SS. Doctores, *ut non circumferamur omni vento doctrinæ, ad circumventionem errorum.* Quippe ad manum cuius erit illa exceptio; qua proinde omnis ordo discrimenque rerum humanarum everteretur, omniaque ad peræquationem fœdissimamque confusionem deducerentur.

107 Damus ergo, falli potuisse SS. Doctores, tamen divinitus illustratos, tamen ab Ecclesia approbatos. Sed si falli potuerunt, tot tantisque contra errorem præsidii vallati; longè magis tu, homuncio, falli potes, in eo, in quo approbatis eorum dogmatibus contradicis, tamen nulla re cum iis conferendus. Te igitur alloquor, quisquis es, qui humanam fallibilitatem infirmitatemque Patribus objicis, cum & tu homo sis, longè ipsis fallibilior infirmiorque, nihilque omnino sit, quod me securum reddat, audiendo te contradicentem; gravia verò sint argumenta securitatis, si acquiescam dogmatibus ipsorum ab Ecclesia commendatis; ad ipsosque ipse etiam Spiritus Sanctus me remittat, pro assequenda sapientia & intelligentia veritatis: contra rectam profectò rationem, & contra omnem est æquitatem, non eorum potius dogmata sequi (quamdiù de eorum errore liquido non constat) quam contradictionem tuam, id est, hominis longè incertioris futiliorisque, & ad errandum proclivioris, dejectique tandem omni ex parte infra præstantiam authoritatemque ipsorum. Neque enim ratio recta, neque æquitas patitur, ipsos absque manifestis & ineluctabilibus argumentis, spoliari possessione communis approbationis Ecclesiæ atque Sapientum.

108 At contingit (inquiunt) forissimam aliquam rationem Moderno cuiquam occurrere, quæ Majoribus non occurrit; minùsque sapienti aliquid revelari, quod antea non fuit revelatum sapientioribus, nec Sapientum Communitati: quia videlicet Spiritus ubi vult spirat, nec luminis sui plenitudinem in Majores effudit,

sed aliquid illius successoribus reservavit. Ecclesia namque est velut aurora consurgens, non simul in totum, sed paulatim & successu temporum, accipiens luminis incrementum. At (rursum ego) quisquis hoc dicit, superbus es, si (in re incerta) id de teipso præsumis: cum ex Oraculis Scripturarum, ex documentis Sanctorum, ex regulis christianæ humilitatis & modestiæ suprâ deductis, superbia tua comprobetur; digna quæ castigetur illâ Mellisui Doctoris in Abaylardum invecivâ: *Quasi verò novus iste novarum invenior assertio- num, & assertor inventionum, invenire rationem potuerit, quæ Sanctos laeserit.* Fugienda proinde hujusmodi præsumptio, quæ tibi videaris in aliquo sapere præ SS. Doctoribus & Majoribus tuis, mysteriumque, ipsis absconditum, tibi specialiter manifestatum esse, vel revelatum. Neque enim præsumptionis istius exemplum legitur in humilibus Sanctis, sed in superbis Hæreticis, eorumque Patriarchis, qui propterea se præ aliis illuminatos dixerunt. Quos qui imitati sunt Catholici, varios in errores prolapsi sunt, prout de Cajetano Magistro suo dolens conqueritur Melchior Canus l. 7. de locis c. 23. cujus verba produximus tomo 1. de Deo dist. 1. num. 42.

Hinc etiam unicuique cavenda est præsumptio, quæ sic evanescat in cogitationibus suis, ut occurrentes sibi rationes, vel à se adinventas, extra rarissimum casum necessitatis manifestè cogentis, meliores existimet rationibus quæ contrarium nostris persuaserunt Majoribus, & maxime probatis ab Ecclesia, SS. Doctoribus, aliisque communiter sapientibus. Primò, quia frequentissimis experimentis constat, horrendas deceptiones pullulasse ex hujusmodi præsumptione, & sapientissimi quique fatentur inani specie hujusmodi rationum frequenter sese deceptos fuisse. Quos inter Buridanus in proœmio Ethicorum suorum idèd protestatur: "novis se rationibus nequaquam adhæsurum, quantumcumque apparentibus; quoniam ab illis pluries deceptus fuerit, ex antiquis autem dictis numquam."

Secundò, quia melior ratio pensanda est iudicio Sapientiorum, quorum, in obscuris, haud dubiè præstat stare iudicio, præsertim communi, quam proprio. In obscuris namque commune iudicium Sapientiorum privato est præferendum, animique de se nimium præsumptis notam apud omnes, etiam Gentiles, incurrit, qui in re utrimque obscura, privatum iudicium suum communi iudicio Sapientiorum antepone.

Tertiò, quamvis possibile sit, plures sapientes, vel etiam sapientiores, ipsos pariter sanctos Doctores, tamquam homines decipi; facilius tamen frequentiusque, atque adeò verisimilius est, unum decipi, quam plures, ipso longè sapientiores, ob copiosoremque divinæ luminis affluentiam, deceptioni minùs obnoxios. In obscuris ergo potius illud præsumendum, quam istud; cum præsumendum sit iux-

ta regulam 44. juris in 6°. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

112. Quartò, vera & solida ratio potius in iis præsumitur, qui ob majorem affluentiam luminis & sapientiæ melius penetrant & perspicunt, magisque proinde attingunt veritatem; quàm in eorum contradictoribus, ob tanti luminis & sapientiæ defectum, minùs penetrantibus, minùsque proinde attingentibus veritatem. Quamvis enim oppositum accidere possit, rarò tamen accidit, ideòque non præsumitur, nisi apertè constet. *In obscuris namque non præsumitur quod rarò, sed quod frequenter & ut plurimum accidit.*

113. Quintò, quamdiu per evidentia credibilitatis signa non constat de opposito, ille potius decipi præsumitur, qui sequitur ducem suspectum, fallacem, frequenturque decipientem, quàm qui sequitur ducem non suspectum, securum ac tutum. At qui visam sibi rationem sequitur, contra communem Majorum traditionem, Sanctorumque doctrinam, sequitur ducem suspectum, fallacem, frequenturque decipientem (ad quem ideò nos numquam remittit Spiritus veritatis;) qui verò insitit Majorum traditioni, eorumque præsertim Sanctorum, quorum dogmata inconcussa tutissimaque declaravit Ecclesia, sequitur ducem securum, tutum, minimèque suspectum, ad quem nos remittit, sequendumque nobis proponit Spiritus veritatis, ex dictis num. 104. Ille igitur potius decipi præsumitur quàm iste.

114. Et ideò ambulantes per viam non tritam rationationum, ad inventionumque suarum, Hierem. 18. arguuntur tamquam *impingentes in visis suis, ut ambularent per eas in itinere non trito.* Insistentes verò receptæ Majorum doctrinæ, tritique Sanctorum vestigiis; imitantur Israëliticum populum; sub ductu Moïsis ad terram promissionis securè tendentem, cujus ea vox erat Numer. 20. *Per tritam gradiemur viam.* Contingitque ipsis, quod Augustinus observat l. 2. de ordine c. 9. *Omnibus bona, magna & occulta discere cupientibus, non aperit nisi auctoritas januam; quam quisque ingressus, sine ulla dubitatione vita optima exempla sectatur; per qua cùm docilis factus fuerit, sum demum discet, quantà ratione prædita sint ea ipsa que secutus est ante rationem.*

115. Deducta hæctenus argumenta tanti ponderis esse videntur; ut qui (extra rarissimum casum veritatis ad id manifestè cogentis) ob privatas rationes sibi visas, communem Majorum traditioni, perspicuæque Sanctorum (maximè primariorum Ecclesiæ Doctorum) sententiæ contradicendo, visæ sibi rationis præcipitia non cavent, rectæ rationis contemptores esse demonstrantur, à rationeque & sapientiæ maximè alieni.

116. Tales verò demonstrantur, tum quia rectam rationem contemnere censetur, quisquis serio apud se recogitans ingentem humanæ rationis defectum, atque in errores pronitatem,

Tom. I.

pro posse non cavet illius aberrationem præcipitiumque, sed, absque necessitate, sciens ac volens, se conjicit in periculum illius, dedignando vel negligendo regulas sibi divinitus commendatas ad illud vitandum; quemadmodum veritatem contemnere censetur, qui pro posse non cavet falsitatem, sed, absque necessitate, sciens ac volens, se conjicit in periculum illius; similiter vitam contemnere censetur, qui pro posse non cavet mortem, sed, absque necessitate, sciens ac volens, illius periculo se exponit, &c. At illi, de quibus agimus, pro posse non cavent humanæ rationis aberrationem, sed, absque necessitate, scientes ac volentes, in illius se conjiciunt periculum.

Tum quia rectam rationem contemnere censentur, qui ratione abutuntur. Illi verò, contra quos agimus, ratione abutuntur, dum ratione liberius utuntur. Ipsos verò ratione liberius uti, per plura capita superius est demonstratum. Non sunt ergò verè rationabiles, nisi ad hoc maximè ratione utantur; ut (ob ingentem visæ sibi rationis defectum) sibi persuadeant nihil esse rationi tam consonum, quàm de visa sibi ratione humiliter sentire, illamque suspectam habere, dum communi Majorum rationi, vel illustriorum Ecclesiæ Doctorum sententiæ contradicit; eùm, ut toties dixi, Deus sanctos illos Doctores adimpleverit spiritu sapientiæ & intellectus, ut eorum doctrinam sequendo non circumferamur omni vento doctrinæ ad circumventionem erroris. Quos profectò Deus ad corrigendos defectus lubricæ rationis nostræ frustra caelesti adimplevisset lumine, si liberum nobis reliquisset, salvo rectæ rationis ordine; salvis etiam regulis humilitatis, modestiæ & prudentiæ christianæ, visam nobis rationem, ipsorum documentis auctoritative præferre.

CAPUT XIV.

Regule 14. ad veram rationem, sapientiam & intelligentiam assequendam, remediaque ad corrigendam laxiorem Ethicam.

Hæc usque deteximus, impugnativimusque liberiore humanæ rationis usum, nimiamque ejusdem rationis præfidentiam, unde proficitur omnis defectus in scientiis comparandis, profectaque est nimia relaxatio disciplinæ Moralis. Superest ut securim ad radicem tam exitiosam applicemus, detectique mali remedium suggeramus.

Porrò nullum efficacius remedium, quàm usus sequentium regularum, utpote, quæ verissima sunt media comparandi veram rationem; sapientiam, intelligentiamque, tam in theoreticis, quàm in practicis. Verè namque rationalis, verèque sapiens & intelligens est, qui per regulas christianæ humilitatis, simplicitatis, modestiæ ac prudentiæ, secundum Oracula Spiritus sancti, exempla que & documenta sa-

G

scientia Principum, seu sanctorum Doctorum, humanae rationis oberrationes corrigens, ac praecipua cavens, veram, rectam, solidamque rationem se potius assecuturum credit, insistendo communi potius traditioni Majorum, doctrinaeque sanctorum Patrum ab Ecclesia approbatorum, quam ab ea aberrantium, ad inventionibusque lubricarum cogitationum suarum.

120 Sed ante omnia divini luminis magisteriique necessitatem debet agnoscere, quisquis veram rationem, sapientiam, intelligentiamque vult comparare. 1°. Quia necessitatem illam tradit Petrus Apostolorum Princeps, apud D. Clementem l. 1. recognit. his verbis: *Hinc ergo qui ad auxilium domus, caligine ignorantiae & vitiorum fumo repleta (id est mundi) perquirunt, illam dicimus, qui appellatur verus Propheta, qui solus illuminare animas hominum potest, ita ut oculis suis inspiciant viam salutis. Alio enim impossibile est de rebus divinis aeternisque cognoscere, nisi quis ab isto vero Propheta didicerit.* Eandem tradit Irenaeus l. 9. c. 1. *Non enim nos aliter discere poteramus quae sunt Dei, nisi Magister noster, Verbum existens, homo factus fuisset, vel aliter nos instruxisset.* Generalius eandem tradit Augustinus 3. cont. Academ. 5. & 6. eleganter ostendens divini magisterii, seu Numinis speciali curam nos instruendis necessitatem, ut verum a falso discernere, constanterque, id est, absque erroris admixtione tenere valeamus. Cum enim Alipius, Academicorum velut partes sustinens, de veritate differuisset sub figura *Prothetis* (veritatem tropice significantis apud veteres Sapientes) qui (ut fabula erat) cum in omnes se continuo figuras converteret, nunc in hominem, inde in arborem, postea in lapidem, &c. dignosci capere non poterat, nisi aliquo indicante Numine. Subiunxit Augustinus: *Quis autem verum possit ostendere, abs te, Alipi, dictum est, a quo ne dissentiam, magnopere mihi laborandum: etenim Numen ali-quod, aisti, solum posse ostendere homini quid sit verum, cum breviter, tum etiam pie. Nihil itaque in hoc sermone nostro libentius audiui, nihil probabilius, & si id Numen, ut confido, adsit, nihil verius.* Unde Academicos hac de causa (inter alias) ceteris Philosophis antepo-nit, quod ad intelligentiam veritatis docuerint necessitatem divini luminis. Et l. 2. de Civit. c. 7. *Philosophi, (inquit) utrumque conati sunt, ingenio acutissimis praediti, ratiocinando inve-stigare, quid in rerum natura latitaret, quid in moribus appetendum esset, atque fugiendum, quid in ipsis ratiocinandi regulis certa connexio-ne traheretur, aut quid non esset consequens, aut etiam repugnans. Et quidam eorum quodam magna, quantum divinitus adjuti sunt, inve-nerunt, quantum autem humanitus impediti sunt, erraverunt. Maxime cum eorum superbia ju-sta divina providentia resisteret, ut viam pietatis ab humilitate ad superna surgentem, etiam istorum comparatione monstraret.*

121 2°. Eandem necessitatem demonstrant quae-

cumque prioribus hujus Prolegomeni capitibus allegavimus, ad demonstrandam humanae rationis sibi relictae deficientiam, erroreque, etiam in philosophicis & naturalibus, cavendos insufficientiam, ab ipso etiam Augustino assertam. Si enim sibi ipsa non sufficit: igitur supra seipsam adjuvanda est, ab eo qui supra ipsam est.

3°. Eandem comprobant experientia sum-morum Philosophorum Gentilitatis, qui licet omnes acutissimi ingenii sui nervos intenderint, nullique labori, nulli diligentiae pepererint ad veritates naturales assequendas, in multis caligaverunt, erraveruntque. 122

4°. Eandem suadent orationes Sanctorum Augustini, Aquinatis, &c. divinum lumen as-sidue invocantium, ne opinione verifimilitudine decepti, in errorum scopulos inciderent. Quippe, nihil apud Augustinum solemnius, quam quod stultum sit orare pro ob-tinendo eo quod in sua quis habet potestate. Merito proinde concludit Elifaldus in libro sa-pius laudato n. 130. "neminem humanam so-lum institutione & inquisitione, sine superiori auxilio, perfectum Metaphysicum, "multo minus Theologum, "ac uno verbo sapien-tem posse evadere. . . Et quid, precor, in sacris Litteris exploratius, quam sapientiam esse do-num Dei? quid ab ipsis etiam Gentilibus agni-tum magis, & commendatum magis a Tulio?" 123

Quod si tanta divini magisterii necessitas sit ad vitandum, etiam in philosophicis, erroris praecipitium, infallibili consequentia concluditur necessitas orationis ad divinum lumen impetrandum, sicut & ad impetranda quaelibet alia specialia Dei dona. Ideoque necessitatem istam suo nos exemplo Sapiens docuit Sap. 7. *Optavi, & datus est mihi sensus; & invocavi, & venit in me Spiritus sapientia.* Nec enim alia lege solet Deus eam dare, ut ex ipsa orationis necessitate agnoscat homo se sapientiam caelitus datam indigere, eamque esse singulare Dei donum, nemini debitum, & donum quidem adeo magnum, ut Sapiens ibidem de sapientia dicat: *Præposui illam regnis, & sedi-bus, & divitias nihil esse duxi, in compara-tione illius. Nec comparavi illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tamquam lutum estimabitur argentum in conspectu illius.* Et Prov. 8. *Melior est sapientia cunctis pretiosissimis; & omne desiderabile ei non potest comparari.* Quanto vero majus est Dei donum, tanto ferventius ac frequentius a Deo postulandum. Et ideo pro postulando sapientiae dono assidue est vigilandum. *Qui enim manet vigilans ad me, inveniet me, (dicit Sapientia Sap. 8.) beatus homo qui. . . vigilat ad fores meas quotidie.* Et hoc ipsum suo nos exemplo docuerunt sancti Doctores, qui propterea divinum lumen contra humanae rationis suae aberrationes jugiter invocabant, nec se studio, nisi post orationem, committebant, ut de S. Thoma legitur in Bre-

vario. Videantur & Orationes S. Augustini ad idem, Soliloq. l. 1. & 2. c. 6. & l. de salutar. docum. c. 65. Utique non ignorabant SS. Viri scriptum esse Jacobi 1°. *Si quis indiget sapientiâ, postulet à Deo.*

125 De necessitate orationis, ad sapientiam comparandam, plura ex Patribus & Doctoribus videri possunt apud sapientissimum Patrem nostrum Lezanam in l. de reform. Regular. c. 3. 4. & 11. Utque eandem necessitatem efficacius nobis inculcet Augustinus epist. 32. refert, quòd *quadam acutissima & excellentissima ingenia tanto in majores errores serunt, quanto præsidentis suis viribus cucurrerunt, nec simpliciter ac veraciter Deum, ut viam sibi ostenderet, perseverunt. Nec mirum, nam & si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo absterit sapientia tua, in nihilum computabitur.* Sap. 9.

126 Sit itaque ad veram sapientiam acquirendam prima regula. *Divini luminis ac magisterii ad corrigendas humana rationis aberrationes, necessitas agnoscatur.* Secunda. *Divinum lumen ad hoc jugiter invocetur,* uti proximè ex Scriptura & Patribus probavi; plura additurus libro 10. p. 5. dum expositurus sum necessaria ad ignorantiam legis, præsertim naturalis, depellendam.

127 Tertia. *Evangelica humilitas, simplicitas & modestia servetur,* juxta dicta c. 14. maxime cum oratio sine humilitate nihil efficiat. Quia videlicet Deus superbis, audacibus, de seque præfumentibus resistit, *humilibus autem dat gratiam,* 1. Petri 5. & *intellectum dat parvulis. Sapientiam præstat parvulis,* &c. Psal. 118. Perdit etiam sapientiam sapientium, id est, de se præfumentium. Matthæique 11. *Salvator, Confiteor (inquit) tibi Pater, Domine cali & terra, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus (in oculis suis) & revelasti ea parvulis.* Alia Scripturæ Patrumque ad idem testimonia habes supra c. 13. Solum hic adjicio monitum Spiritus sancti Apoc. 3. *Collyrio unge oculos tuos, ut videas.* Ubi Rupertus: *Collyrium, quo oculorum vitia purgantur, humilitatis suavitatem significat, que parvulos adjuvat, ut ea quæ sapientibus & prudentibus sunt abscondita, illis revelentur mysteria. Lumen intelligentiæ (ait Gregorius Magnus 25. Moral. 11.) humilitas aperit, & superbia abscondit. Necessè est (inquit Bernardus serm. 3. de Circumcil.) ut cor tuum illuminet radius humilitatis... & non altum sapias: quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Defectu humilitatis Gentiles Philosophos Deus in innumerabiles errores abire permisit, eo quòd utique inani gloriæ, ambitionisque servientes, novorum dogmatum inventores vocari conciperunt; ex quo factum est, ut in errores multos inciderint, ait Theodoretus de cur. Græc. affect. serm. 5. Nec alia causa lapsus Hæreticorum, nisi superbia eorum. Nimia etiam Catholicorum quorundam de se, visaque sibi ratione præfudentia, ipsis causa fuit variorum*

Tom. I.

errorum, ut in superioribus satis est demonstratum. Satisque insinuat Alexander VII. in Decreto suo de die 24. Septemb. 1665. dum laxatæ disciplinæ causam assignat, *summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam... per quam... modus opinandi irrepsit alienus ab Evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina.* Cum igitur contraria contrariis curanda sint, Evangelica simplicitas (ac per consequens modestia & humilitas) est revocanda, sicut & SS. Patrum doctrina. Unde fit

Regula 4^a. *Cohibita luxuriantium illorum ingeniorum licentiâ, revocetur, teneaturque veterum Patrum doctrina, Sanctorumque Theologia.* Si enim ob recessum ab illa, modus irrepsit opinandi, quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, *ingens irreptura esset vita christiana corruptela,* ut idem Pontifex declarat ibidem: igitur per regressum ad illam, christiana vita revocabitur ad rectam morum regulam. Ex oppositis namque causis, oppositi effectus nati sunt consequi. Idque experientia ipsa comprobavit: tamdiu namque Moralis disciplina sancta fuit & incorrupta, quamdiu ex Sanctorum documentis deprompta; ex quo verò Sanctorum doctrina negligi, adulterarive cœpit, suoque ex sensu Casuum Scriptores sancire cœperunt dogmata, corrumpi cœpit Moralis Christiana, ut vidimus Proleg. 1.

Regula 5^a. *Sanctorum Patrum testimonia, non ex propria præsumptione, pro visa cuiusque ratione, glossentur; sed ex usitata ipsorum phrasi, uniformique modo loquendi, necnon ex consonantia, connexionè, ac velut concatenatione omnium principiorum ipsorum, eundem in scopum collimantium.* Neque enim aliter interpretatur sincerus amator veritatis, ut videbitur Prolegomeno sequenti. Neque duo vel pauca testimonia subobscura, innumeris, & manifestis in contrarium anreponit, nec genuinum sensum istorum, ex illis vult repetendum; *cum oporteat secundum plura intelligere pauciora. Contrarius quippe est omnium hæreticorum. Nam... pauca adversus plura defendunt.* Tertullianus adv. Prax. c. 20.

Regula 6^a. *A generalibus Scripturæ sententiis, solâ ratione purè humanâ nemo excipias.* Ob ea quæ dixi Prol. 1. c. 5. & quæ dicturus sum Prol. 3. c. 12.

Regula 7^a. *Solus ille habeatur legitimus sensus documentorum, in sacris Litteris traditorum, quem contextus, sermonisque circumstantiæ, vel alia Scripturæ documenta, Patrumve consensus, probant à Spiritu Sancto intentum. Non ille quem pro visa sibi ratione humana quisque fingit.* Ob dicta ibidem, aliaque Prol. sequenti deducenda.

Regula 8^a. *In decidendis quæstionibus Theologicis, seu theoreticis, seu practicis, 1° loco non audiatur ratio purè humanâ, sed auctoritas Dei, Ecclesiæ, & Sanctorum; audiatur deinde ratio ut pedissequa, non ut domina.* Ob dicta in præfenti c. 12. 13. 14. 15. & 16. & Prol. præfidenti c. 4.

G 2

Prolegomenon Secundum.

52

- 133 Regula 9^a. *Ubi proinde vel humana ratio inflectenda est, vel auctoritas sive Dei, sive Ecclesie, sive SS. Doctorum, illa potius inflectenda est juxta dictamen istius, quam e contra. Ob dicta Prol. precedenti c. 5. & 6. Et in Prol. presentis c. 7. Ob dicenda etiam Prol. sequenti c. 11.*
- 134 Regula 10^a. *Omnia suo pondere astimentur, nec incerta ut certa definiantur, sed absque ulla censura, nota, vel convitio, cuilibet in suo sensu abundare permittatur, circa propositiones necdum ab Ecclesia determinatas, quaeque adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur. Ob ea quae producta sunt c. 9.*
- 135 Regula 11^a. *Nihil exoticum vel singulare contra communem sapientum traditionem, circa perspicuam necessitatem, asseratur, tamen si assertio nequeat manifesta demonstratione refelli. Ob rationes allegatas c. 10.*
- 136 Regula 12^a. *Cavenda licentia quaestiones morales de suo definiendi, Majoribusque incognitis peccatorum excusandorum prae textus comminandi. Ob dicta Prol. 1. c. 7.*
- 137 Regula 13^a. *Suspecta habeatur visa cuique humana ratio, dum SS. Doctorum (& a fortiori, Dei & Ecclesie) auctoritas stat ex adverso. Ob dicta cap. precedenti.*
- 138 Regula 14^a. *Divinum lumen sibi non speret affuturum, qui de visa sibi ratione praesumens, doctrinam negligit vel respuit sapientiorum, & maxime sanctorum Doctorum. Neque enim divinum lumen affulget subducentibus se ab ordine, per divinam providentiam instituto, ad illuminationem hominum, qui est, ut minus sapientes, de se humiliter sentientes, suaeque rationis defectum insufficientiamque agnoscetes, illuminentur per sapientiores, & maxime per SS. Doctores. Ab isto vero divinae providentiae ordine se subducit, qui de visa sibi ratione praesumens, sapientiorum, & maxime SS. Patrum, doctrinam negligit vel respuit; neque enim de se, suaeque rationis insufficientia humiliter sentit, neque agnoscit necessarium sibi divinum magisterium, quo Deus per sanctos Doctores nos instruit, neque ab ipsis vere & sincere vult illuminari, quos Deus dedit nobis Doctores, ad corrigendas humanae rationis aberrationes, eumque in finem adimplevit Spiritu sapientiae & intellectus, abundantiaque luminis sui.*

CAPUT XV.

Tunc salutaria erunt laxioris Ethices remedia, si hinc inde caveantur extrema, tam scilicet Ethica severior, quam laxior.

- 139 **D**ivus Damascenus in fine catalogi Hæreticorum duo observat genera Ethicoprofocptarum, id est, in morali disciplina tradenda errantium: scilicet eorum qui nimiam indulgentiam facilitateque licita dicunt, quae illicita sunt; & aliorum qui nimiam severitate illicita decernunt, quae illicita non sunt. Utrosque Spiritus sanctus redarguit Isaïæ 5. *Va qui dici-*

tis malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Enimvero tam prohibet Dominus addere divinae legi, quam detrahere. Deuteron. 4. Non additis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Quisquis autem licitum asserit quod est illicitum, detrahit legi: ei vero addit, qui asserit illicitum quod non est illicitum. Cavenda proinde utraque extremas, tum laxiorum, tum severiorum opinionum: siquidem extrema castrorum comedit ignis, Num. 11.

A quibusnam vero Doctoribus magis periclitetur animarum salus: an scilicet a laxioribus, an a severioribus? difficile est affirmare. Per laxiores namque Doctores, lata & spatiosa panditur via, quae, Veritate teste, ducit ad perditionem, modusque opinandi irrepit alienus ab Evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, quem dum pro regula fideles in praxi sequuntur, ingens corruptela morum irrepit, prout Alexander VII, restituitur. Proinde Medici illi spirituales, non minus crudeles sunt quam corporales, qui ne molesti sint ægris, parcunt à necessariis appetitibus unguentis. Hinc Ezech. 13. *Va qui consumunt pulvillus sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite unversae acies ad capiendas animas, seducendo scilicet homines mollioribus opinionibus suis, velut pulvillis & cervicalibus, sub quibus molliiter conquiscent in peccatis suis. In eo proinde sapientes non sunt. Verba quippe sapientum sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi, Eccli. 12. Si igitur sermo non pungit, sed oblectationem facit audientibus, quae animales, non spirituales fiunt, isto non est sermo sapientis, ait Hieronymus ibidem.*

Ob hanc etiam causam mel in Dei sacrificiis prohibebatur; sal vero acrimoniã præditum, adhiberi jubebatur. Cujus rationem reddens idem S. Doctor epist. 19. ad Eustochium: *Mel, inquit, in Dei sacrificiis non offertur... apud Deum nihil vol-priosum, nihil tantum suave placet, nisi quod in se habeat aliquid mordacis veritatis.*

Aliunde vero immoderata severitas, dum hominum imbecillitatem non pensans, eos ad nimis ardua constringit, viam salutis (alias patentem) imbecillibus præcludit, miserisque, propriae infirmitatis confcios, in desperationem adigit, dum difficultati succumbentes, animos & curam salutis prorsus abijciunt. Ideoque Scribas & Phariseos Matth. 23. Christus redarguit, in eo quod alligant onera gravia & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum. Sed & apud Ezech. c. 13. adversus hujusmodi conscientiarum perturbatores indignatur Dominus: *pro eo quod fecistis morere mendaciter cor justis, quem ego non contristavi. In priorem locum scribens Joannes noster Hierosolymitanus in opere imperfecto super Matthæum (quod sub Chrylostomi nomine prodit) sic eum commentatur: Tales sunt mure*

etiam Sacerdotes qui grave pondus venientibus ad penitentiam ponunt; qui dicunt, & non faciunt; & sic dum poena presentis penitentia fugitur, contemnitur poena peccati futura. Sicut enim si fascem super humeros adolescentis, quem non potest bajulare, pulsaveris, necesse est, aut ut fascem abiciat, aut sub pondere confringatur; sic & homini, cui grave pondus penitentiae imponis, necesse est, aut ut penitentiam suam rejiciat, aut suscipiens, dum sufficere non potest, scandalisatus amplius peccet. Quae verba allegantur in can. alligant 16. q. 7.

143 Eiusmodi quoque indiscretos perstringit Ambrosius serm. 5. in Psal. 118. dicens: *Sunt etiam in nobis qui timorem Dei habent, sed non secundum scientiam, statuentes duriora praecepta, quae non possit humana conditio sustinere. Timor in eo est, quia videntur consulere disciplinam, opus virtutis exigere, sed insensia in eo est, quia non compatiuntur naturam, nec estimant possibilitatem.*

144 Ex allegatis utramque in partem, aperte intelligitur, rem maxime arduam esse, regimen animarum; merito proinde à Nazianzeno & Gregorio Magno, *artem artium*, nuncupatam, tantique à Cardinale Berullo aestimatam, ut unius animae difficiliorem magisque arduam pronuntiaverit curam, quam unius regni, quamlibet amplissimi. Ut enim observat sapienter pius Contenson in Theologia mentis & cordis to. 9. disert. unic. c. 2. specul. 3. „ Vel nimia remissione atque indulgentia, vel districtiori, quam par est, severitate non prolabi, hoc opus hic labor est; nec sine affuso sibi divinae sapientiae lumine, potest quis jura Dei ita tueri, ut hominum infirmitatem non opprimat, nec sic hominum imbecillitati obsequi, ut in jura Dei non peccet. . . . Quam difficile, quam lubricum, quam charitatis & prudentiae plenam copiam indigens ministerium est Sacerdotum! ne, dum ignorantes docere volunt, caecus caeco ducatum praestet, vel dum lapsos conantur erigere, ipsi collabantur; ne denique penitentiolo obsequio vulnus benignam atrectantes manu, aegritudinem foveant, seque ipsos vulnerent. Hinc (beato Francisco Salezio, p. 1. Introduct. c. 6. teste) Avila ex mille unum ad Directoris munus eligendum consebat: ipse vero ex decem millibus discernendum imperat: quia pauciores sunt, quam dici potest, qui tanta provincia sint pares. Hinc beata Theresia, quantum periculum sit à semidoctis, tenui & exigua eruditione praeditis, in vita sua testatur.

145 Praecipua ergo Doctoribus, praecipua animarum Directoribus cura sit, non desistere unquam vel in acerbam severitatem, vel in dissolutiorem remissionem. Praecipua Sacramenti Penitentiae Administratorum sollicitudo sit; nec esse justo rigidiores, nec molliores, aut leniores in retinendo sacerdotali vigore. Peccatori lapsi, sauciato, & femivivo relicto, oleum infundat Sacerdos & vinum „ (prosequitur Contenson c. 1. in appendice) „ oleum

benignitatis, ne desperet; vinum severitatis, ne plaga putrescens periculosior fiat. „ Neque enim dumtaxat in peccatoribus cavenda est desperatio, sed & praesumptio, seu spes praesumptuosa de Dei misericordia; utroque enim homines periculantur (inquit Augustinus serm. 47. de verb. Dom.) & sperando, & desperando.

Quia vero ad necessariam illam temperatam caelesti opus est prudentiam, quaeret aliquis, Ecquis nobis Doctor & ductor erit caelestis istius prudentiae? Non illi profecto, de quibus Alexander VII. conqueritur, quod opinandi modum invexerint alienum ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, per quem via salutis, quam suprema Veritas Deus arctam esse definiit, in animarum perniciem dilatatur. Superest ergo ut caelestis illius prudentiae praeter ceteris illi sint duces, qui praeter ceteris ea praediti fuerunt; sacri utique Doctores, sanctissimi Præsules, quos ad id Dominus adeo implevit lumine sapientiae & intellectus, misericordiaeque visceribus, ut vel minimae ovis Christi sanandae gratiam, animam suam libenter posuissent. Qui tamen tam insignis misericordiae spiritu repleti, caelestisque luminis abundantiam perfusi, sacerdotalem vigorem cum christiana misericordia sociarunt, nec proinde infirmorum fidelium cupiditatibus blandientem disciplinam tradiderunt, sed eos tamquam discipulos, oves, palmites, & membra Christi, Christo crucifixo confirmare, evangelicisque regulis adaptare conati sunt, nec tantam (quantam complures hodie) facilitate, citra necessitatem, iis statim impertiti sunt absolutionem, quorum opera probabant suspectam contritionem.

Sciebant utique falsam, immisericordemque esse misericordiam, quam mores non emendantur, sed vitia, fallaci lenitatis specie, vel foventur, vel speciosis praetextibus conteguntur. Sciebant dictum à Spiritu sancto: *Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Psal. 140. Et iterum, *Meliora sunt vulnera diligenter, quam fraudulenta oscula odientis.* Proverb. 27. Sciebant dictum sibi à benignissimo misericordissimoque Domino: *Vos estis sal terra;* idèoque Christi oves, impuram vitiorum labe tabescentes, salis sui acrimonia sanabant. Sciebant dictum ab Ambrosio: *Vere miseretur, qui cum justitia & sapientia miseretur. . . . consideremus ne ipsum deteriores faciamus, cuius miseremur injuste.* Et à Clero Romano, apud Cyprianum epist. 31. *Absit ab Ecclesia Romana vigorem suum tam profanam facilitate dimittere, & nervos severitatis, oversa fidei majestate, dissolvere, ut cum adhuc non tantum jaceant, sed & cadant eversorum fratrum ruinae, properata nimis remedia communicationum, utique non profutura, praestentur, & nova, per misericordiam falsam, vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprimantur.* Et à D. Basilio epist. 2. ad Amphiloc. c. 84. & 85. *Hae scribimus, ut penitentia eorum fructus probent.*

zur. Neque enim hac omnino ex temporis spatio iudicamus, sed modum penitentia attendimus. Quod si qui à propriis moribus non facile avellantur, & carnis voluptatibus potius quam Deo servire voluerint, vitamque ex Evangelio institutam non amplectantur, nulla nobis cum illis intercedit communis ratio. Nos enim adversus populum non credentem & contradicentem, illud audivisse meminimus, Salvans, salva animam tuam. Non ergo cum eis perire consentiamus, sed grave iudicium reformidantes, & tremendam illam retributionis Domini diem pra oculis habentes, caveamus aliorum peccatorum ruinam involvi. Et hinc denique sciebant alienis se criminibus irretiendos, si ea degeneri clementia foverent; nec se pastores animarum futuros, sed lanios, si pravis aegrotantium cupiditatibus indulgentes, caelestique medicinae praecepta negligentes, sanitatem infirmis non restituerent, sed exitum causarent, cuius apud Deum culpam sustinerent. Nam ut praclare D. Cyprianus lib. de lapsis: *Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat, nec comprimit delicta, sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promovet ad salutem. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in aliis recessibus vulnerum mortale virus inclusum, dum servat, exaggerat. Aperendum vulnus est, & secundum, & putredinibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur ager, impatiens per dolorem, gratias agat postmodum cum senserit sanitatam.*

148 Itte fuit sensus, ista praxis, vera ista misericordia, caelestique prudentia Sanctorum, quae nobis imitanda proponitur, contra indifferetum ex una parte zelum, immoderatamque rigorem nonnullorum Modernorum, qui nesciunt severitatem misericordiam temperare; contra falsam etiam plurimorum compassionem, indifferetam lenitatem, exitiosam indulgentiam, qui vel nesciunt vel nolunt misericordiae sacerdotalem fortitudinem fociare. Quos S. Carolus Borromeus in variis Conciliis suis Mediolanensibus redarguit; quia (inquit) *populum nostrum decipiunt, dicentes, pax, pax, & non est pax.* Et quia iram Dei in se concitant, dum hominum benevolentiam populari quadam indulgentia conciliant. Verum *qua utilitas nobis exisset* (prosequitur S. Cardinalis) *si iram Dei in nos concitantes, hominum benevolentiam populari quadam indulgentia conciliemus?*

149 Hæc S. Carolus, suo tempore sollicitior ad redarguendos Confessarios indulgentiores, quam severiores: non quod non redarguerit utrosque, sed quod animadverterit multitudinem longè majorem perire, ob nimiam Confessariorum indulgentiam, falsamque misericordiam, quam ob excessivam severitatem. Unde nec S. Thomas Villanovanus, ipsi synchronus, deploravit Ecclesiae perditionem, ob excessivam Confessariorum Pastorumque seve-

ritatem, sed ob excessivam mollietiam, cum dixit: *Quid Ecclesiam Domini hodie perdit? nisi Confessariorum & Pastorum blandiens adulatio.* Nec S. Salesius, qui proximè post ipsam floruit sanctitate, conquestus est, quod ob excessum rigoris, sed quod ob defectum vigoris, excessumque blandientis lenitatis, perit multitudo infinita.

Et ratio est, quia tamen rigoris excessivi 150 filia sit desperatio, excessivæ verò lenitatis & indulgentiæ filia sit præsumptio, seu spes præsumptuosa de Dei misericordiam, forrèque illa gravius sit malum, quam ista: longè tamen ratios sunt, qui ob excessivum rigorem Pastorum Confessariorumque labuntur in desperationem, quam qui ob excessivam eorundem lenitatem, indulgentiamque, labuntur in spem illam præsumptuosam, atque exinde in perditionem (quorum infinitam esse multitudinem, Salesius proximè testatus est) eo quod utique Pastores & Confessarii, hoc tempore, ut plurimum proniores sunt ad conciliandam sibi benevolentiam hominum per popularem indulgentiam, quam ad incurrendam privationem illius per directionem severam: vel enim nullæ, vel non tot & tantæ illecebræ Pastorum, Confessariorumque animos tentare solent ad exercendam nimiam erga poenitentes severitatem, sicut ad exercendam nimiam indulgentiam. Ad quam prima illecebra, est amor hominibus placendi, timorque displicendi, cuique homini adeò insitus, ut rara avis in terris sit, qui à debito vigore, ex illo amore non aliquando deficit.

Secunda illecebra, est naturalis amor, com- 151 passioque patris spiritualis in filium spiritua- lem, seu poenitentem; cum parentes ob naturalem illum amorem sæpius peccare soleant per defectum, quam per excessum rigoris.

Tertia illecebra, est naturalis amor pacis, vitandæque dissensionis cum poenitente, quo Confessarii plerumque sollicitantur ad illi consentiendum: ne cum illo malè sint.

Quarta illecebra, est facilitas operis, quia videlicet Confessarius facilis est condescendere, quam resistere poenitentibus, ob rationes antè dictas. Homines autem sunt propensiores in faciliora, quam in difficiliora.

Quinta illecebra, est jucunditas operis: quia poenitentibus satisfacere, jucundum est; morosum & triste, ipsos contristatos & insatisfactos dimittere.

Sexta illecebra (ne quid hæc dicam de amore proprii interesse, quo plures à debito rigore ad nimiam indulgentiam inflectuntur) est amor popularis aestimationis, timorque incurrendi notam excessivi rigoris, quæ hodie quampluribus inuritur, tamen reverà non excedant. Quam notam ne incurrant, sacerdotalem vigorem animumque plurimi dimittunt, quærentesque hominibus placere, malunt ab incepto vigore desistere, quam propter zelum Dei & veritatis pungi frequentissimis stimulis contumelie.

152 Tot ergo; tam blandisque titulis Confessarii aded tentantur, sollicitanturque ad remittendum sacerdotalem vigorem, ut debitus vigor nostris temporibus haud dubie rarior sit, quam excessivus rigor: utpote à quo, omnibus titulis enarratis Confessarii retrahuntur: cumque vix illo titulo ad eum tententur, quam indiscreto zelo; neque hic tam illecebrosus sit, quam sex illi tituli: consequens est homines, in presenti statu naturæ corruptæ, saltem attentis circumstantiis sæculi præsentis, naturâ proniores esse in excessum indulgentiæ, quam in excessum rigoris. Unde cum rariores sint qui elevant sese supra naturalem suam inclinationem, quam qui ei obsequuntur; consequens est homines frequentius incidere in Confessarios laxiores, quam in strictiores, pluresque proinde ob nimiam Confessarios laxitatem perire, quam ob nimiam severitatem. Ided ergo sancti Caroli zelus magis emicuit adversus Pastores Confessariosque laxiores, quam adversus rigorosiores. Nec soli Confessarii præallatis illecebris tentantur, & ut plurimum vincuntur; sed & Scriptores ipsi, ut patet ex eo quod Julius Mercorus in basi Theolog. Moral. p. 3. a. 3. observaverit, à 40. vel 50. annis plusquam centum opiniones laxas, antea singulares, factas esse communes; nullam verò rigidam, quæ prius erat singularis, per recentiores Scriptores factam ex singulari communem.

CAPUT XVI.

Tametsi extrema vitanda sint, ut supra, attentionem nihilominus multitudine longè maximam fidelium pereuntium, Scriptores Casuum, Confessarii que, & Directores animarum, Salvatoris exemplo, fidelibus potius inculcare debent viam arctam, quam latam, discretoque uti rigore, quem Evangelica Apostolicaque traditio requirit, quemque Sanctorum celitus afflatorum doctrina præscribit: ne aliqui, indiscretâ indulgentiâ suâ, peccatorum alienorum, perditionisque fratrum suorum participes effecti, cum pereuntibus & ipsi pereant.

§. I.

De multitudine fidelium pereuntium sententia Doctorum.

153 Multitudinem longè maximam fidelium perire, deque adultis fidei orthodoxæ cultoribus loquendo, majorem reproborum, quam electorum numerum esse, Abulenſis in cap. 22. Matth. q. 69. ait esse positionem communem. Suarez l. 6. de Deo c. 3. n. 5. Commemor (inquit) sententia tenet ex Christianis plures esse reprobos, quam prædestinatos. Ita nominatim sentiunt Card. Cajetanus in parabol. de 10. virgin. Bellarminus de gemitu columb. l. 1. c. 6. Card. Bona in princip. vit. christ. p. 2. §. ult. post Lyranum, Carthusianum, Abulenſem, Ludovicum Granatensem, Estium, Mal-

donatum, Alapide, Drexelium, Ruiz, Tannerum, Recupitum, Alvarez, Gonet, Smifing, Contensonum, aliosque quamplurimos, tum sacros Interpretes, tum Scholasticos. Quibus licet contradicant Sylvester, Cartagena, Suarez, Vekenus, Martinonus, & è nostris Lezana, Bonæ spei, Sebastianus ab Alexandro: patrocinantur tamen veteres communiter Patres, Græci & Latini, Origenes, Basilus, Chryostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Irenæus, Nilus Abbas, & apud ipsum S. Simeon Stylita, Theodorus Studita, Ephrem. Patrocinaur & Anselmus infra referendus. Testeque Card. Bonâ, ubi supra, eadem sententia infallibili Scripturarum testimonio, multisque iudiciis & rationibus, atque ipsâ experienciâ evincitur.

§. I I.

Terribilia verba, figura, similitudines S. Scriptura, seu novi, seu veteris Testamenti, de paucitate fidelium electorum, sive in statu naturæ, sive in statu legis, sive in statu gratiæ.

154 **E**Nimverò si consideremus homines in statu naturæ, Genesis 6. dicitur, quod tanta erat malitia hominum in terra, tam intenta cuncta cogitatio in malum, tam corrupta coram Deo omnis caro, terraque aded repleta iniquitate, quod *penituerit Deum, quod hominem fecisset in terra*, necesseque fuerit universali diluvio terram mundari, in quo nonnisi pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per arcam. Tamen homines ante diluvium non legantur diversarum fuisse religionum, nec ullum in Scripturis idololatriæ vestigium reperitur, nisi post diluvium. Post quod non diminuta, sed mirum in modum multiplicata sunt mala, ut testis est Scriptura.

155 Deinde si consideremus homines in statu legis, omnes imprimis veteris Testamenti libri pleni sunt excessibus Israëlitarum, nec aliud ferè memorant omnes veteris Testamenti pagine, quam incredibilem eorum (ferè omnium) duritiem, corruptionemque penè universalem; ita ut David de sua ætate Psal. 13. dicat: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Deinde Genes. 27. electi inter ipsos comparantur stellis cæli; reprobi verò arena, quæ est in littore maris; Abrahæ enim dicit Dominus: *Multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli, & sicut arenam, quæ est in littore maris.* Stella verò cæli paucissimæ sunt, comparatione arenæ maris, quæ, ut ibidem subditur, *præ multitudine numerari non potest.* Et reverà paucissimos Israëlitas esse salvos, comparatione damnatorum, & Paulus 1. Cor. 10. & Joannes Apocal. 7. ostendit. Siquidem Paulus ait, quod *non in pluribus eorum beneplacitum est Deo.* Joannes verò ex toto Israëlítico populo (qui ante Christi adventum, Dei erat populus) solùm signatos, id est (ut communis habet interpretatio) electos & prædestina-

tos numerat centum quadraginta quatuor millia, duodecim utique millia è singulis tribubus. Nec plures ex ipsis prædestinatos esse tenet Bellarminus in lib. de genuito columbæ. Hic autem numerus longè minimus est, comparatione ad totum Israëliticum populum, in quo (Davide regnante) numerati sunt mille millia, & centum millia virorum educendum gladium. De Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum. 1. Paralip. 21. Et quamvis Apocal. 7. acciperetur numerus certus pro incerto, per hoc equidem significaretur numerus longè minor signatorum, quàm reliquæ multitudinis.

156 Denique si considerationem nostram vertamus ad homines in statu legis gratiæ, & verba, & figuræ utriusque Testamenti, de ipsis terribile nescio quid insonant. Primò namque, ut à figuris incipiamus, pauci salvi in arca Noë, designant paucitatem eorum, qui salvantur in baptismate, juxta illud 1. Petri 3. in qua (arca) pauci, id est, octo anime salvæ factæ sunt per aquam; quod & vos similis forme salvos facit baptismate. Ubi Petrus dicit aream, in qua Noë cum paucis salvus factus est per aquam, figuram fuisse Ecclesiæ, in qua fideles salvi fiunt per baptismum. Nec sine causa dicit in arca pauci, id est, octo animas salvas factas esse. Ad quid igitur? nisi ad designandam paucitatem animarum, quæ salvæ fiunt in Ecclesiâ. Sic utique figuram hanc exponit Origenes homil. 21. in cap. 26. Num. ubi quoque expendit, quòd in arca, qua à Noë constructa est, superna pars arca erat arctissima; infima vero pars latissima: in inferioribus centum cubitorum ponitur longitudo, & quinquaginta latitudo, summitas in unius cubiti spatium consummatur: ad designandum quòd in arca Ecclesiæ pauci ad superna, plurimi ad inferna deducantur. Similia habet Chrysostomus lib. 1. adversus vitup. vitæ monasticæ. Augustinus quoque in Psal. 54. istius paucitatis rationem hanc reddit, quia pauci sunt qui mundo reipsa renuntiant, quem in baptismo abjurarunt; at verò qui sæculo solis verbis, non factis renuntiant, non pertinent ad hujus arca mysterium, id est, ad salutem.

157 Secundò, idem significat numerus longè minor filiorum Abrahamæ signatorum, seu electorum, ut supra. Hæc enim figurâ Augustinus 1. 3. contra Crescomium c. 37. probat paucitatem fidelium, qui salvantur. Nec sine fundamento. Abraham quippe pater est omnium credentium, Rom. 4. Igitur semen ipsi promissum supra Genes. 23. sunt omnes credentes: quos inter electi, qui comparantur stellis, longè pauciores sunt reprobis, qui comparantur arenæ maris, prout supra amplius ostensum est ex 1. Cor. 10. & Apocal. 7.

158 Tertio, idem significat ingressus paucissimorum filiorum Israël, in terram promissionis, scilicet duorum tantum, Caleb & Josue, ex bis mille hominum, sive sexcentis pugnatorum millibus, qui egressi fuerant de Ægypto.

Ut enim Apostolus 1. Cor. 10. hæc in figura contingebant illis, ad ostendendum, quàm sic exiguus numerus credentium electorum, comparatione reproborum. Terra quippe promissionis, figura est patriæ cælestis. Filii Israël, egressi de Ægypto, qui (ut Apostolus ait ibidem) omnes in Moysè baptisati sunt, in nube, & in mari, & omnes eandem escam spirituales manducaverunt, & omnes eundem potum spirituales biberunt, per fidem scilicet in Christum venturum, (ad quod significandum sequitur: bibebant autem de spirituali consequente eos petrâ, petra autem erat Christus) figura sunt baptizatorum, qui sunt in Ecclesiâ post Christum. Israëlita ergo mortui in deserto, qui non introierunt in terram promissionis, & de quibus Apostolus ibidem ait, quòd non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, figura sunt Christianorum reproborum. Josue & Caleb, figura electorum, ut expresse ait D. Gregorius in Psalmos Poenit. Duo denique isti, in comparatione illorum sexcentorum millium, qui perierunt, figura sunt paucitatis fidelium salvatorum, in comparatione eorum, qui damnantur. Ita Origenes homil. 21. in c. 16. Num. Et Augustinus serm. 102. de tempore, ubi sic: Non transitorie nec negligenter, sed cum ingenti tremore considerandum est, quia de sexcentis millibus, duo tantum terram promissionis ingressi sunt. Hoc ergo audiant, qui ita Deum misericordem esse volunt, ut justum esse non credant.

Quartò, idem significat electio trecentorum dumtaxat (ex triginta duobus millibus, qui erant in exercitu Gedeonis) ad victoriam de Madianitis reportandam, Judic. 7. Gedeon quippe figura est Christi, juxta illud Isaïæ 9. Sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian. Trecenti electi, inter triginta duo millia rejectorum, de eodem populo Israël, figura sunt paucorum de Ecclesiâ electorum, inter longè plures rejectos. Sicut ergo in exercitu Gedeonis, longè major fuit numerus rejectorum (qui postquam venerunt ad aquam fluminis, curvaverunt genua ut biberent) sic, in exercitu Christi, sive in Ecclesiâ, longè major est numerus rejectorum, qui postquam venerunt ad aquam baptismatis, cor suum incurvant in terram, ut Origenes observat homil. 9. in lib. Judicium. Denique quòd illi cum Gedeone probati sunt, per quos vinceret, qui similes in bibendo canibus dicerentur, significat (inquit Augustinus in eundem librum) quòd contemptibilia & ignobilia elegit Dominus, &c.

Quintò, juxta eundem Augustinum 1. de unit. Eccl. c. 14. est in Cantibus quòd de sancta Ecclesiâ dictum omnis Christianus agnoscit: sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea (Vulgata habet amica mea) inter filias. Ubi boni comparantur lilio inter spinas, quibus mali comparantur. Malos enim Spiritus Sanctus appellat spinas (inquit Augustinus ibidem) propter malignitatem operum. Sed unde malos, filias vocat? propter

propter communionem Sacramentorum. Animæ ergo malignæ, licet reprobæ, filia vocantur propter communionem Sacramentorum. Comparatio ergo est inter bonos & malos, electos & reprobos fideles, seu orthodoxos iisdem Sacramentis communicantes. Electi nihilominus dicuntur se habere inter reprobos, sicut liliunt unum inter spinas multas.

161 Sexto, Spiritus Sanctus Isaiæ 17. & 24. loquens de salvandis in fine mundi (ut expressè Hieronymus ibi) comparat electos paucissimis spicis, remanentibus in agro, post collectam messem; paucissimis item racemis, in vite restantibus, finita vindemiâ. Et erit in die illa (ait c. 17.) sicut congregans in messe quod restiterit... & relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum, vel trium olivarum in summitate rami. Et c. 24. Quemadmodum si pauca olivæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea; & racemi, cum finita fuerit vindemia. Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt, cum glorificatus fuerit Dominus. Comparatio verò spicarum ad spicas ejusdem agri, olivarum ad olivas ejusdem oleæ, racemorum ad racemos ejusdem vitis, significat comparationem fidelium ad fideles ejusdem Ecclesiæ. Sicut igitur paucissimæ sunt spicæ, in agro restantes, post collectam messem, paucissimæ item olivæ restantes in olea post excussionem, & paucissimi racemi in vite, post vindemiam, comparatione spicarum à messoribus, olivarum ab oleæ excussoribus, & racemorum à vindemiatis collectarum; sic paucissimi sunt in Ecclesiâ electi comparatione reproborum, quos Spiritus Sanctus in figura illa comparat spicis à messoribus collectis, &c.

162 Septimo, S. Joannes Baptista Matth. 3. dicens quòd Christi ventilabrum permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili, ac proinde loquens de tritico & paleis, quæ sunt in area Christi, id est in Catholica Ecclesiâ, quæque proinde eandem fidei radicem habent (palea quippe eandem habet radicem cum tritico) electos comparat tritico, reprobos paleis, quarum incomparabiliter major est numerus quàm tritici. Unde Augustinus in Psal. 4. Non possumus (inquit) negare paleas esse malos, & tam plures, ut inter eos boni non appareant: quomodo non apparent grana in area. Nam quisquis aream videt, potest putare quòd sola sit palea. Et l. 3. contra Crescon. c. 66. Boni Christiani, qui per seipos multi sunt, in comparatione malorum falsorumque, videm pauci sunt. Sic multa grana, quibus horrea magna complentur; pauca dicimus in comparatione palearum.

163 Octavo, Christus Matth. 13. memoratis quatuor terræ partibus, in quas cecidit semen Evangelii, tres dicit illud sine fructu recepisse, solamque quartam partem, velut terram bonam, fructum fecisse: semen aliud cecidit secus viam, aliud supra petram, aliud inter spinas, aliud in terram bonam. Apostolus quoque 1. Cor. 9. ex omnibus in eodem stadio currentibus dicit,

Tom. I.

unum solum accipere brævium, seu coronam incorruptam (prout ipsemet explicat,) ad significandum quòd ex omnibus ad brævium æternæ remunerationis per fidem currentibus (neque enim infideles ad illud currunt) è centum vix unus brævium illud accipit, ut sancti Patres aiunt.

Nondò (ut à figuris & similitudinibus ad res 164 figuratas transeamus) Matth. 7. Intrate (ait Salvator) per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem; & multi sunt, qui intrant per eam. Post quæ verba velut admirans subdit: quam angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam! & pauci sunt qui inveniunt eam. Hæc autem fidelibus dixit, in persona discipulorum suorum, quos solos in monte alloquebatur. Nec verò de porta fidei loquitur, dum ait: Intrate per angustam portam (quia jam eam intraverant;) sed de porta mandatorum; per quam transire debent, qui jam intraverunt per portam fidei. De quo ne dubium superesset, Luc. 13. ad hanc interrogationem: Domine si pauci sunt qui salvantur? Respondit: Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, querent intrare (quod solis fidelibus convenit) & non poterunt. Ut ostendat autem, se per multos illos qui querent intrare, &c. intelligere fideles iniquos, protinus subjungit: Cum autem intraverit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis fors stare; & pulsare ostium, dicentes: Domine aperi nobis. Et respondens dicit vobis: Nescio vos, unde sitis. Tunc incipietis dicere: manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti (loquitur ergo manifestè de fidelibus;) & dicit: Nescio vos, unde sitis. Discedite a me omnes operarii iniquitatis. Quamobrem locum illum Matth. 7. respectivè ad fideles exponunt Chrysostomus, Nazianzenus, Augustinus, Anselmus apud Rectipitum in tract. de numero prædestin. & reprob. c. 3.

Decimo, Matth. 22. terribilem sententiam 165 Christus rursus intonat, dicens: Multi sunt vocati, pauci verò electi. De fidelibus quippe verba illa Patres communiter exponunt, videlicet Origenes, & Chrysostomus in eum Matthæi locum, sicut & (præter alios) Augustinus, Gregorius, Anselmus, proximè referendi. Idque Augustinus l. 18. civit. c. 48. probat, ex eo quòd ea Christus dixerit de illis, qui vocati sic venerunt, ut de convivio projicerentur: qui nunc replent Ecclesias: quos tanquam in area ventilatio separabit. Non ea igitur dixit de infidelibus, qui vocati renuerunt venire ad nuptias; sed de fidelibus, qui vocati venerunt, Dominicoque adfuerunt convivio, non cum veste nuptiali. Sicque Christus (ut Augustinus prosequitur l. contra Donatist. post collat. c. 26.) in illo uno (de quo ibi Christus ait: Vidit rex hominem non vestitum veste nuptiali) multorum societatem malorum esse intelligendam, inter quos pauciores boni in convivio Dominico vivunt, significare non distulit. Nam postquam dixit: ligatis manibus

H

& pedibus projicite, &c. continuo subiecit: multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Quomodo hoc verum est? nisi quia in illo uno grande corpus figurabatur omnibus malorum, ante Domini judicium convivio Dominico permixtorum. Eodem modo D. Gregorius locum illum interpretatur homil. 19. in Evang. dicens: Terribile valde est quod sequitur: Multi sunt vocati, pauci vero electi: quia & ad fidem plures veniunt, & ad caeleste regnum pauci perducuntur. Rationem dat Chrysostomus l. contra vituperat. vit. Monast. Neque enim omnes, qui initio illam (viam quae ducit ad vitam) apprehenderunt, ad finem etiam perducti sunt; sed alii in ipsis initiis, nonnulli in itineris medio, plurimi in ipsum ferè portum invelti, naufragium fecerunt. Similiter Anselmus in eundem Matthaei locum ait, quod intrant ad nuptias, non cum veste nuptiali, qui, in sancta Ecclesia commorantes, fidem habent, sed charitate carent. Quodque expulso uno, in quo omne malorum corpus exprimitur, generalis protinus sententia subinfertur, cum dicitur: Multi sunt vocati, &c. Quasi dicat quod de uno dixi, de multis intelligatis: de quibus scilicet ante dixit, quod in sancta Ecclesia commorantes, fidem habent, sed veste nuptiali, seu charitate carent. Genuina proinde, communique veterum Patrum sensui consona est sequens expositio Abulensis q. 69. in c. 22. Matthaei: Multi sunt vocati ad fidem, id est, convertuntur ad eam, sed pauci electi: quia pauciores Christianorum sunt qui salvantur, quam qui damnantur. Nec non Dionysii Carthusi, in c. 20. Matth. Multi sunt vocati, hoc est ad fidem & gratiam, multi per praedicationem invitati, atque perducti... pauci vero electi, hoc est praedestinati, seu gloriam adepturi. Bedae quoque in eundem locum: Ad fidem multi veniunt, ad caeleste regnum pauci perducuntur.

§. III.

Terribiles sententia sanctorum Patrum de eadem paucitate.

166 **V**eteres Patres consonant adductis sacris testimoniis. Primo namque Origenes in cap. 22. Matth. tract. 20. Si quis (inquit) consideret multitudinem hominum, qui in Ecclesia congregantur, & discesserit, quanti sunt qui versantur disciplinate, & reformantur novitate sensus; quanti autem negligentissime conversantes conformantur huic saeculo, videbit quod verus est sermo Domini; Multi vocati, pauci vero electi.

167 **2**^o. Chrysostomus homil. 4. ad popul. Antioch. loquens de civitate Antiochiae, inter Asiae urbes populosissimam, unaque ex tribus maximis urbibus Romani Imperii, in qua primum cognominati sunt discipuli Christiani, cujus cives omnes (Chrysostomi tempore) Christiani erant, quae ab ipso Apostolorum Principe, ac deinde à sancto Ignatio Martyre religionis ac pietatis lac fuxerant: de ea nihilominus,

in publica ad populum concione dicit: Quot esse putatis in civitate nostra, qui salvi fiant? infestum quidem est, quod diciturus sum. Dicam tamen: non possunt in tot millibus centum inveniri, qui salventur; quin & de iis dubito. Nec cenferi potest, id ad deterrendos à peccatis homines, hyperbolicè dixisse, & aliter in corde sensisse. Præterquam enim quod non liceat doctrinales Patrum sententias (qualis est de paucitate electorum) ad hyperbolas reducere: si aliter Chrysostomus in corde sensisset, mentitus fuisset. Non est autem censendus Doctor talis ac tantus mendacio voluisse alios convertere. Neque id licet etiam pro totius mundi salute. Denique dato, non concessio, quod id dixisset cum aliqua exaggeratione, profus incredibile est, quod tantà usus fuisset exaggeratione, quod ex quingentis ut minimum millibus fidelium vix centum salventur, nisi saltem sensisset, multo pauciores esse, qui salvi fiunt, quam qui pereunt.

3°. Augustinus in Psal. 47. explicans illud: 168 Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio populi tui. Nunc (inquit) populus Dei censetur omnes, qui portant Sacramenta ejus, sed non omnes pertinent ad misericordiam ejus... sunt enim quidam, de quibus dicit Apostolus: habentes formam pietatis, virtutem ejus abnegantes. Tamen propter ipsam speciem pietatis in populo Dei nominantur: quomodo ad aream, quamvis trivariatur, non solum grana, sed etiam palea pertinet. Nunquid & ad horreum pertinebit? In hoc medio autem populi mali est populus bonus, qui suscepit misericordiam Dei... Es quid illi obest, quia in medio populi inobedientis est, donec area ista ventiletur, donec boni à malis separentur... sit lilium in medio spinarum. Nam & ipse spine, quoniam ad populum Dei pertinent, vis audire... sicut lilium, inquit, in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Nunquid dixit in medio alienarum? non; sed in medio filiarum. Sunt ergo filia malo, & inter illas est lilium in medio spinarum. Itaque illi qui Sacramenta habent, & mores bonos non habent, & Dei dicuntur, & non Dei; & ejus dicuntur, & alieni: filia propter formam pietatis; aliena propter amissionem virtutis... Jam hic occurrit unicuique cogitanti: Et quid? iste populus, qui in medio populi Dei suscipit misericordiam Dei, quantum numerum habet! quam pauci sunt! vix invenitur aliquis. Illisne contentus Deus erit, & perdet tantam multitudinem? dicunt hoc, qui sibi promittunt, quod à Deo promittente non audierunt. Et verè, si malè vivamus... perditurus est nos Deus. Quot enim sunt illi, qui videntur servare præcepta Dei? vix invenitur unus, vel duo, vel paucissimi. Ipsos solos Deus liberaturus est, & ceteros damnaturus. Absite (inquit) cum venerit & viderit tantam multitudinem, miserebitur & dabit indulgentiam. Hoc planè etiam serpens ille promisi primo homini... Absit (inquit) non morte moriemini... Ita & nunc fratres... non cessat serpens sugge-

vere, quod tunc suggestit. Sed casus primi hominis ad experimentum cavendi debet nobis valere... Ego non audiamus tales voces, nec putemus paucos esse istos: multi sunt, sed inter plures latent. Non possumus enim negare, plures esse malos, & tam plures, ut inter eos prorsus boni non appareant; quomodo non apparent grana in arca. Nam quisquis arcam videt, potest putare quod palea sola sit... Sed ibi est & massa, ventilatione purganda. Tunc procedet copia frumenti, quae latebat in copia palearum, tametsi numero longè minor copia palearum. Hoc testimonium placuit ad longum exscribere, quia adeò perspicuum, ut nullam patiatur solutionem.

169 4°. Perspicuum etiam Gregorii, sicut & Anselmi testimonium habes supra n. 165. Eandem quoque Basilii, Ephrem, Theodori Studitæ sententiam esse testatur S. Nilus Abbas apud Baronium to. 10. Annal. ad annum Christi 976. Cùm enim à Theophylacto, Calabriae Metropoli, argueretur, quod probaret revelationem factam S. Simoni Stylitæ, quod ex decem millibus vix reperiretur una anima hoc tempore, quæ ad manum sanctorum Angelorum perveniat. Respondit: si demonstravero vobis magnum Basilium, & Chrysostomum, & Ephrem beatissimum, & Theodorum Studium, sed & Apostolum ipsum, sed & sanctum Evangelium eadem sentientes, & dicentes: quid pariemini vos, qui inconsultè aperientes ora loquimini, & Spiritum sancto adversamini? Inter ipsum verò, & dictum Theophylactum, controversia non erat de numero damnandorum, comprehendendo infideles: nunquam enim dubium fuit, hoc sensu, majorem esse numerum damnandorum, Igitur S. Nilus, unà cum Basilio, Chrysostomo, Theodoro Studita, & S. Simone Stylita, loquitur de numero fidelium. Ambrosii, Hieronymi, Irenæi, &c. testimonia videri possunt apud Recupitum.

§. IV.

Ratione, experièntiæque eadem paucitas evincitur.

170 Prima ratio est, quia duabus tantùm viis salutem consequi possunt adulti, innocentia nimirum & pœnitentia: Adulorum verò pauci permanent in innocentia baptismatis. Post eam verò deperditam, adeò pauci veram agunt pœnitentiam, ut Ambrosius l. 2. de pœnit. c. 10. dicat: Facilius inveni, qui innocentiam servaverit, quàm qui congruè egerit pœnitentiam. Quia scilicet Christianorum multitudo longè maxima deficit ab aliquo ex requisitis ad veram pœnitentiam, ut ostendit Paulus Sengeri in suo homine Christiano p. 1. discursu 5. Vide infra n. 195. & seqq.

171 Secunda ratio: quia regnum cælorum vim pati, & violentos illud rapere Scriptura testatur Matth. 11. Violentum verò, cùm sit contra naturam, in paucis contingit, ut experimur. Pauci enim fideles sunt, qui corrupte

Tom. I.

natura suæ vim inferre velint; longè plures, qui ejusdem naturæ inclinationem sequuntur.

Tertia ratio, confirmans priorem, est quia 174 omnis affectio finis, habens magnam difficultatem in mediis, deficit in pluribus, contingit in paucioribus. Ut enim bene Recupitum: quò res difficilior, sicut eò magis accedit ad impotentiam, sic eò magis recedit ab actu secundo potentia. Sed affectio salutis habet magnam difficultatem in mediis, etiam respectu fidelium (in quibus gratia evangelica non datur ad tollendam, sed ad vincendam difficultatem;) media quippe salutis sunt contra inclinationem naturæ corruptæ, quæ magis inclinatur ad bonum sensibile præsens, & clarè cognitum, quàm ad bonum salutis, à sensibus abstractum; nec præsens, sed futurum; nec clarè, sed obscure cognitum. Ideòque Matth. 7. dicitur, quod angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam. Unde Hieronymus epist. ad Celant. *Dua conversationis via: Salvator ostendit: quam, inquit, spatiosa est via quæ ducit ad mortem, & multi sunt, qui intrant per eam. Et rursum, quam arcta via, & angusta est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam... illa... teritur à multis, hac vix inveniunt à paucis. Illa enim vitii per consuetudinem, quasi declivior & mollior, & velut quibusdam amœna floribus voluptatum, facile ad se rapit commœnantium multitudinem. Hac verò insueto calle virtutum tristior atque horridior, ab eis tantùm eligitur, quibus non tam delectatio videris cordis est, quàm utilitas mansionis.*

Quarta ratio: cùm Rex David quæssisset à 172 Domino, *Quis habitabit in tabernaculo tuo*, Plal. 14. Spiritus Sanctus respondit: *Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam*. Et Plal. 23. *Quis ascendet in montem Domini? Innocens manibus, & mundo corde*. At quàm pauci, etiam fidelium, sunt ejusmodi! Sed & Matth. 10. Salvator ait: *Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me, nec proinde cælo dignus*. At quàm pauci, etiam fideles, crucem amplexi, sequuntur Christum! Teste namque Apostolo Philipp. 2. *omnes quæ sua sunt querunt, non quæ Jesu Christi*. Rursum Matth. 18. Christus ait: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum*. Paucissimi verò sunt, qui per humilitatem & simplicitatem efficiuntur sicut parvuli. Rursum Matth. 16. *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum cælorum*. Igitur pauci, etiam fideles, salvantur. Siquidem à minore usque ad majorem omnes avaritia student. Hierem. 6. Rursum Rom. 8. Apostolus contestatur, quòd eos, qui secundum propositum vocati sunt sancti, Deus præservit & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui: At verò rari sunt, qui vitam suam vitæ Christi conformant. Major quippe pars adulorum, etiam fidelium, sæculo

H 2

potius conformantur, quam Christo.

174 Denique experientia ipsa ostendit, inter ipsos etiam Catholicos, longè plures esse inimicos crucis Christi; paucos verò qui per arctam salutis viam incedant, ad Evangelii maximas vitam suam exigant, post concupiscentias non eant, innocentiam custodiant, post lapsum feriam poenitentiam agant, mundum non ament, & sanctitatem sectentur, sine qua nemo videbit Deum. Ut enim Salvianus l. 3. de Provid. præter paucissimos quosdam qui mala fugiunt, quid est aliud penè omnis cæcus Christianorum, quam sentina vitiorum? ... in hanc quippe probricitatem morum propè omnis Ecclesia plebs redacta est, ut in cuncto populo Christiano genus quoddam sanctitatis sit minis esse vitiosum. In majorique fidelium parte lex & Evangelium ita deperit, ut teste B. Gregorio VII. epist. 9. Saraceni & quilibet Pagani suorum firmius teneant, quam illi qui Christianum nomen acceperunt. Quippe, ut ait Petrus Damianus l. 2. epist. 1. vitus mundus, pronus in malum, per lubrica vitiorum in præceps ruit. Et, ô nefas! ab eis in veritate Judaicè vivitur, qui superficie tenus christiano vocabulo palliantur. Partem eam (ait Lud. Granatenfis to. 3. l. 1. p. 3. c. 27.) que Christianorum nomine celebris est, intueri & vide, quo loco res Christianorum hoc exulceratissimo sæculo nostro sint constituta, & faueberis in hoc corpore mystico à planta pedis ad verticem capitis vix aliquid membrorum sanum reperiri. Cape quamcumque vis ex civitatibus celebrioribus. ... discurre postea per minora oppida, pagos, vicos & castella, & invenies populos de quibus verè affirmari potest illud Hierem. 3. Circumite vias Hierusalem, & aspiciete, & considerate, & quarite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem iudicium, & querentem fidem, id est, verè iustum: & propitius ero ei. Certè (inquit) exceptis paucis, quos nisi Deus relinqueret ut semen, quasi Sodoma essemus, vix differt Civitas Catholica à Mahometica, nisi penes sonitum campanarum, quarum usum Turcæ non habent.

175 Quinta ratio est: quia unum è præcipuis argumentis, quibus nituntur contrarii Authores, est quia, licet fateantur quòd ex adultis Catholicis major pars hominum sapius mortaliter peccet, tamen sapius resurgunt, & ita cadendo & resurgendo vitam transigunt. At ex hac ipsorum confessione Recupit ubi supra c. 6. contra ipsos benè sic arguit: Omnes qui ita mortaliter peccant, ut cadendo & resurgendo, (id est peccando, & confitendo) vitam transigant, id est, qui per totam vitam sunt recidivi, regulariter, & juxta leges communes pertinent ad reprobos: sed ex adultis Catholicis major pars sic facit. Ergo.

176 Minorem fatentur advertarii. Majorem laudatus Author multipliciter probat, tum ex eo quòd eorum poenitentia regulariter sit ficta, vel saltem non omninò seria, ut probat ex PP. Tertulliano, Ambrosio, Augustino, Fulgentio, Gregorio, alibi proferendis. Tum ex eo

quòd ut minis sit infructuosa, sicque insufficientis ad salutem. Ubi enim emendatio nulla, poenitentia est sine fructu. Tertullianus l. de poenit. c. 2. Et ipsemet Seneca epist. 2. Non prodest (inquit) tibi quæ statim sumptus emittitur. Saltemque de eo procedit illud Eccli. 34. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid prodest lavatio ejus? sic homo qui jejuna in peccatis suis: & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem ejus quis exaudiet? Et c. 26. Qui transgreditur à justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad romphaam, id est, ad damnationem animæ & corporis.

Tum quia in taliter recidivis nulla sunt signa prædestinationis, sed reprobationis dumtaxat. Prædestinatis enim omnia cooperantur in bonum, etiam peccata, ut constat ex Rom. 6. Taliter autem recidivis peccata non cooperantur in bonum: cum non cooperentur in emendationem, vitæque meliorationem, sed in deteriorationem, quatenus per continuam recidivationem peccator magis ac magis deterioratur; ingravescentque peccata ipsius ex circumstantia ingratitude, totiesque conculcati Domini sanguinis, necnon contumelia toties illata Spiritui gratiæ, ut Apostolus loquitur Hebr. 10. Augmenturque difficultas, ex eo quòd in taliter recidivis sit quædam peccandi necessitas, quæ fit ut regulariter nunquam præstent requisita in factis Litteris ad salutem. Non enim Scriptura solum requirit poenitentiam, seu dolorem de peccatis, sed omnium etiam præceptorum custodiam, utque peccator faciat iudicium & justitiam, & in mandatis vitæ ambulet. Ezech. 18. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, que operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & justitiam, & pignus restituerit, rapinamque reddiderit, & in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum, vitæ vivet, &c. Hæc (inquam) nec effectu nec voto efficaciter regulariter præstant taliter recidivi, sed illud econtrà quòd Apostolus ait Hebr. 6. Rursum crucifigentes sibi metipsos filium Dei, & ostentus habentes, suntque, ut ibidem sequitur, terra proferens spinas ac tribulos. Sed de tali terra quid Apostolus? Reproba est, & maledictio proxima, cujus consummatio in combustionem. Sed de recidivis plura (Deo dante) tomo 3. dum de Sacramento Poenitentia, ubi inefficacia demonstrabuntur, quæ doctissimus noster Sebastianus ab Alexandro respondet argumento à recidivis desumpto.

Confirmatur 1°. Si iustus vix salvabitur, 178 impius & peccator, continuò recidivus, ubi parebunt? i. Petri 4.

Confirmatur 2°. ex paucitate eorum, qui 179 ex hac vita verè contriti decedunt, post vitam in continuis ferè peccatis transactam. "Quamvis enim multi videantur hominibus benè mori, dolor tamen de peccatis ex metu mortis procedens, ad veram poenitentiam difficilè pertingit" (inquit Emin. Card. Bona ubi supra.) "Nam quomodo poterit bonam vitam"

inchoare peccator, cum ad ejus finem pervenit? quomodo poterit super omnia mala detestari peccata, suasque delicias abominari, quas totius vite decursu intensissime adamavit? quomodo ex animo poenitentiam amplecti, à qua semper abhorruit? quomodo statuet efficaci decreto, ea deserere, si vita super sit, quibus inveterato usu assuevit? quomodo intellectus, inter morbi & mortis angores (quibus accedunt languor animæ, exire de corpore trepidantis, & omnium facultatum deperditæ vires, quæ vix hominem sui compotem esse sinunt, adeo ut adstantium verba, actus virtutum suggestionum, aut nullo modo audiat, aut sonum dumtaxat vocis sine sensu percipiat;) quomodo (inquam) eo in statu res supernaturales, à sensibus remotas meditabitur, de quibus, integris viribus, aut nunquam, aut nonnisi obiter, cogitavit? ...

180 Experimentia didicimus vix aliquam reperiri, qui cessante periculo in proposito permanerit. Redeunt omnes ad assuetæ, & eorum quæ metu mortis, vel amicorum exhortationibus, aut humanâ prudentiâ, (nec Dei amore, sed solo gehenna imminentis metu), decreverunt, statim obliviscuntur. Cum præsertim nemo ferè sit, qui etiam in extremis spem vitæ omnino abiciat, quæ fraude multos decipit & perdit dæmon.

Fatendum quidem, his non obstantibus, veram conversionem (quamdiu ratione utuntur) possibilem esse per gratiam. Sed nonnisi per præpotentem, quâ se nimis indignos præstiterunt, qui toties eam abjecerunt, toties eam in vanum receperunt, toties ei contumeliam fecerunt, toties Filium Dei, pretiosumque sanguinem ipsius conculcaverunt, &c. Dignus profecto non est, ut à Deo audiatur in morte, qui Deum audire toties contempsit in vita. Ideo SS. Patres valde suspectam habent in morte poenitentiam eorum, qui tam malè vixerunt, tamen se poenitere dicant. Scriptum est enim Psal. 33. *Mors peccatorum pessima.* Eccl. 2. *Cor durum habebis malè in novissimo.* Matth. 12. *Evunt novissima hominis istius pejora prioribus.* &c. Infinita quidem est misericordia Dei, sed non sequitur: Deus est infinite misericors; infinita quoque sunt merita Christi. Ergo major fidelium pars salvabitur. Erat quippe Deus infinite misericors ante Incarnationem, licet dimiserit omnes gentes ingredi vias suas. Act. 14. Et licet infinita sint merita Christi, dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino. Isaia 5. Sic itaque prædicare nos oportet divitiis divinæ misericordiae, ut meminerimus scriptum: *Ne dicas, misericordia Dei magna est. . . misericordia enim & ira ab illo cito proximant. Et misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Neque ex sentu nostro definire, qualem Deus misericordiam erga magnos & habitatos peccatores exercent; sed ex sacris Litteris, & Sanctorum documentis supra allatis nos oportet addiscere.

181 Ex quibus habemus 1°. quòd sic misericordia superexaltet judicium, ut nihilominus pereat multitudo longè maxima hominum per

infidelitatem, & per flagitiosam vitam multitudo longè maxima fidelium. Observat enim vult Deus, *ne multitudinem misericordiae Dei malè uendo, tu tibi thesaurizes iram in die ira,* ait post Apostolum S. Augustinus in Psal. 102. Qui & l. 22. de Civit. *Si omnes, inquit, remanerent in penis iusta damnationis, in nullo appareret misericors gratia redimentis. Rursum, si omnes à tenebris transferremur in lucem, in nullo appareret severitas ultionis: in qua propterea multo plures, quam in illa sum, ut sic ostendatur, quid omnibus deberetur. Quòd si omnibus redderetur iustitia judicantis, nemo iuste reprehenderet.* Epistolâ verò 157. ad Operatum dicit, longè plures esse rejectos, quam electos, *ut etiam ipsa rejectorum multitudine ostenderetur, quam nullius momenti sit apud Deum iustum, quantalibet numerosas iuste damnatorum. Atque ut hinc quoque intelligant, qui ex ipsa damnatione redimuntur, hoc fuisse debitum posse illi universe, quòd tam magna pars ejus redditum cernerent, nihilque deperitum divinæ gloriæ & misericordiae, si cum prioribus & ipsi damnati fuissent.*

Habemus secundò, ex summa Dei misericordia non magis esse consequens, quòd per eam salvari debeat major multitudo fidelium, quam quòd salvari debeat major multitudo hominum, vel etiam Christianorum. Habemus tertio, quòd sicut Deus non desinit esse summè misericors, nec merita Christi desinunt esse infinita, ex hoc quòd gratiam efficacem fidei non tribuat majori parti hominum, sed majorem eorum partem in infidelitate perire permittat: sic non desinit esse summè misericors, nec merita Christi desinunt esse infinita, ex hoc quòd gratiam efficacem conversionis non tribuat majori parti fidelium peccatorum, sed majorem eorum partem in peccatis suis perire permittat. Habemus quarto, quòd benè quidem de salute illorum sperare liceat, qui sub exitu vitæ signa dant veræ poenitentiae; flagitiosorum tamen hominum sèra poenitentia rarò sit vera, quorum in continuis peccatis, vel recidivationibus ita tranfacta est vita, ut communis est Sanctorum doctrina.

182 Confirmatur 3. quia ex Scripturis & Patribus habemus, quòd in ipso statu perfecto Virginum & Sacerdotum, valde multi pereant. Quanto magis in statu imperfecto, qualis est status communis fidelium sæcularem vitam agentium? Antecedens ostenditur, quia in statu Virginum (quæ à Cypriano vocantur *stros Ecclesiastici germinis*, & *illustrior portio gregis Christi*) Matth. 25. totidem à Christo ponuntur Virgines reprobae, quot electæ: *simile est regnum calorum decem virginibus. . . quinque ex eis erant fatuae, & quinque prudentes.* "Terribilis sententia" (ait Cajetanus in illum locum) "quia media tantum pars fidelium, quorum lucent tam bona opera, quam studia ad obviandum sponso, prudens, ac per hoc salvanda describitur. "Per fatuas quippe Christum intelligere reprobas, patet ex ipsarum

rejectione (quam subjungit) à nuptiis; & clausa ipsa *janua* (beatitudinis, ut Gregorius explicat homil. 12. in Evang.) adjectis his verbis: *nescio vos.*

- 184 Ad Sacerdotes quod attinet, terribile valdè est, quod Hieronymus apud Eusebium in epist. ad Damasum ait: *Ecce mandus ubique fervet Sacerdotibus; & tamen tam sunt rarissimi Sacerdotes boni, quod vix è centum, bonus reperitur unus.* Sicut & quod Chrysostronus addit homil. 3. in Acta: *Non arbitror inter Sacerdotes, multos esse qui salvi fiant, sed multo plures qui pereant.* Videri potest Contentsonus ubi supra dissert. 12. c. 12. ubi sic: „ Proh dolor! in ipso Ecclesiastico Ordine quot reperire licet Episcopos, & Sacerdotes, sanctorum æmulatores Apostolorum, sicut autoritatis successores, ita & motum imitatores, quique modum illum vivendi teneant, quem Patres Concilii Carthaginensis quarti præscribere, quemve sacra Synodus Tridentina renovavit sess. 25. c. 1. de reformatione. . .
- 185 „ Sed quid de Religiosis dicam, ego statu Religiosus, caractere Sacerdos, licet immeritus? cum videamus tam multa Monasteria à primitivâ observantiâ collapsa, multiplicatis quidem Regularis vitæ professoribus, sed non magnificatâ latitudinè: libenter & verè cum Bernardo in Apolog. ad Guillelmum Abbatem scripserim: *Quis in principio, cum Ordo cepit Monasticus, ad tantam crederet Monachos inertiam devenire? ò quantum distamus ab iis, qui in diebus Antonii extiterunt Monachi! sic Macharius vixit? sic Basilus docuit? Antonius instituit? sic Patres in Aegypto conversati sunt? Quid ergo diceret modò Bernardus de tor Cœnobiis. . .* in quibus obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersique sunt lapides Sanctuarii, & à quibus reformandis se despondere lugens dicebat Clemens VII., ut refert prosper Fagnanus? Veridicè scripsit Augustinus, se non vidisse meliores, iis qui in Monasteriis profecerint; nec deteriores, iis qui in Monasterio defecerint: similes ficibus Hieremiæ, inter quas bonæ, valdè bonæ; malæ verò, valdè malæ, &c. Hactenus piensissimus Contentsonus.

§. V.

Ratio cur tot fideles pereant, est quia flagitiose ad interitum suum abutuntur misericordiâ Dei: illi verò, qui à flagitiis immanibus abstinent, arctam celi viam detrectantes, tertiam, quam Evangelium non docuit, confingunt sibi.

- 186 **U**tramque partem experientia convincit. Et verò flagitiosi, qui non omnem profus Dei timorem abjecerunt, idè tot & tamdiù continuatis flagitiis commaculare audent christianam suam professionem, quia (ut ait Bernardus serm. 6. in Cant.) *misericiardiæ fallax securatio pessimam in ipsis generat securi-*

tatem; sive quia (ut ait Augustinus in Psal. 31.) audaciâ presumptionis. . . ita impelluntur. . . ut vel de se præsumant, quòd in fine penitentiam agent, vel dicant, liberabit me Deus misericordiâ suâ, quia credidi in eum. Sed Deus ille justus, cui cantatur misericordiâ & judicium, non sola misericordiâ, sed & judicium, invenit hominem de se male præsumentem, & ad interitum suum misericordiâ Dei abutentem, & necesse est ut damnetur.

Quoad illos verò fideles, qui à flagitiis immanibus abstinent, Magistri spirituales jamdudum observarunt, quod post ipsos observat pius Contentsonus loco proximè relato: „ idè innumerabiles aeternum pereunt, quia tertiam viam, quam Evangelium non docuit, sibi confingunt. Testante veritate, alia vialata est, quæ ducit ad perditionem; alia arcta quæ ducit ad vitam: & nos mediam comminiscimur. Nolumus quidem flagitiis immanibus refertam vitam agere, sed interim nolumus etiam per arctos sanctitatis calles incedere, sed viam illam inimus, quæ nec nimium lata, nec nimium angusta sit. Sed certè ejusdem periculi est tertiam confingere viam, ac triplicem terminum distinguere, qui duplex tantummodò pro adultis ultimè designatus est. Scriptum est Matth. 25. *quòd alii ibunt in supplicium æternum; justi autem in vitam æternam.* De hoc tantum tertio tramite, à tepidis invento dicitur Proverb. 14. *Est via quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem.*

Èd majori in periculo versantur hujus tertie viæ sectatores, quò se tutiores arbitrantur: quia tanto securiores se credunt, quanto atrocioribus sceleribus non serviunt; raro enim sunt homines omninò prostituta & perditæ conscientie, &c.

187 „ Sed planè, miserèque falluntur. Nam per latam viam incedit, qui arctam non ingreditur. Qui aliter sentit, seipsum decipit; tantoque est insanabilior, quanto insensibilior; ædumque se de numero electorum esse præsumit, in vasto reproborum numero concluditur. Mihi non crede, sed Patribus, à quibus auscultata, quid sit arcta via. *Arcta via lex Dei est* (inquit Augustinus in Psal. 1.) *quæ cupiditates nostras arctat. . .* Et Gregorius Magnus l. 27. Mor. c. 22. *An non quadam quasi angusta via est in hoc quidem mundo vivere, sed de hujus mundi concupiscentiâ nihil habere? . . .* S. Paulinus epist. 50. . . *Si cum paucis angustum iter, & subtilem quamdam semitam invenimus, ad vitam tendimus: si verò multorum comitamur viam, secundum Domini sententiam, inus ad mortem. Si omni cupiditate calcata, solùm studeamus divites esse virtutibus, per angustam viam nitimur: conversatio enim ista paucorum est, estque perarum atque difficile, idoneos hujus itineris comites reperire.*

S. V I.

Arctam proinde viam inculcare debent animarum Directores, Scriptores, Prædicatores, &c. cavereque, ne, humano respectu, à discreto, seu Evangelico, Apostolicoque rigore, atque à secura Sanctorum via, ad indiscretam indulgentiam, laxioremque viam declinantes, vel mediam viam inter arctam & latam comminiscens, cum pereuntibus & ipsi pereant.

190 **E**st enim quòd vehementer timeant, duplici de causa. Prima, ob terribiles sanctorum Patrum sententias n. 184. productas, de magno numero Sacerdotum pereuntium. Secunda est, ne fortè per humanum respectum, immisericordemque misericordiam, laxiori directione suâ, deposito sacerdotali vigore, aliis effecti causa perditionis, & ipsi de perditorum Sacerdotum illorum numero sint, scientes, quòd rationem Deus ab ipsis exigit pro animabus, quæ per indiscretam indulgentiam ipsorum, vigorisque & rigoris evangelici remissionem penerint: eo quòd animabus illis causa fuerint perditionis, quibus esse debuerunt causa salutis. Quibus & causa salutis de facto fuissent, si arctam cæli viam, quam prædicat Dominus, & ipsi prædicassent, & secundùm eam animas direxissent. Præter quam alia non est, quæ ducit ad vitam; & quisquis aliam viam prædicat, tamen mediâ prædicare se putet, prædicat latam, quæ ducit ad perditionem, ut §. præcedenti vidimus.

191 Propter eam animarum Directoribus magnâ animi fortitudine, intrepidâque libertate opus est, ut salventur, præsertim nostrâ hæc ætate, in qua pars magna (utinam non maxima!) hominum, illecebris num. 151. & seqq. memoratis succumbentium, laxiora sectatur; improperisque & contumeliis laceffuntur, qui vel scribunt, vel prædicant, vel conscientias dirigunt, secundùm arctam salutis viam, quam Christus, quam Apostoli, quam sancti Doctores prædicarunt; vitioque ipsis vertitur, quòd non sequantur turbam plurimorum noviorum Casuistarum, nec praxim communissimam Confessariorum. Quasi verò turba illa ad salutis viam, quam suprema veritas Deus arctam prædicavit, adiacere possit cubitum unum. Quasi scriptum non sit in Exodo: *Non sequeris turbam... nec... plurimorum acquiesces sententia, ut à vero devies.* Quasi eorumdem noviorum Casuistarum auctoritas postponenda non sit auctoritati veterum Patrum, & Sanctorum, quos Deus nobis (Apostolo teste) Doctores dedit & Ductores, eumque in finem adimplevit spiritu sapientiæ suæ, & intelligentiæ, ut non circumferamur omni vento doctrinæ. Cui simile nihil est in plerisque novioribus Casuistis, qui magna ex parte prophetantes de corde suo, deque Christianorum moribus scribentes spiritu planè humano, derelictis germanis fontibus Moralis verè Christianæ, foderunt sibi cisternas nova-

rum laxiorumque, quia privatarum, opinionum, quæ continere non valent aquas salutarium dogmatum, testeque Ecclesiâ, modum opinandi invexerunt alienum ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, dum humanis cupiditatibus, naturæque corruptæ inclinationibus tantùm indulserunt, quantum iis frænandis sancti Patres studuerunt. Unde quia nullas præferunt notas divinæ missionis, vocationisque, ad hoc ut Magistri credantur Orbis, Scriptoresque doctrinæ salutaris, securi non videntur esse duces pro conscientias dirigendis. Nec proinde ad eorum morem, vel sequacium ipsorum rumorem se componere debet animarum Director, sed ad salutarem Evangelii rigorem, Sanctorumque vigorem.

Meminisse enim debet 1°. sapienter à Romano Philosopho in principio libri de beata vita pronuntiatum: *Nulla res nos majoribus malis implicat, quam quòd ad rumorem componimur, optima rati ea qua magno assensu recepta sunt, quorum exempla multa sunt; nec ad rationem, sed ad similitudinem vivimus. Inde ista tanta coacervatio aliorum supra alios ruentium. Quod in strage hominum evenit, cum ipse se populus premit, nemo ita cadit, ut non alium in se attrahat; primi exitio sequentibus sunt. Hoc in omni vita accidere videas licet: nemo sibi tantùm errat, sed aliis erroris causa & auhor est. Nocet enim applicari antecedentibus, & dum unusquisque mavult credere, quam judicare, nunquam de vita judicatur, semper creditur, versatque nos & præcipitat traditus per manus error, alienisque perimus exemplis. Sanabimur, si modo separemur à cætu. Et paulò post c. 2. Cùm de beata vita agitur, non est quòd mihi illud discessionum more respondeas: Hæc pars major esse videtur. Ideò enim pejor. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant. Argumentum pessimi turba est. Quæramus quid optime factum sit, non quid usitatissimum, & quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgo, veritatis pessimo interpreti, probatum sit.*

2°. Consequenter meminisse debet, pro componendis, seu nostris, seu alienis moribus, non esse intuentiam Noviorum, seu Scriptorum, seu Confessariorum, à semitis antiquis declinantium multitudinem, sed utriusque Testamenti litteris obfignatam, divinæ traditione referatam veritatem: quæ sola nos per secura Sanctorum vestigia gradientes, ad æternam provehere poterit felicitatem. Et quia ex dictis capite præcedenti constat, temporibus nostris, multitudinem longè majorem animarum petire ob nimiam Confessariorum remissionem, quàm ob districtiorem eorum severitatem, suæ, alienæque salutis zelosus animarum Director, pro regula sibi proponere debet, non Noviorum praxim, quam ipsi vocant in Ecclesia communissimam, sed Christi, Apostolorum, Sanctorumque doctrinam. Neque enim legitimè consequitur: fit hoc communissimè

in Ecclesia: ergo bene fit. Tum quia non omne quod communissimè fit in Ecclesia, fit vel approbatur ab Ecclesia: cum opiniones non paucæ, nuper in Ecclesia communissimæ, jam sint ab Ecclesia condemnatæ, multique, proh dolor! communissimè in Ecclesia (gemente Ecclesiâ) gradiantur per latam & spatiosam viam, quæ (Evangelio teste) ducit ad perditionem; paucique (eorum comparatione) gradiantur per angustam viam, quæ ducit ad vitam. Tum quia *non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant*, prout vel ipsum Ethnicum Philosophum proximè momentem audivimus. Et quemadmodum in felici illo sæculo non vivimus, in quo major fidelium multitudo caveat nimiam laxitatem vitæ; sic nec in felici illo sæculo vivimus, in quo major Sacerdotum multitudo caveat nimiam laxitatem doctrinæ; sed in illo potius, in quo facilis est paucos, quàm plures sapientes & prudentes reperiri.

194 Hodie namque dominantur præjudicia, quæ capite præcedenti enarravimus, paucorumque est illa virtus, illa animi fortitudo, ille sacerdotalis vigor, illa charitas, quæ non querit quæ sua sunt, illa denique prudentia Sanctorum, cæteraque dotes, quæ in Confessario numeris omnibus absoluto requiruntur. Quod fit, ut consilia & administrationes Sacramentorum quamplurimis obnoxia sint vitiis, quæ (ut Antonius Celladeus, insignis è Societate Theologus, observat in Regula Morum l. 4. q. 6.) nobis etiam tacentibus ipsa facta loquuntur. *Rarò quippe negatur absolutio ad penitentia tribunal accedentibus. Consilia pro consultantium affectu sæpe contraria dantur, & pauci repulsam patiuntur, &c.* Idèd S. Franciscus Salesius, tametii suavissimus Director, sui muneris esse dixit, monere Philotheam suam, ut sibi Confessarium eligeret, non unum è mille dumtaxat (prout monerat Avila;) sed unum è decem millibus: pro ratione aïens, pauciores esse quàm putemus aptos tanto muneri. Quam etiam ob causam insignis Author Petrus de Soto, Dominicane familiæ decus, unus ex Theologis Tridentinis, in sua Institut. Sacerdot. lect. 7. de remediis peccatorum, monet hodiernæ consuetudini non obsequendum, ob summam (inquit) incuriam curandi salutem animarum, ob quam ad antiquam Ecclesiam dicat esse confugiendum, id est, ad doctrinam veterum Patrum & Doctorum, cui adversatur praxis illa Modernorum. Quorum licet aliqui peccent indiscretâ suâ severitate, videmus nihilominus multitudinem longè majorem in laxitate excedere, quàm in severitate, ob rationes capite præcedenti allatas. De quo ipsa experientia fidem facit, sicut & testimonium Sanctorum, immò ipsorum quoque summorum Pontificum. Non enim nostrâ hæc ætate S. Carolus Borromeus, S. Thomas Villanovanus, S. Salesius tam deplorant, quòd nimiam Confessariorum severitate, quàm quòd nimiam assentatione, seu adulatione, pereat multitudo

infirma, prout eodem capite præcedenti vidimus. Nec Philo Carpathiorum Episcopus, Proleg. 1. n. 24. laudatus, conqueritur quòd *miseri Christiani quotidie per severitatem, sed per assentationem prædicantium infelicissimè pereunt. Hinc tanta* (inquit) *peccatorum lues: hinc illa corruptela morum, quæ singula fideles anima in dies magis & magis turpiter insciuntur.* Nec denique summi Pontifices Alexander VII. & Innocentius XI. ad obviandum Ecclesiæ malis, tam necessarium existimarunt remedium adversus severiores, quàm adversus laxiores opiniones: quas proinde solas Decretis suis inhibitoriis confixerunt, conquesti, *non sine magno animi sui dolore* (verba sunt Alexandri VII.) *complures opiniones christiane vite relaxatas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquas suscitari, partim noviter prodire, & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrecere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrinâ, per quem, non rigore opinionum arctetur, sed earum mollietie, via salutis, quam suprema veritas Deus... arctam esse definiit, in animarum perniciem dilatetur, seu verius pervertatur, &c.* Majus ergo hodie periculum est errandi & pereundi, animarumque perniciem cauandæ, per nimiam praxeos & doctrinæ mollietiam, quàm per nimiam severitatem.

Sint igitur scripta in cordibus nostris, & velut celtè sculpta in silice verba S. Caroli Borromei, Prolegom. 1. n. 19. & sequentibus relata: *Ecquæ utilitas nobis existet, si iram Dei in nos concitantes, hominum benevolentiam, populari quâdam indulgentiâ conciliemus? Audiamus Paulum clamantem, si hominibus placere, Christi servus non essem. Dissipat autem Deus ossa eorum, qui hominibus placent, inquit Propheta... Proponamus nobis ob oculos libertatem illam spiritus, & virtutem, quæ armati Patres nostri Apostoli, quàm muniti Martyres, quàm instructi... sanctissimi homines, Athanasius, Chrysostomus, Ambrosius... quæ affecti alii religiosi viri, apostolico quodam animorum ardore flagrantes, nullis non modis, non hominum clamoribus, non furoribus quasi tribumitiis fracti, nec debilitati, pro Dei gloria, pro gregis commissi salute, adhibuerunt illam quasi censoriam virtutem, acerrimam peccatorum vindicem. Eorum serè exemplo adducti, nos quoque apostolicâ illâ constantiâ, & evangelicâ virtute, quæ unâ nihil est in Ecclesiasticis Pastoribus illustrius, nihil magis necessarium, sine metu & constantè certè agamus... quod Evangelium docet, quod Christus jubet, quod ratio præcipit, quod gregis salus, quod Ecclesia auctoritas, dignitasque postulat. Nam si contrâ à nobis fiat, in formidoloso illo Dei judicio, cum animarum, quæ in fidem & curationem nobis traditæ sunt, rationem sumus reddendi, tum aliorum nos accusantium vociferationes, & irati Judicis nos item acerbè objurgantis, eas voces audiemus: Si speculatores eratis, cur caci? si pastores,*

pastores, cur gregem vobis commissum errare permisisistis? si sal terra, quomodo evanuisistis? si lux eratis, cur sedentibus in tenebris & umbrâ mortis non illuxistis? si Apostoli, cur apostolica virtute non usi, cuncta egistis ad hominum oculos? si os Domini, cur vobis huic muneri impares esse sentiebatis, cur tam ambitiosi? si pares, cur tam desides, tam negligentes? nihil vos prophetarum voces, nihil Evangelii leges, nihil Apostolorum exempla, nihil pietas, nihil religio, nihil labentis Ecclesie status, nihil hic formidolosus iudicii dies, nihil premia, nihil supplicia, aternique cruciatu moverunt.

196 *Has terribiles irai Iudicis voces nobiscum Patres, animo, menteque reputemus, ut iis... excitati... non remissè, non leviter, non timide, non negligenter, non dissimulanter, sed sincerè, & constanti sanctique sollicitudine Deum solum spectantes, quod in nostro officio, nostrosque munere positum est, agamus & perficiamus. Hæc quidem, ut dixi, fortitudo paucorum est; sed cum paucis fortiter agendum, ut de*

paucorum illorum numero simus; de quibus scriptum est: *Multi vocati, pauci vero electi.*

Hinc 3°. meminisse debet animarum Director, se (ut Chrysostomus ait homil. 19. in Matth.) tanquam sal terra à Christo datum, cujus ea virtus est, ut laxa quaque ac mollia urendo, ac constringendo, diffuere non permittat. Forti igitur atque acri animo opus esse, qui probis atque maledictis lacerari non refugiat: cum multo magis timendum sit, ne si adulari, ac dissimulare velit, ut hominibus placeat, ipse corrumpatur, salis instar infatuati, quod ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur.

4°. Tandem meminisse debet, se ex munere suo speculatorem esse, pro salute animarum suæ directioni commissarum. At verò si speculator viderit gladium venientem, & non insuenerit buccinâ, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & iulerit de eis animam: ille quidem in immitate sua captus est; sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Ezech. 33.

PROLEGOMENON TERTIUM.

De sublimitate germanisque fontibus Moralis Christianæ.

CAPUT PRIMUM.

Origo, finis, subjectum Moralis Christianæ, indeque qualitas ac sublimitas ipsius, uti & prerogativæ Christiani hominis describuntur.

1 **P**ermagni momenti est scire, jugiterque præ oculis habere qualitatem, sublimitatemque Moralis Christianæ, seu institutionis hominis Christiani, ut quisquis est Director ipsius, meminerit dignius, ac sublimius ipsum instruere, quam varii Recentiores ipsum instruxerint; nec ipsum dirigere secundum maximas Philosophiæ terrestris & animalis, naturæ corruptæ inclinationibus accommodatas; sed secundum Evangelicæ Philosophiæ cælestis regulas, naturæ corruptionem sanantes, dominatumque spiritûs in carnem vendicantes. Moralis quippe Christiana, reverà cælestis est Philosophia, utpote cujus origo cælestis est; cælestis finis; subjectum, homo quidem terrestris, sed conformandus ad imaginem hominis cælestis. Ex quo triplici capite, sublimitas ipsius elucescit.

2 Ad dignitatem igitur hominis Christiani institutionem, tria præ oculis semper habenda sunt, origo, finis, subjectumque istius institutionis. Et cælestem quidem esse istius institutionis, seu Moralis Christianæ originem, perspicuum est, ex eo quod Author ipsius sit homo de cælo cælestis, CHRISTUS JESUS, qui nisi ad eam tradendam de cælo descendens, factus esset, non solum Redemptor hominum, sed & Legislator morum, nunquam homo de

Tom. I.

terra terrenus, evasisset homo Christianus.

Talis ergo tradenda est Christiani hominis institutio, quæ conformis sit illi, quam Christus tradidit; non quæ inclinationibus hominis terreni & animalis accommodata sit: cum Christus Moralem non tradiderit animalis & terreni hominis inclinationibus obsequentem, sed bellum adversus illas indicentem. Propterea namque dixit: *Non veni pacem mittere, sed gladium.*

Cælestem quoque esse finem Moralis Christianæ, discimus ex Angelico Doctore 1. p. q. 1. a. 5. ubi dicit, quod finis hujus doctrinæ (Theologiæ) in quantum est practica, beatitudo est æterna. Cum igitur oporteat media esse proportionata fini, cælestes oportet esse mores hominis Christiani; utpote quibus, tamquam mediis, ad cælestem debet beatitudinem pervenire: ad eam quippe *non pedibus* (inquit Augustinus 1. 1. doctrin. christ. c. 10.) *sed bono studio, bonisque moribus pervenitur.*

Subjectum denique Moralis Christianæ, esse hominem de terra terrenum, sed Christo conformandum, atque adeo supra terrenum hominem, & supra ipsos cælos elevandum, lucidissime concluditur ex qualitatibus hominis Christiani (per eam instituendi:) ex quibus pariter apparebit, sic ipsum instituendum, ut qua